

WYROK TRYBUNAŁU (wielka izba)
z dnia 28 czerwca 2005 r. *

Spis treści

I — Ramy prawne	I - 5495
Europejska Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności	I - 5495
Rozporządzenie nr 17	I - 5495
Wytyczne	I - 5497
Komunikat w sprawie współpracy	I - 5498
II — Okoliczności faktyczne leżące u podstaw sporu	I - 5499
III — Skargi wniesione do Sądu i zaskarżone wyroki	I - 5508
IV — Żądania stron w postępowaniu odwoławczym	I - 5512
V — Zarzuty podniesione na poparcie żądania uchylecia zaskarżonych wyroków	I - 5517
VI — W przedmiocie odwołania	I - 5525
A — W przedmiocie zarzutów proceduralnych	I - 5525
1. W przedmiocie naruszenia art. 68 § 1 regulaminu Sądu poprzez oddalenie przez Sąd wniosku grupy Henss/Isoplus o przesłuchanie niektórych świadków tytułem środka dowodowego.	I - 5525
2. W przedmiocie zarzutu ABB opartego na naruszeniu art. 44 § 1 lit. c) i art. 48 § 2 regulaminu Sądu poprzez odrzucenie przez niego opinii prawnej załączonej do repliki.	I - 5531

* Języki postępowania: duński, niemiecki i angielski.

DANSK RØRINDUSTRI I IN. PRZECIWKO KOMISJI

- B — W przedmiocie materialnoprawnych zarzutów dotyczących przypisywalności naruszenia I - 5537
1. W przedmiocie zarzutu opartego na naruszeniu art. 85 ust. 1 traktatu z powodu uwzględnienia niektórych przedsiębiorstw w ramach grupy Henss/Isoplus i przypisania naruszenia tej grupie jako „przedsiębiorstwu” w rozumieniu tego postanowienia. I - 5538
2. W przedmiocie zarzutów opartych na naruszeniu art. 85 ust. 1 traktatu z powodu przypisania grupie Henss/Isoplus i Brugg naruszenia reguł konkurencji ze względu na udział w spotkaniu, które miało antykonkurencyjny cel I - 5545
- C — W przedmiocie zarzutów materialnoprawnych dotyczących ustalania kwoty grzywien I - 5551
1. W przedmiocie zarzutów dotyczących naruszenia zasad ochrony uzasadnionych oczekiwań i niedziałania prawa wstecz poprzez zastosowanie wytycznych do spornych naruszeń I - 5551
- a) W przedmiocie zarzutów opartych na naruszeniu zasady uzasadnionych oczekiwań I - 5552
- b) W przedmiocie zarzutów opartych na naruszeniu zasady niedziałania prawa wstecz I - 5563
2. W przedmiocie zarzutów dotyczących legalności metody obliczania kwoty grzywien przewidzianej w wytycznych lub zastosowanej w spornej decyzji. I - 5572
- a) W przedmiocie zarzutów opartych na naruszeniu art. 15 ust. 2 rozporządzenia nr 17 podczas ustalania w spornej decyzji wysokości grzywien według metody obliczania grzywien przewidzianej w wytycznych I - 5573
- b) W przedmiocie zarzutów opartych na naruszeniu zasad proporcjonalności i równego traktowania przy ustalaniu w spornej decyzji kwoty grzywien według metody obliczania przewidzianej w wytycznych I - 5591
- I - 5489

c) W przedmiocie zarzutów grupy Henss/Isoplus opartych na naruszeniu prawa do obrony przy ocenie okoliczności obciążających	I - 5605
d) W przedmiocie zarzutu LR A/S opartego na nieuwzględnieniu okoliczności łagodzących	I - 5608
e) W przedmiocie zarzutów grupy Henss/Isoplus i LR A/S opartych na nieuwzględnieniu lub niedostatecznym uwzględnieniu ich współpracy w trakcie postępowania administracyjnego	I - 5611
D — W przedmiocie zarzutów dotyczących prawa do bycia wysłuchanym i obowiązku uzasadnienia	I - 5622
1. W przedmiocie zarzutów opartych na naruszeniu prawa do bycia wysłuchanym	I - 5622
2. W przedmiocie zarzutów opartych na naruszeniu obowiązku uzasadnienia dotyczącego obliczania grzywien	I - 5630
VII — W przedmiocie kosztów	I - 5635

W sprawach połączonych C-189/02 P, C-202/02 P, od C-205/02 P do C-208/02 P i C-213/02 P

mających za przedmiot odwołania w trybie art. 49 Statutu WE Trybunału Sprawiedliwości, wniesione w dniu 17 maja 2002 r. w pierwszej sprawie, 29 maja 2002 r. w drugiej, 3 czerwca 2002 r. w kolejnych czterech i 5 czerwca 2002 r. w ostatniej,

Dansk Rørindustri A/S, z siedzibą w Fredericii (Dania), reprezentowana przez K. Dyekjær-Hansen i K. Høegha, advokaterne (C-189/02 P),

Isoplus Fernwärmetechnik Vertriebsgesellschaft mbH, z siedzibą w Rosenheim (Niemcy),

Isoplus Fernwärmetechnik Gesellschaft mbH, z siedzibą w Hohenberg (Austria),

Isoplus Fernwärmetechnik GmbH, z siedzibą w Sondershausen (Niemcy),

reprezentowane przez P. Krömera, Rechtsanwalt, z adresem do doręczeń w Luksemburgu (C-202/02 P),

KE KELIT Kunststoffwerk GmbH, z siedzibą w Linz (Austria), reprezentowana przez W. Löbla, Rechtsanwalt, z adresem do doręczeń w Luksemburgu (C-205/02 P),

LR af 1998 A/S, dawniej Løgstør Rør A/S, z siedzibą w Løgstør (Dania), reprezentowana przez adwokata D. Waelbroeck i H. Peytza, advokat (C-206/02 P),

Brugg Rohrsysteme GmbH, z siedzibą w Wunstorf (Niemcy), reprezentowana przez T. Jestaedta, H.C. Salgera i M. Sura, Rechtsanwälte, z adresem do doręczeń w Luksemburgu (C-207/02 P),

LR af 1998 (Deutschland) GmbH, dawniej Løgstør Rör (Deutschland) GmbH, z siedzibą w Fuldzie (Niemcy), reprezentowana przez H.-J. Hellmanna, Rechtsanwalt, z adresem do doręczeń w Luksemburgu (C-208/02 P),

ABB Asea Brown Boveri Ltd, z siedzibą w Zurichu (Szwajcaria), reprezentowana

przez A. Weitbrechta, Rechtsanwalt, J. Ruiza Calzado, abogado i M. Bay'a, avvocato, z adresem do doręczeń w Luksemburgu (C-213/02 P),

wnoszące odwołanie,

w których drugą stroną są:

Komisja Wspólnot Europejskich, reprezentowana przez W. Möllsa, P. Olivera i H. Støvlbæka, działających w charakterze pełnomocników, wspieranych przez A. Böhlke, Rechtsanwalt (C-189/02 P, C-202/02 P, C-205/02 P i C-208/02 P) i R. Thompsona, QC (C-206/02 P i C-213/02 P), z adresem do doręczeń w Luksemburgu,

strona pozwana w pierwszej instancji,

HFB Holding für Fernwärmetechnik Beteiligungsgesellschaft mbH & Co. KG,

HFB Holding für Fernwärmetechnik Beteiligungsgesellschaft mbH Verwaltungsgesellschaft,

reprezentowane przez P. Krömera, Rechtsanwalt, z adresem do doręczeń w Luksemburgu (C-202/02 P),

strona skarżąca w pierwszej instancji,

TRYBUNAŁ (wielka izba),

w składzie: V. Skouris, prezes, P. Jann, C.W.A. Timmermans (sprawozdawca)
i R. Silva de Lapuerta, prezesi izb, C. Gulmann, R. Schintgen, N. Colneric,
S. von Bahr i J.N. Cunha Rodrigues, sędziowie,

rzecznik generalny: A. Tizzano,

sekretarz: H. von Holstein, zastępca sekretarza i M.F. Contet, główny administrator,

uwzględniając procedurę pisemną i po przeprowadzeniu rozprawy w dniu 16 marca
2004 r.,

po zapoznaniu się z opinią rzecznika generalnego na posiedzeniu w dniu 8 lipca
2004 r.,

wydaje następujący

Wyrok

- 1 Niniejsze odwołania wniesione zostały przez przedsiębiorstwa: Dansk Rørindustri A/S (zwane dalej „Dansk Rørindustri”) (sprawa C-189/02 P), Isoplus Fernwärmetechnik Vertriebsgesellschaft mbH, Isoplus Fernwärmetechnik Gesellschaft mbH

i Isoplus Fernwärmetechnik GmbH (zwane dalej razem „grupą Henss/Isoplus”) (sprawa C-202/02 P), KE KELIT Kunststoffwerk GmbH (zwane dalej „KE KELIT”) (sprawa C-205/02 P), LR af 1998 A/S, poprzednio Løgstør Rør A/S (zwane dalej „LR A/S”) (sprawa C-206/02 P), Brugg Rohrsysteme GmbH (zwane dalej „Brugg”) (sprawa C-207/02 P), LR af 1998 (Deutschland) GmbH, poprzednio Løgstør Rør (Deutschland) GmbH (zwane dalej „LR GmbH”) (sprawa C-208/02 P) i ABB Asea Brown Boveri Ltd (zwane dalej „ABB”) (sprawa C-213/02 P).

- 2 W odwołaniach przedsiębiorstwa te zażądały uchylecia dotyczących ich wyroków Sądu Pierwszej Instancji Wspólnot Europejskich z dnia 20 marca 2002 r., tj. odpowiednio wyroków w sprawie Dansk Rørindustri przeciwko Komisji (T-21/99, Rec. str. II-1681), HFB i in. przeciwko Komisji (T-9/99, Rec. str. II-1487), KE KELIT przeciwko Komisji (T-17/99, Rec. str. II-1647), LR AF 1998 przeciwko Komisji (T-23/99, Rec. str. II-1705), Brugg Rohrsysteme przeciwko Komisji (T-15/99, Rec. str. II-1613), Løgstør Rør przeciwko Komisji (T-16/99, Rec. str. II-1633) i ABB Asea Brown Boveri przeciwko Komisji (T-31/99, Rec. str. II-1881) (zwanym dalej, jeśli mowa o jednym z tych wyroków, przykładowo „zaskarżony wyrok w sprawie Dansk Rørindustri przeciwko Komisji”, a jeśli mowa o wszystkich wymienionych wyrokach — „zaskarżone wyroki”).

- 3 Na mocy zaskarżonych wyroków Sąd zmniejszył w szczególności grzywnę nałożoną na ABB decyzją Komisji 1999/60/WE z dnia 21 października 1998 r. w sprawie postępowania na podstawie art. 85 traktatu WE (IV/35.691/E-4 — rury preizolowane) (Dz.U. 1999 L 24, str. 1, zwaną dalej „sporną decyzją”) i oddalił zasadniczo skargi o stwierdzenie nieważności tej decyzji.

I — Ramy prawne

Europejska Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności

- 4 Artykuł 7 ust. 1 europejskiej Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, sporządzonej w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r. (zwanej dalej „EKPC”), zatytułowany „Zakaz karania bez podstawy prawnej” stanowi:

„Nikt nie może być uznany za winnego popełnienia czynu polegającego na działaniu lub zaniechaniu działania, który według prawa wewnętrznego lub międzynarodowego nie stanowił czynu zagrożonego karą w czasie jego popełnienia. Nie będzie również wymierzona kara surowsza od tej, którą można było wymierzyć w czasie, gdy czyn zagrożony karą został popełniony”.

Rozporządzenie nr 17

- 5 Artykuł 15 rozporządzenia Rady nr 17 z dnia 6 lutego 1962, pierwszego rozporządzenia wprowadzającego w życie art. 85 i 86 traktatu (Dz.U. 1962, 13, str. 204) stanowi:

„1. Komisja może, w formie decyzji, nakładać na przedsiębiorstwa i związki przedsiębiorstw kary pieniężne [grzywny] w wysokości 100–5000 jednostek

rozliczeniowych, jeśli umyślnie lub na skutek niedbalstwa:

[...]

b) udzielają nieprawdziwych [...] informacji żądanych zgodnie z art. 11 ust. 3 lub 5

[...]

2. Komisja może nałożyć, w drodze decyzji, na przedsiębiorstwa i związki przedsiębiorstw kary pieniężne [grzywny] w wysokości 1000–1 000 000 jednostek rozliczeniowych albo ponad tę kwotę do dziesięciu procent wartości osiągniętego w poprzednim roku gospodarczym obrotu każdego z przedsiębiorstw uczestniczących w naruszeniu, jeśli umyślnie lub przez niedbalstwo:

a) naruszają art. 85 ust. 1 lub art. 86 traktatu; [...]

[...]

„Przy ustalaniu wysokości kary pieniężnej [grzywny] należy uwzględnić, oprócz wagi naruszenia, również czas trwania tego naruszenia”.

Wytyczne

- 6 Komunikat Komisji zatytułowany „Wytyczne w sprawie metody ustalania grzywien nakładanych na mocy art. 15 ust. 2 rozporządzenia nr 17 oraz art. 65 ust. 5 Traktatu ustanawiającego Europejską Wspólnotę Węgla i Stali”, opublikowany w *Dzienniku Urzędowym Wspólnot Europejskich* z dnia 14 stycznia 1998 r. (Dz.U. C 9, str. 3, zwany dalej „wytycznymi”) stanowi w preambule:

„Przedstawione tutaj w zarysie zasady powinny zapewnić przejrzystość oraz bezstronność decyzji Komisji zarówno w oczach przedsiębiorstw, jak również Trybunału Sprawiedliwości przy jednoczesnym respektowaniu posiadanego przez Komisję prawa do ustalania grzywien według własnego uznania, w ramach odnośnego prawodawstwa, w granicach 10% wartości całości obrotu. Jednakże decyzja taka musi być podjęta zgodnie z konsekwentną i niedyskryminacyjną polityką, która jest spójna z celami nakładania grzywien za naruszenia zasad konkurencji.

Nowa metoda określania kwoty grzywny będzie zgodna z następującymi przepisami, które na wstępie określają kwotę podstawową, która będzie zwiększona tak, aby

umożliwić wzięcie pod uwagę okoliczności obciążających oraz zmniejszona tak, aby wziąć pod uwagę okoliczności łagodzące”.

Komunikat w sprawie współpracy

- 7 W komunikacie dotyczącym nienakładania grzywien lub obniżania ich kwoty w sprawach kartelowych, opublikowanym w *Dzienniku Urzędowym Wspólnot Europejskich* z dnia 18 lipca 1996 r. (Dz.U. C 207, str. 4, zwanym dalej „komunikatem dotyczącym współpracy”), którego projekt został ogłoszony w dniu 19 grudnia 1995 r. (Dz.U. C 341, str. 13 zwany dalej „projektem komunikatu w sprawie współpracy”) Komisja określiła warunki, na jakich przedsiębiorstwa współpracujące z nią w trakcie dochodzenia w sprawie kartelu mogą być zwolnione z grzywiny lub skorzystać z obniżenia jej kwoty, którą w przeciwnym przypadku musiałyby zapłacić, jak wynika z części A pkt 3 tego komunikatu.
- 8 Zgodnie z częścią A pkt 5 komunikatu w sprawie współpracy:

„Współpraca przedsiębiorstwa z Komisją jest jedną z wielu okoliczności, które Komisja bierze pod uwagę przy ustalaniu kwoty grzywiny” [tłumaczenie nieoficjalne, podobnie jak wszystkie cytaty z tego komunikatu poniżej].

- 9 Część E pkt 3 tego komunikatu dotycząca postępowania brzmi następująco:

„Komisja jest świadoma, że niniejszy komunikat wzbudza uzasadnione oczekiwania, na które będą powoływały się przedsiębiorstwa zamierzające zawiadomić Komisję o istnieniu kartelu”.

II – Okoliczności faktyczne leżące u podstaw sporu

- 10 Dla celów niniejszego wyroku okoliczności leżące u podstaw skargi wniesionej do Sądu, które przedstawione zostały w zaskarżonych wyrokach, można streścić w następujący sposób:
- 11 Wnoszące odwołanie są spółkami działającymi w sektorze ciepłowniczym. Produkują i sprzedają rury preizolowane przeznaczone dla tego sektora.
- 12 W następstwie skargi złożonej do Komisji przez szwedzkie przedsiębiorstwo Powerpipe AB (zwane dalej „Powerpipe”) w dniu 18 stycznia 1995 r. Komisja i przedstawiciele organów ds. konkurencji zainteresowanych państw członkowskich przeprowadzili w dniu 28 czerwca 1995 r. na podstawie art. 14 rozporządzenia nr 17 kontrole w dziesięciu przedsiębiorstwach i związkach działających w sektorze ciepłowniczym, w tym u wnoszących odwołanie, a także w niektórych zakładach do nich należących.

- 13 Komisja na mocy art. 11 rozporządzenia nr 17 skierowała wniosek o udzielenie informacji do większości przedsiębiorstw, których dotyczyły okoliczności będące przedmiotem sporu.
- 14 W dniu 20 marca 1997 r. Komisja wystosowała pismo w sprawie przedstawienia zarzutów do niektórych wnoszących odwołanie i pozostałych zainteresowanych przedsiębiorstw zgodnie z art. 2 ust. 1 rozporządzenia Komisji nr 99/63/EWG z dnia 25 lipca 1963 r. w sprawie przesłuchań przewidzianych w art. 19 ust. 1 i 2 rozporządzenia Rady nr 17 (Dz.U 1963, 127, str. 2268).
- 15 Wysłuchania zainteresowanych przedsiębiorstw odbyły się w dniu 24 i 25 listopada 1997 r.
- 16 W dniu 21 października 1998 r. Komisja wydała sporną decyzję, w której stwierdziła udział różnych przedsiębiorstw, a w szczególności niektórych wnoszących odwołanie, w powiązanych ze sobą porozumieniach i uzgodnionych praktykach w rozumieniu art. 85 ust. 1 traktatu WE (obecnie art. 81 ust. 1 WE) (zwanym dalej „kartelem”).
- 17 Według wspomnianej decyzji pod koniec 1990 r. czterech duńskich producentów rur ciepłowniczych zawarło porozumienie polegające na ogólnej współpracy na rynku krajowym. W porozumieniu tym uczestniczyły ABB IC Møller A/S — duńska spółka-córka ABB, Dansk Rørindustri, znana także jako Starpipe, LR A/S i Tarco Energi A/S (zwana dalej „Tarco”, a te cztery przedsiębiorstwa zwane razem „duńskimi producentami”).

- 18 Jedno z pierwszych podjętych działań miało polegać na koordynacji podnoszenia cen zarówno na rynku duńskim, jak i na rynkach eksportowych. Według decyzji, dla celów podziału rynku duńskiego ustalono i stosowano kwoty, kontrolowane przez grupę kontaktową składającą się z osób odpowiedzialnych w zainteresowanych przedsiębiorstwach za sprzedaż.
- 19 Według tej samej decyzji producenci niemieccy — grupa Henss/Isoplus i Pan-Isovit GmbH [później Lögstör Rør (Deutschland) GmbH i następnie LR GmbH] — przyłączyli się od jesieni 1991 r. do regularnych spotkań duńskich producentów. W ramach tych spotkań miały zostać przeprowadzone negocjacje dotyczące podziału rynku niemieckiego. Negocjacje te zakończyły się w sierpniu 1993 r. zawarciem porozumienia ustalającego kwoty sprzedaży dla każdego uczestniczącego przedsiębiorstwa.
- 20 Według tej decyzji w 1994 r. pomiędzy wszystkimi producentami doszło do porozumienia co do kwot dla całego rynku europejskiego. Ten kartel o zasięgu wspólnotowym zorganizowany miał być dwupoziomowo. Grupa dyrektorów skupiająca prezesów lub dyrektorów generalnych przedsiębiorstw uczestniczących w kartelu miała dokonywać przydziału kwot dla każdego przedsiębiorstwa zarówno na całym rynku, jak i na poszczególnych rynkach krajowych, a mianowicie na rynkach: duńskim, niemieckim, włoskim, niderlandzkim, austriackim, fińskim i szwedzkim. Dla niektórych rynków krajowych miała zostać utworzona grupa kontaktowa składająca się z osób odpowiedzialnych za sprzedaż na poziomie lokalnym, którym powierzono zadanie zarządzania porozumieniami polegające na udzielaniu zamówień i koordynacji ofert.
- 21 W spornej decyzji wspomina się, jeśli chodzi o rynek niemiecki, że w następstwie spotkania w dniu 18 sierpnia 1994 r. sześciu głównych producentów europejskich:

ABB, Dansk Rørindustri, grupy Henss/Isoplus, LR A/S, LR GmbH i Tarco oraz Brugg odbyło się w dniu 7 października 1994 r. pierwsze spotkanie grupy kontaktowej dla rynku niemieckiego. Według decyzji spotkania tej grupy były kontynuowane przez długi czas po przeprowadzeniu przez Komisję kontroli pod koniec czerwca 1995 r., chociaż od tej chwili miały one miejsce poza obszarem Unii Europejskiej, tzn. w Zurychu (Szwajcaria). Spotkania w tym mieście miały odbywać się aż do 25 marca 1996 r., tj. kilka dni po tym, jak Komisja zażądała od niektórych z tych przedsiębiorstw udzielenia informacji.

- 22 Jako jedno z działań kartelu wspomniana decyzja przywołuje w szczególności przyjęcie i wykonanie uzgodnionych działań zmierzających do wyeliminowania jedyne go dużego przedsiębiorstwa, które w nim nie uczestniczyło, tj. Powerpipe. Komisja zaznacza, że niektórzy uczestnicy kartelu przyjęli do pracy „kluczowych pracowników” tej spółki i dali jej do zrozumienia, że powinna wycofać się z rynku niemieckiego.
- 23 W następstwie przydzielenia Powerpipe dużego zamówienia niemieckiego w marcu 1995 r. miało odbyć się w Düsseldorfie (Niemcy) spotkanie, w którym miało wziąć udział siedem przedsiębiorstw, które spotkały się wcześniej w dniu 18 sierpnia 1994 r. Według decyzji podczas tego spotkania postanowiono o zastosowaniu zbiorowego bojkotu klientów i dostawców Powerpipe. Bojkot ten następnie przeprowadzono.
- 24 W spornej decyzji Komisja przedstawia powody, dla których można uznać, że nie tylko wyraźne uzgodnienie co do podziału rynków zawarte pomiędzy duńskimi producentami pod koniec 1990 r., ale także uzgodnienia zawarte od października 1991 r. tworzą porozumienie zakazane przez art. 85 ust. 1 traktatu.

- 25 Ponadto Komisja podkreśla, że kartel w Danii i kartel o zasięgu wspólnotowym nie są niczym innym jak przejawem jednego kartelu, który zapoczątkowany został w Danii, ale którego celem od początku było w dalszej perspektywie rozciągnięcie kontroli uczestników na cały wspólny rynek. Zdaniem Komisji nieprzerwane porozumienie pomiędzy producentami wywarło odczuwalny wpływ na handel pomiędzy państwami członkowskimi.
- 26 W zaskarżonych wyrokach Sąd wskazał, że niewątpliwe jest, iż w spornej decyzji kwota grzywien obliczona została zgodnie z metodą przewidzianą w wytycznych, jak wynika zwłaszcza z pkt 222 i 275 zaskarżonego wyroku w sprawie LR AF 1998 przeciwko Komisji.
- 27 Niewątpliwe jest ponadto, że sporna decyzja nie zawiera żadnego odniesienia do wytycznych, że przedsiębiorstwa nie zostały poinformowane w trakcie toczącego się postępowania administracyjnego o tym, że metoda przewidziana w wytycznych będzie w stosunku do nich zastosowana oraz że nie poczyniono wzmianki o tej metodzie w szczególności w pismach w sprawie przedstawienia zarzutów ani w trakcie przesłuchań przedsiębiorstw.
- 28 Należy także zaznaczyć, że z wyjątkiem grupy Henss/Isoplus wszystkie przedsiębiorstwa, których dotyczyła sporna decyzja, uzyskały od Komisji obniżenie grzywny na podstawie komunikatu w sprawie współpracy. Przyznana obniżka wyrażona w formie procentu od wartości grzywny, która zasadniczo byłaby należna, udzielona została w zamian za współpracę z ich strony w trakcie postępowania administracyjnego. Współpraca ta polegała na odstąpieniu od kwestionowania zasadniczych okoliczności naruszeń lub przyczynieniu się w różnym stopniu do zgromadzenia dowodów naruszeń.

29 Sporna decyzja zawiera następujące postanowienia:

„Artyku 1

ABB [...], Brugg [...], Dansk Rørindustri [...], grupa Henss/Isoplus, [KE KELIT], Oy KWH Tech AB, Løgstør Rør A/S, Pan-Isovit GmbH, Sigma Tecnologie di rivestimento Srl i Tarco [...] naruszyły postanowienia art. 85 ust. 1 traktatu poprzez uczestniczenie w sposób i w zakresie wskazanym w uzasadnieniu w powiązanych ze sobą porozumieniach i uzgodnionych praktykach, które zapoczątkowane zostały w listopadzie lub grudniu 1990 r. przez czterech duńskich producentów i rozszerzone zostały następnie na inne rynki krajowe, i do których przyłączyły się Pan-Isovit i Henss/Isoplus oraz które wreszcie pod koniec 1994 r. doprowadziły do powstania ogólnego kartelu obejmującego cały wspólny rynek.

Czas trwania naruszenia przedstawiał się następująco:

- w przypadku ABB, Dansk Rør[industri], Løgstør, Pan-Isovit [...]: mniej więcej od listopada — grudnia 1990 r. i przynajmniej do marca lub kwietnia 1996 r.,

- w przypadku [grupy] Henss/Isoplus: mniej więcej od października 1991 r. do tego samego momentu,

- w przypadku Brugg: mniej więcej od sierpnia 1994 r. do tego samego momentu,

- w przypadku [KE KELIT]: mniej więcej od stycznia 1995 r. do tego samego momentu,

[...]

Głównymi cechami kartelu były:

- podział pomiędzy producentów różnych rynków krajowych, a następnie całego rynku europejskiego poprzez system kwot,

- przydział rynków krajowych niektórym producentom i zorganizowanie wycofania się innych producentów,

- ustalanie cen towaru i każdego projektu,

- przydział zamówień wyznaczonym producentom i posługiwanie się procedurami przetargowymi w celu udzielenia tym producentom zamówienia,

- dla celów ochrony kartelu przed konkurencją ze strony jedyne go dużego przedsiębiorstwa nieuczestniczącego w tym kartelu — Powerpipe [...] — przyjęcie i wykonanie uzgodnionych działań zmierzających do stworzenia przeszkód dla działalności handlowej, szkodenia prawidłowemu funkcjonowaniu lub zwyczajnie wyeliminowaniu tego przedsiębiorstwa z rynku.

[...]

Artykuł 3

Z powodu stwierdzonego w art. 1 naruszenia zostają nałożone na przedsiębiorstwa wymienione w tym artykule następujące grzywny:

a) ABB [...], grzywna w wysokości 70 000 000 ECU;

b) Brugg [...], grzywna w wysokości 925 000 ECU;

- c) Dansk Rørindustri [...], grzywna w wysokości 1 475 000 ECU;
- d) grupa Henss/Isoplus, grzywna w wysokości 4 950 000 ECU, do której zapłaty zobowiązane są solidarnie następujące przedsiębiorstwa:
- HFB Holding für Fernwärmetechnik Beteiligungsgesellschaft mbH & Co. KG,

 - HFB Holding für Fernwärmetechnik Beteiligungsgesellschaft mbH Verwaltungsgesellschaft,

 - Isoplus Fernwärmetechnik Vertriebsgesellschaft mbH (dawniej Dipl.-Kfm Walter Henss GmbH Rosenheim),

 - Isoplus Fernwärmetechnik GmbH, Sondershausen,

 - Isoplus Fernwärmetechnik Ges.mbH-stille Gesellschaft,

— Isoplus Fernwärmetechnik Ges.mbH, Hohenberg;

e) [KE KELIT], grzywna w wysokości 360 000 ECU;

[...]

g) Løgstør Rør A/S, grzywna w wysokości 8 900 000 ECU;

h) Pan-Isovit GmbH, grzywna w wysokości 1 500 000 ECU;

[...]” [tłumaczenie nieoficjalne].

III — Skargi wniesione do Sądu i zaskarżone wyroki

³⁰ Pismami złożonymi w sekretariacie Sądu osiem z dziesięciu przedsiębiorstw ukaranych w drodze zaskarżonej decyzji, wśród których znajdowało się siedem

przedsiębiorstw wnoszących niniejsze odwołanie, wniosło skargi, w których żądały stwierdzenia nieważności tej decyzji w całości lub w części, ewentualnie uchylenia lub obniżenia wysokości grzywny, która została na nie nałożona.

31 W zaskarżonym wyroku w sprawie Dansk Rørindustri przeciwko Komisji Sąd:

- stwierdził nieważność art. 1 tej decyzji w zakresie, w jakim stwierdzono w nim, że Dansk Rørindustri uczestniczyła w zarzucanym naruszeniu w okresie od kwietnia do sierpnia 1994 r.;

- oddalił skargę w pozostałej części;

- obciążył Dansk Rørindustri jej własnymi kosztami i 90% kosztów poniesionych przez Komisję;

- obciążył Komisję 10% jej własnych kosztów.

32

W zaskarżonym wyroku w sprawie HFB i in. przeciwko Komisji Sąd:

- w stosunku do HFB Holding für Fernwärmetechnik Beteiligungsgesellschaft mbH & Co. KG i HFB Holding für Fernwärmetechnik Beteiligungsgesellschaft mbH Verwaltungsgesellschaft stwierdził nieważność art. 3 lit. d) i art. 5 lit. d) spornej decyzji;

- oddalił skargę w pozostałej części;

- obciążył spółki należące do tej grupy ich własnymi kosztami, w tym kosztami postępowania w sprawie zastosowania środków tymczasowych i 80% kosztów poniesionych przez Komisję, w tym kosztów postępowania w sprawie zastosowania środków tymczasowych;

- obciążył Komisję 20% jej własnych kosztów, w tym kosztów postępowania w sprawie zastosowania środków tymczasowych.

33

W zaskarżonych wyrokach w sprawach KE KELIT przeciwko Komisji, LR AF 1998 przeciwko Komisji, Brugg Rohrsysteme przeciwko Komisji i Lögstör Rör przeciwko Komisji Sąd:

- oddalił skargę;

— obciążył skarżące kosztami postępowania.

34 W zaskarżonym wyroku w sprawie ABB Asea Brown Boveri przeciwko Komisji Sąd:

— obniżył do 65 milionów EUR grzywnę nałożoną na ABB w art. 3 spornej decyzji;

— oddalił skargę w pozostałej części;

— obciążył skarżącą jej własnymi kosztami i 90% kosztów poniesionych przez Komisję;

— obciążył Komisję 10% jej własnych kosztów.

IV — Żądania stron w postępowaniu odwoławczym

35 Dansk Rørindustri wnosi do Trybunału o:

- obniżenie grzywny, która została na nią nałożona w spornej decyzji;

- ewentualnie uchylenie zaskarżonego wyroku w sprawie Dansk Rørindustri przeciwko Komisji i przekazanie sprawy Sądowi do ponownego rozpoznania w przedmiocie kwoty grzywny;

- obciążenie Komisji kosztami poniesionymi przez wnoszącą odwołanie w ramach postępowania przed Sądem i Trybunałem;

36 Grupa Henss/Isoplus wnosi do Trybunału o:

- uchylenie zaskarżonego wyroku w sprawie HFB i in. przeciwko Komisji z zastrzeżeniem pierwszego punktu sentencji oraz stwierdzenie nieważności spornej decyzji;

- ewentualnie uchylenie zaskarżonego wyroku z wyjątkiem pierwszego punktu sentencji i przekazanie sprawy Sądowi celem uzupełnienia postępowania i wydania nowego wyroku;

- w dalszej kolejności ewentualnie o uchylenie zaskarżonego wyroku w części dotyczącej drugiego punktu sentencji i obniżenie grzywny, która została nałożona na spółki należące do tej grupy w spornej decyzji;

- obciążenie Komisji kosztami poniesionymi przez te spółki w postępowaniach przed Sądem i Trybunałem.

37 KE KELIT wnosi do Trybunału o:

- uchylenie zaskarżonego wyroku w sprawie KE KELIT przeciwko Komisji;

- ewentualnie uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi do ponownego rozpoznania;

- w dalszej kolejności ewentualnie o obniżenie grzywny, która została na nią nałożona w zaskarżonej decyzji;

— w każdym razie obciążenie Komisji kosztami poniesionymi przez wnoszącą odwołanie w postępowaniach przed Sądem i Trybunałem.

38 LR A/S wnosi do Trybunału o:

- uchylenie zaskarżonego wyroku w sprawie LR AF 1998 przeciwko Komisji;

- stwierdzenie nieważności spornej decyzji nakładającej na nią grzywnę lub przynajmniej znaczne obniżenie jej kwoty lub ewentualnie przekazanie sprawy Sądowi;

- stwierdzenie niezgodności z prawem wytycznych na mocy art. 184 traktatu WE (obecnie art. 241 WE);

- obciążenie Komisji kosztami postępowania.

39 Brugg wnosi do Trybunału o:

- uchylenie zaskarżonego wyroku w sprawie Brugg Rohrssysteme przeciwko Komisji oraz stwierdzenie nieważności art. 1 i 3 zaskarżonej decyzji;

- ewentualnie obniżenie grzywny, która została nałożona w zaskarżonej decyzji;

- w każdym razie obciążenie Komisji kosztami poniesionymi przez wnoszącą odwołanie w postępowaniach przed Sądem i Trybunałem.

40 LR GmbH wnosi do Trybunału o:

- uchylenie zaskarżonego wyroku w sprawie Lögstör Rör przeciwko Komisji i ostateczne rozstrzygnięcie jak następuje: stwierdzenie nieważności decyzji w zakresie, w jakim dotyczy wnoszącej odwołanie lub ewentualnie obniżenie grzywny i obciążenie Komisji kosztami postępowania;

- ewentualnie uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi do rozstrzygnięcia.

41 ABB wnosi do Trybunału o:

- uchylenie pkt 2 i 3 sentencji zaskarżonego wyroku w sprawie ABB Asea Brown Boveri przeciwko Komisji;
- stwierdzenie nieważności art. 3 spornej decyzji w części, w której dotyczy wnoszącej odwołanie;
- większe obniżenie grzywny, która została na nią nałożona w tej decyzji;
- ewentualnie przekazanie sprawy Sądowi, ażeby orzekł on zgodnie z wyrokiem Trybunału;

- obciążenie Komisji całością kosztów postępowania, w tym kosztami poniesionymi przez ABB w ramach odwołania.

42 Komisja wnosi do Trybunału w każdej z niniejszych spraw o:

- utrzymanie w mocy zaskarżonych wyroków;
- obciążenie wnoszących odwołanie kosztami postępowania.

V — Zarzuty podniesione na poparcie żądania uchylenia zaskarżonych wyroków

43 Dansk Rørindustri podnosi trzy zarzuty na poparcie żądania uchylenia wyroku:

- naruszenie rozporządzenia nr 17 i zasad proporcjonalności oraz równego traktowania poprzez niepotwierdzenie przez Sąd, że grzywna nałożona na wnoszącą odwołanie jest nieproporcjonalna do dokonanego naruszenia;

— naruszenie rozporządzenia nr 17 i zasad ochrony uzasadnionych oczekiwań oraz niedziałania prawa wstecz poprzez niepotwierdzenie przez Sąd, że grzywna nałożona na wnoszącą odwołanie wymierzona została na podstawie zasad zawartych w wytycznych, pomimo że wytyczne te różnią się znacznie od zasad, które obowiązywały w czasie popełnienia czynów zakazanych, pism w sprawie przedstawienia zarzutów i przesłuchań;

— naruszenie prawa do obrony poprzez niepotwierdzenie przez Sąd, że Dansk Rørindustri w trakcie postępowania administracyjnego nie miała możliwości zajęcia stanowiska w przedmiocie zmian, jakie wniosły wytyczne do praktyki postępowania Komisji w zakresie ustalania kwoty grzywny za naruszenie reguł konkurencji.

44 Grupa Henss/Isoplus na poparcie wniosku o uchylenie wyroku podnosi siedem zarzutów, które składają się z kilku części:

— niezgodność z prawem wytycznych z powodu:

— braku kompetencji Komisji;

- naruszenie art. 85 ust. 1 traktatu poprzez wyciągnięcie konsekwencji z uczestnictwa zainteresowanych spółek w spotkaniu mającym cel antykonkurencyjny;

- naruszenie art. 85 ust. 1 traktatu poprzez zaliczenie zainteresowanych spółek do jednej grupy Henss/Isoplus i przypisania naruszenia tej grupie jako „przedsiębiorstwu”;

- naruszenie przepisów postępowania poprzez odmowę przez Sąd zarządzenia przesłuchania świadków jako środka dowodowego, o co wносиła wnosząca odwołanie;

- naruszenie przepisów postępowania poprzez sprzeczność zaskarżonego wyroku z aktami sprawy.

45 KE KELIT podnosi pięć zarzutów na poparcie żądania uchylenia wyroku:

- naruszenie zasad równego traktowania i ochrony uzasadnionych oczekiwań poprzez wymierzenie grzywny na podstawie wytycznych;

- naruszenie zasady równego traktowania, jeśli chodzi o czas trwania naruszenia;

- naruszenie zasady niedziałania prawa wstecz;

- naruszenie prawa do obrony;

- naruszenie obowiązku uzasadnienia.

46 LR A/S podnosi cztery zarzuty na poparcie żądania uchylenia wyroku:

- naruszenie zasad proporcjonalności i równego traktowania oraz rozporządzenia nr 17 poprzez nadmierną i dyskryminacyjną grzywnę i ewentualnie niezgodność wytycznych z prawem;

- naruszenie zasad ochrony uzasadnionych oczekiwań i niedziałania prawa wstecz oraz art. 190 traktatu WE (obecnie art. 253 WE) poprzez niesłuszne odejście przez Komisję od jej wcześniejszej praktyki współpracy i retroaktywne zastosowanie wytycznych oraz bardziej restrykcyjnych przepisów dotyczących współpracy, a przynajmniej poprzez brak uzasadnienia takiego retroaktywnego zastosowania;

— niedostateczne uwzględnienie okoliczności łagodzących mających zastosowanie do wnoszącej odwołanie;

— niedostateczne uwzględnienie współpracy wnoszącej odwołanie.

47 Brugg podnosi pięć zarzutów na poparcie żądania uchylecia wyroku:

— naruszenie zasad niedziałania prawa wstecz, ochrony uzasadnionych oczekiwań i dobrej administracji poprzez zastosowanie wytycznych przy wymierzaniu grzywny;

— naruszenie zasady ochrony uzasadnionych oczekiwań poprzez zmianę metody obliczania grzywny po tym, jak wnosząca odwołanie podjęła współpracę;

— naruszenie prawa do obrony poprzez zastosowanie wytycznych, mimo że wnosząca odwołanie nie została wysłuchana;

- naruszenie zasady równego traktowania poprzez nieobniżenie kwoty stanowiącej podstawę wymiaru Brugg grzywny;
- naruszenie art. 85 ust. 1 traktatu poprzez błędne jego zastosowanie, jeśli chodzi o uczestnictwo wnoszącej odwołanie w bojkocie Powerpipe.

48 LR GmbH podnosi cztery zarzuty na poparcie żądania uchylecia wyroku:

- naruszenie zasad niedziałania prawa wstecz i ochrony uzasadnionych oczekiwań poprzez retroaktywne zastosowanie wytycznych;
- naruszenie art. 15 ust. 2 rozporządzenia nr 17 i zasady legalności działania administracji poprzez przekroczenie przez Komisję określonych w tym przepisie granic upoważnienia przy wykonywaniu uprawnień dyskrecyjnych oraz poprzez niewłaściwe wykonanie tych uprawnień przy stosowaniu tego przepisu w niniejszej sprawie polegające na naruszeniu zasad proporcjonalności i równego traktowania na niekorzyść LR GmbH;
- naruszenie obowiązku uzasadnienia, o którym mowa w art. 190 traktatu, poprzez brak uzasadnienia w spornej decyzji retroaktywnego zastosowania wytycznych;

- naruszenie prawa do obrony z powodu nieuszanowania przez Komisję prawa wnoszącej odwołanie do bycia wysłuchaną w kwestii retroaktywnego zastosowania wytycznych.

49 ABB podnosi trzy zarzuty na poparcie żądania uchylenia wyroku:

- naruszenie art. 44 § 1 lit. c) i art. 48 § 2 regulaminu Sądu poprzez postanowienie o odrzuceniu jako niedopuszczalnej opinii prawnej załączonej do repliki;
- naruszenie zasady ochrony uzasadnionych oczekiwań, ponieważ biorąc pod uwagę komunikat w sprawie współpracy, wnosząca odwołanie mogła polegać na ustalonej praktyce Komisji obliczania grzywny, od której instytucja ta nie mogła arbitralnie odejść;
- naruszenie art. 15 ust. 2 rozporządzenia nr 17 poprzez potwierdzenie przez Sąd wagi naruszenia popełnionego przez ABB, określonej przez Komisję w sposób nieuwzględniający obrotu ABB na właściwym rynku.

VI — W przedmiocie odwołania

- 50 Po wysłuchaniu stron i rzecznika generalnego w tej kwestii i ze względu na powiązanie między tymi sprawami, należy połączyć je dla celów wydania wyroku zgodnie z art. 43 regulaminu Trybunału.

A — W przedmiocie zarzutów proceduralnych

- 51 Na wstępie należy zbadać zarzuty podniesione przez grupę Henss/Isoplus oraz ABB i oparte na naruszeniach regulaminu Sądu.

1. W przedmiocie naruszenia art. 68 § 1 regulaminu Sądu poprzez oddalenie przez Sąd wniosku grupy Henss/Isoplus o przesłuchanie niektórych świadków tytułem środka dowodowego.

- 52 W zarzucie szóstym grupa Henss/Isoplus kwestionuje, że w pkt 36–38 zaskarżonego wyroku w sprawie HFB i in. przeciwko Komisji Sąd oddalił wniosek o zarządzenie

przesłuchania świadków: Boysena, B. Hansena, N. Hansena, Hybschmanna, Jespersena i Volandta zgodnie z art. 68 § 1 regulaminu Sądu. Jej zdaniem punkty te dotknięte są uchybieniami proceduralnymi.

53 Jej zdaniem wnioszek o przesłuchanie wspomnianych sześciu osób, wbrew stwierdzeniom zawartym w pkt 37 tego zaskarżonego wyroku, wskazywał fakty, dla których ustalenia należało zarządzić dowód z przesłuchania świadków. W pkt 72 skargi grupy Henss/Isoplus wniesionej do Sądu wskazano, że wnioszek ten złożono celem udowodnienia, że przedsiębiorstwa należące do tej grupy nie uczestniczyły w kartelu przed październikiem 1994 r.

54 Zarzut ten należy oddalić.

55 Jak wynika z pkt 34 zaskarżonego wyroku, Sąd wiedział, iż wnioszek o przesłuchanie został złożony „celem udowodnienia, że skarżące lub grupa Henss/Isoplus nie uczestniczyły przed październikiem 1994 r. w stosowaniu praktyki/niezgodnego z prawem działania lub innego podobnego zachowania w rozumieniu art. 85 ust. 1 traktatu”.

56 Sąd przypomniał jednak w pkt 36 tego wyroku, że zgodnie z art. 68 § 1 akapit ostatni regulaminu Sądu wnioszek strony o przesłuchanie świadka określa dokładnie fakty, na których okoliczność ma on zostać przesłuchany oraz powody uzasadniające jego przesłuchanie.

- 57 W następnym punkcie tego wyroku Sąd wskazał, że w szczególności w pkt 20, 40, 50, 66–71, 94, 96, 125 i 142 skargi wskazano pewne osoby mogące zeznawać na okoliczność faktów przedstawionych w każdym ze wspomnianych punktów, ale nazwiska sześciu osób, których przesłuchania przed Sądem wyraźnie zażądano, nie zostały w nich wymienione. Sąd stwierdził w związku z tym, że w przypadku tych sześciu osób grupa Henss/Isoplus nie sprecyzowała w żaden sposób faktów, dla których ustalenia należałoby zarządzić dowód z przesłuchania świadków.
- 58 Sąd wyciągnął z tego w pkt 38 wyroku wnioszek, że nie należy nadawać biegu wnioskowi o przesłuchanie świadków i że nie jest konieczne badanie możliwości wysłuchania sześciu wspomnianych osób.
- 59 Stwierdzić należy, że ocenie Sądu poddany został z jednej strony cały szereg konkretnych faktów, co do których grupa Henss/Isoplus przedstawiła w skardze wnioski o przeprowadzenie dowodu z przesłuchania wielu osób i z drugiej strony zawarty w skardze formalny wniosek o przesłuchanie w charakterze świadków sześciu osób zgodnie z art. 68 § 1 regulaminu Sądu w celu ustalenia w ogólny sposób, że zainteresowane przedsiębiorstwa należące do tej grupy nie uczestniczyły w kartelu przed październikiem 1994 r. W skardze tej nie było jednak dokładnego odniesienia do faktów, co do których złożono wniosek dowodowy.
- 60 Wobec oczywistego braku jasności co do tego punktu skądinąd obszernej skargi, Sąd słusznie orzekł, że we wniosku o przesłuchanie sześciu wspomnianych osób nie wskazano dokładnie faktów, na których okoliczność należało przesłuchać te osoby w charakterze świadków.

- 61 Grupa Henss/Isoplus utrzymuje ponadto, że przesłuchanie innych aniżeli wspomnianych sześciu osób nie należy uważać za zwykły wniosek dowodowy, lecz za wniosek o przesłuchanie w charakterze świadków w rozumieniu art. 68 § 1 regulaminu Sądu.
- 62 Tym samym grupa Henss/Isoplus zarzuca Sądowi, że w tej kwestii wypaczył on treść skargi.
- 63 Zarzut ten nie jest zasadny.
- 64 Z tej skargi, a w szczególności z pkt 145, do którego odwołuje się zresztą konkretnie ta wnosząca odwołanie, wynika bowiem, że wnosząca odwołanie czyni rozróżnienie pomiędzy wnioskami dowodowymi w rozumieniu art. 44 § 1 regulaminu Sądu a formalnymi wnioskami o przeprowadzanie środka dowodowego, jakim jest przesłuchanie sześciu innych osób w charakterze świadków na podstawie art. 68 § 1 tego samego regulaminu. W tym przypadku wypaczenie nie zostało zatem wykazane.
- 65 Dodatkowo grupa Henss/Isoplus podnosi, że nawet jeśli przyjąć, że wniosek o przesłuchanie w charakterze świadków wspomnianych osób nie został złożony zgodnie z art. 68 § 1, to Sąd i tak powinien był zarządzić to przesłuchanie z urzędu.

- 66 Ponieważ grzywny nałożone zgodnie z prawem konkurencji należy uznać za sankcje „karne” w rozumieniu art. 6 EKPC, dlatego, ich zdaniem, Sąd ma obowiązek, zgodnie z ust. 3 tego przepisu i ogólną zasadą prawa wspólnotowego dotyczącą prawa do rzetelnego procesu sądowego, wezwać i wysłuchać świadków wyznaczonych imiennie przez obronę.
- 67 W tym względzie należy przypomnieć, że Sąd jest jako jedyny uprawniony do oceny ewentualnej konieczności uzupełnienia materiału, którym dysponuje w sprawach, w których orzeka (zob. w szczególności wyroki z dnia 30 września 2003 r. w sprawie C-57/00 P i C-61/00 P Freistaat Sachsen i in. przeciwko Komisji, Rec. str. I-9975, pkt 47 oraz z dnia 7 października 2004 r. w sprawie C-136/02 P Mag Instrument przeciwko OHIM, Zb.Orz. str.I-9165, pkt 76).
- 68 Ponadto, jak orzekł zresztą Trybunał w sprawie dotyczącej prawa konkurencji, nawet jeśli wniosek o przesłuchanie świadków przedstawiony w skardze określa dokładnie fakty, na których okoliczność należy przesłuchać świadka lub świadków, oraz powody uzasadniające to przesłuchanie, to do Sądu należy ocena znaczenia wniosku dla sprawy, biorąc pod uwagę przedmiot sporu i konieczność przesłuchania powołanych świadków (wyrok z dnia 17 grudnia 1998 r. w sprawie C-185/95 P Baustahlgewebe przeciwko Komisji, Rec. str. I-8417, pkt 70)
- 69 Nie można kwestionować w tym względzie swobodnej oceny Sądu poprzez przytoczenie, jak czyni to grupa Henss/Isoplus, ogólnej zasady prawa wspólnotowego wywodzącej się z art. 6 ust. 1 EKPC, zgodnie z którą każdy ma prawo do

rzetelnego procesu sądowego, a w szczególności zasady wynikającej z ust. 3 lit. d) tego samego artykułu, zgodnie z którą każdy oskarżony ma prawo żądania obecności i przesłuchania świadków obrony na takich samych warunkach jak świadków oskarżenia i która stanowi szczególny aspekt prawa do rzetelnego procesu.

70 Z orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka wynika, że ten ostatni przepis nie przyznaje oskarżonemu nieograniczonego prawa do żądania stawienia świadków w sądzie i że w zasadzie to sąd krajowy decyduje o konieczności lub możliwości wezwania świadka (zob. w szczególności wyroki Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z dnia 27 lipca 2000 r. w sprawie Pisano przeciwko Włochom, nieopublikowany w *Zbiorze wyroków i decyzji*, § 21; z dnia 2 lipca 2002 r. w sprawie S.N. przeciwko Szwecji, *Zbiór wyroków i decyzji*, 2002–V, § 43 i z dnia 18 maja 2004 r. w sprawie Destrehem przeciwko Francji, dotychczas nieopublikowany w *Zbiorze wyroków i decyzji*, § 39).

71 Zgodnie z tym orzecznictwem art. 6 ust. 3 EKPC nie nakazuje wezwania świadka, ale zmierza do zapewnienia „równości broni”, aby sporne postępowanie w całości dawało oskarżonemu wystarczającą i odpowiednią możliwość do zakwestionowania ciężących na nim podejrzeń (zob. w szczególności ww. wyrok w sprawie Pisano przeciwko Włochom, § 21).

72 Nie ulega wątpliwości, w niniejszym przypadku, jak również wynika z pkt 21 zaskarżonego wyroku w sprawie HFB i in. przeciwko Komisji, że Sąd zażądał tytułem środka organizacji postępowania, aby grupa Henss/Isoplus odpowiedziała na pisemne pytania oraz przedstawiła pewne dokumenty, i że strony spełniły to żądanie. Nie można zatem zarzucać Sądowi, że uchybił obowiązkowi wyjaśnienia faktów (zob. podobnie ww. wyrok w sprawie Baustahlgewebe przeciwko Komisji, pkt 76).

- 73 Należy stwierdzić ponadto, że w pkt 137–181 zaskarżonego wyroku Sąd zbadał wiele dokumentów załączonych do akt sprawy i na tej podstawie wyciągnął wniosek o słuszności zarzutu Komisji dotyczącego udziału grupy Henss/Isoplus w kartelu poczynsży od października 1991 r. aż do października 1994 r.
- 74 Z powyższego wynika, że wnosząca odwołanie miała dostateczną możliwość wykazania, że należące do niej przedsiębiorstwa nie uczestniczyły w kartelu przed październikiem 1994 r.
- 75 Z tego powodu i wbrew twierdzeniom wnoszącej odwołanie, Sąd nie miał obowiązku zarządzenia z urzędu przesłuchania wspomnianych świadków obrony.
- 76 W związku z powyższym zarzut należy oddalić.

2. W przedmiocie zarzutu ABB opartego na naruszeniu art. 44 § 1 lit. c) i art. 48 § 2 regulaminu Sądu poprzez odrzucenie przez niego opinii prawnej załączonej do repliki.

- 77 W zarzucie pierwszym ABB podnosi, że orzekając w pkt 112–114 zaskarżonego wyroku w sprawie ABB Asea Brown Boveri przeciwko Komisji, iż opinia prawna

profesora J. Schwarzego (zwana dalej „opinią prawną”), załączona do repliki złożonej w Sądzie nie może być uwzględniona w całości ani w części, Sąd naruszył art. 44 § 1 lit. c) i art. 48 § 2 regulaminu Sądu.

78 W pierwszej części tego zarzutu ABB utrzymuje, że Sąd naruszył prawo, ponieważ orzekł w pkt 112 zaskarżonego wyroku, że zgodnie z art. 48 § 2 regulaminu Sądu przedłożenie opinii prawnej nie jest dopuszczalne, gdyż zawiera ona pewne ogólne zasady, na których opierają się zarzuty niepodniesione w skardze wniesionej do Sądu.

79 Ponieważ pkt 115–136 tego wyroku dotyczą jedynie zasady ochrony uzasadnionych oczekiwań, zdaniem ABB Sąd oparł się na założeniu, że zarzut dotyczy jedynie zasady uzasadnionych oczekiwań, a każda inna zasada prawa administracyjnego analizowana w opinii prawnej stanowi nowy zarzut i dlatego jest niedopuszczalna w rozumieniu art. 48 § 2 regulaminu Sądu.

80 Tymczasem, zdaniem ABB, opinia prawna, która odwołuje się do niektórych zasad prawa administracyjnego, rozwija jedynie argumenty, które wyjaśniają dokładną podstawę prawną, a przede wszystkim znaczenie zasady ochrony uzasadnionych oczekiwań. Argumenty te zmierzają zasadniczo do wykazania, że uznanie, jakie przysługuje Komisji przy ustalaniu kwoty grzywny, jest w niniejszych przypadkach ograniczone.

- 81 ABB uważa, że opinia prawna zawiera zatem argumenty przywołane na poparcie zarzutu już podniesionego w skardze do Sądu, a nie całkiem nowego zarzutu.
- 82 W tym względie stwierdzić należy, że w tej opinii prawnej, która liczy w całości 101 paragrafów, przedstawiono w szczególności 6 zasad prawa wspólnotowego, tj. zasadę ochrony uzasadnionych oczekiwań, zasadę samoograniczenia administracji („self-binding”), zasadę „estoppel”, zasadę sprawiedliwej administracji, zasadę venire contra factum proprium oraz prawo do rzetelnego procesu, a także ochronę prawa do obrony.
- 83 Z paragrafu 19 opinii prawnej wynika, że zasady te są analizowane w celu ustalenia, czy prawo wspólnotowe zawiera reguły, które ograniczają uznanie Komisji przy nakładaniu grzywien w dziedzinie prawa konkurencji i które sprzeciwiają się temu, aby instytucja ta zmieniała ustaloną praktykę w zakresie ustalania wysokości grzywien oraz aby stosowała w niniejszym przypadku nową praktykę.
- 84 Paragraf 43 tej samej opinii wskazuje, że każda z zasad może, pod wieloma względami i ewentualnie w różnym stopniu, ograniczyć uznanie Komisji.
- 85 W paragrafach 44–96 opinii prawnej każda z tych zasad jest analizowana oddzielnie i odnoszona do niniejszego przypadku.

- 86 W paragrafach 97–101 tej opinii wyciągnięto wniosek, że uznanie Komisji było w ten sposób rzeczywiście ograniczone oraz że nie mogła ona odstąpić od wcześniejszej praktyki.
- 87 W paragrafie 98 tej opinii wskazano, że podobieństwo tych zasad polega na tym, że są one zasadami bezwzględnie obowiązującymi.
- 88 Ze struktury i treści opinii prawnej wynika, że o ile niektóre zasady prawa administracyjnego przedstawione w tej opinii pokrywają się z zarzutami podniesionymi w skardze, to nie ogranicza się ona wyraźnie tylko do przedstawienia argumentów wyjaśniających lub wspierających zarzut dotyczący ochrony uzasadnionych oczekiwań, jak podnosi ABB, ale także polega na przedstawieniu szeregu niezależnych zasad, które zmierzają do wykazania, że w niniejszym przypadku Komisja nie mogła odstąpić od wcześniejszej praktyki w zakresie ustalania kwoty grzywien. W tym względzie stwierdzić należy, że zasada ochrony uzasadnionych oczekiwań stanowi tylko jedną z sześciu przedstawionych zasad.
- 89 Dlatego, jak podniosła Komisja, z treści opinii prawnej wynika, że była w niej po raz pierwszy mowa o niektórych zasadach, na które nie powołano się w skardze do Sądu.
- 90 Mając na względzie powyższe rozważania, pierwszą część zarzutu pierwszego podniesionego przez ABB należy oddalić.

- 91 W drugiej części zarzutu pierwszego wnosząca odwołanie podnosi, że Sąd naruszył prawo, orzekając w pkt 113 zaskarżonego wyroku w sprawie ABB Asea Brown Boveri przeciwko Komisji, że opinia prawna nie mogła zostać uwzględniona w całości ani w części, albowiem zgodnie z art. 44 § 1 lit. c) regulaminu Sądu skarga powinna zawierać przedmiot sporu oraz zwięzłe przedstawienie zarzutów prawnych stanowiących podstawę skargi.
- 92 Uważa ona, że Sąd nie stwierdził istnienia żadnego uchybienia w skardze ani w replice, które mogłyby uzasadniać zastosowanie tego przepisu. W konsekwencji Sąd niesłusznie orzekł, że ABB chciała uzupełnić niekompletny zarzut poprzez ogólne odesłanie do opinii prawnej. Ponadto nie jest uzasadnione przytoczenie na zasadzie analogii wspomnianego przepisu regulaminu Sądu, jak miał to uczynić Sąd w tym samym punkcie zaskarżonego wyroku.
- 93 W tym względzie należy przedstawić rozumowanie przeprowadzone przez Sąd w pkt 113 zaskarżonego wyroku w sprawie ABB Asea Brown Boveri przeciwko Komisji.
- 94 Trybunał przypomniał, że w rozumieniu art. 44 § 1 lit. c) regulaminu Sądu okoliczności prawne i faktyczne, na których opiera się skarga, muszą przynajmniej w skróconej formie wynikać z samej treści skargi i że w związku z tym nie wystarczy odwołać się w skardze do okoliczności, które przedstawiono w jej załączniku.

- 95 Sąd odwołał się do utrwalonego orzecznictwa Trybunału dotyczącego obowiązku wskazania przez Komisję, w przypadku każdej skargi wniesionej na mocy art. 226 WE, dokładnych zarzutów, co do których ma orzec Sąd oraz, przynajmniej w skróconej formie, okoliczności prawnych i faktycznych, na których opierają się te zarzuty.
- 96 W tym względzie, z orzecznictwa tego wynika rzeczywiście, że obowiązek ten nie jest spełniony, gdy zarzuty Komisji mają w skardze formę jedynie zwykłego odesłania do powodów wskazanych w piśmie wzywającym do usunięcia uchybienia i w uzasadnionej opinii lub też w części skargi poświęconej ramom prawnym (zob. podobnie w szczególności wyroki z dnia 31 marca 1992 r. w sprawie C-52/90 Komisja przeciwko Danii, Rec. str. I-2187, pkt 17 i 18; z dnia 23 października 1997 r. w sprawie C-375/95 Komisja przeciwko Grecji, Rec. str. I-5981, pkt 35 i z dnia 29 listopada 2001 r. w sprawie C-202/99 Komisja przeciwko Włochom, Rec. str. I-9319, pkt 20 i 21).
- 97 Sąd przypomniał także, że do jego obowiązków nie należy poszukiwanie i odnajdywanie w załącznikach zarzutów, które mogłyby uznać za podstawę skargi, albowiem załączniki spełniają funkcję wyłącznie dowodową i dokumentacyjną.
- 98 W związku z powyższym Sąd doszedł do wniosku, że skoro część opinii prawnej nie może zostać uwzględniona, z pewnością do jego obowiązków nie należy poszukiwanie i odnajdywanie w tej opinii fragmentów, które mogłyby być uwzględnione jako załączniki wspierające i uzupełniające pisma ABB odnośnie do poszczególnych punktów.

- 99 Mając na uwadze powyższe względy, wniosek Sądu należy rozumieć ten sposób, że w przypadku gdy opinia prawna zawiera poza nowymi, a zatem niedopuszczalnymi zarzutami, okoliczności prawne, na których niektóre zarzuty wymienione w skardze się opierają, funkcja wyłącznie dowodowa i dokumentacyjna załączników oznacza, że okoliczności te muszą być wymienione w samej treści repliki, do której opinia ta jest załączona lub przynajmniej muszą dawać się dostatecznie odnaleźć w tym piśmie.
- 100 Biorąc te kryteria pod uwagę i orzekając w niniejszym przypadku, że nie zostały one spełnione, Sąd nie naruszył prawa.
- 101 Ponadto Sąd nie wypaczył w tym względzie treści repliki złożonej w Sądzie. Należy stwierdzić, że pkt 31 repliki ogranicza się do ogólnego odesłania do opinii prawnej. Ponadto fakt przytoczony przez ABB, że w niektórych punktach tej repliki odesłania do kilku fragmentów tej opinii mają formę przypisów, nie może podważyć wniosku, do jakiego doszedł w tym przedmiocie Sąd.
- 102 W tych warunkach zarzut należy oddalić.

B –W przedmiocie materialnoprawnych zarzutów dotyczących przypisywalności naruszenia

- 103 Następnie zbadać należy materialnoprawne zarzuty podniesione przez grupę Henss/Isoplus i Brugg, w których wnoszące odwołanie kwestionują zaskarżone wyroki

w niektórych punktach dotyczących przypisania im naruszenia, stwierdzonego wobec nich w spornej decyzji i potwierdzonego następnie przez Sąd.

1. W przedmiocie zarzutu opartego na naruszeniu art. 85 ust. 1 traktatu z powodu uwzględnienia niektórych przedsiębiorstw w ramach grupy Henss/Isoplus i przypisania naruszenia tej grupie jako „przedsiębiorstwu” w rozumieniu tego postanowienia.

104 W zarzucie piątym grupa Henss/Isoplus zarzuca Sądowi, że orzekł w pkt 54–68 zaskarżonego wyroku w sprawie HFB i in. przeciwko Komisji, iż w spornej decyzji Komisja słusznie uwzględniła niektóre przedsiębiorstwa w ramach grupy Henss/Isoplus i jej przypisała naruszenie.

105 Wnosząca odwołanie podnosi na wstępie, że w pkt 66 tego zaskarżonego wyroku Sąd naruszył prawo, nie uwzględniając jej argumentu, zgodnie z którym przedsiębiorstwo w rozumieniu postanowień traktatu z zakresu konkurencji musi koniecznie posiadać osobowość prawną.

106 Tymczasem, jej zdaniem, nie miało to miejsca ani w przypadku grupy Henss/Isoplus, zakładając, że stanowi jednostkę gospodarczą, ani w przypadku W. Henssa, który według tego wyroku kontroluje poszczególne przedsiębiorstwa należące do grupy.

- 107 Grupa Henss/Isoplus utrzymuje, że jej teza opiera się na art. 1 protokołu 22 do Porozumienia o Europejskim Obszarze Gospodarczym z dnia 2 maja 1992 r. (Dz.U 1994 L 1, str. 3), z którego wynika, że pojęcie „przedsiębiorstwa” w rozumieniu postanowień traktatu z zakresu konkurencji oznacza każdą jednostkę organizacyjną („Rechtssubjekt” w wersji niemieckiej) prowadzącą działalność handlową lub gospodarczą.
- 108 Według niej takie ujęcie znajduje potwierdzenie w orzecznictwie Trybunału dotyczącym postanowień traktatu EWWiS w zakresie konkurencji (wyroki z dnia 13 lipca 1962 r. w sprawach 17/61 i 20/61 Klöckner-Werke i Hoesch przeciwko Wysokiej Władzy, Rec. str. 617 i w sprawie 19/61 Mannesmann przeciwko Wysokiej Władzy Rec. str. 675).
- 109 Twierdzi, że w innych wyrokach, a zwłaszcza cytowanych przez Sąd w pkt 66 zaskarżonego wyroku, Trybunał nie rozstrzygnął ostatecznie zasadniczej kwestii, czy zakwalifikowanie przedsiębiorstwa w rozumieniu prawa konkurencji wymaga w każdych okolicznościach, aby jednostka, o którą chodzi, posiadała osobowość prawną (wyroki z dnia 14 lipca 1972 r. w sprawie 48/69 ICI przeciwko Komisji, Rec. str. 619; z dnia 21 lutego 1973 r. w sprawie 6/72 Europemballage i Continental Can przeciwko Komisji, Rec. str. 215; z dnia 12 lipca 1984 w sprawie 170/83 Hydrotherm, Rec. str. 2999 i z dnia 23 kwietnia 1991 r. w sprawie C-41/90 Höfner i Elser, Rec. str. I-1979).
- 110 Według wnoszącej odwołanie wprawdzie naruszenie popełnione przez przedsiębiorstwo, które samo posiada osobowość prawną, można przypisać spółce-matce (holding), jeśli kontroluje ona to przedsiębiorstwo i jeśli chodzi o tę samą jednostkę gospodarczą (zob. w szczególności ww. wyroki w sprawie ICI przeciwko Komisji oraz Europemballage i Continental Can przeciwko Komisji), jednakże przypisanie naruszenia możliwe jest pod warunkiem, że jednostka kontrolująca sama posiada osobowość prawną.

- 111 Tymczasem, jej zdaniem, osoba fizyczna, jak w niniejszym przypadku W. Henss, nie może być uważana za „przedsiębiorstwo” w rozumieniu art. 85 ust. 1 traktatu jedynie dlatego, że jest współnikiem lub posiada udziały. Z tego powodu orzecznictwo to nie ma znaczenia dla sprawy.
- 112 W tym względzie przypomnieć należy, że zgodnie z utrwalonym orzecznictwem pojęcie przedsiębiorstwa w prawie konkurencji obejmuje każdą jednostkę wykonującą działalność gospodarczą niezależnie od jej formy prawnej i sposobu finansowania (zob. w szczególności wyrok z dnia 19 lutego 2002 r. w sprawie C-309/99 Wouters i in., Rec. str. I-1577, pkt 46 i przywołane tam orzecznictwo).
- 113 Z orzecznictwa tego wyraźnie wynika, że pojęcie przedsiębiorstwa w rozumieniu postanowień traktatu z zakresu konkurencji nie zależy od posiadania osobowości prawnej przez daną jednostkę gospodarczą. Nie chodzi tu też, jak podnosi grupa Henss/Isoplus, o wykładnię, która ograniczałaby się do poszczególnych przypadków, w których Trybunał wydał wyroki, jak np. ww. wyroki w sprawie Hydrotherm lub w sprawie Höfner i Elser, ale o ogólną wykładnię.
- 114 Argument oparty na wersji niemieckiej art. 1 protokołu 22 do Porozumienia o Europejskim Obszarze Gospodarczym, a w szczególności pojęcie „podmiotu prawa” („Rechtssubjekt”), które jest tam zawarte, nie może podważyć tej wykładni.

- 115 Pojęcie „podmiotu prawa” nie wyłącza koniecznie osób fizycznych. W każdym razie takie pojęcie nie pojawia się we wszystkich innych wersjach językowych, w których znajdziemy jedynie pojęcie „jednostki”.
- 116 Grupa Henss/Isoplus podnosi następnie, że przedsiębiorstwa, które nie są ze sobą powiązane ani kapitałowo, ani z punktu widzenia prawa spółek i które z tego powodu nie są zależne od przedsiębiorstwa kontrolującego, nie stają się grupą jedynie z powodu ewentualnych powiązań między osobami fizycznymi niebędącymi przedsiębiorstwami.
- 117 W tym względzie przypomnieć należy, że zgodnie z utrwalonym orzecznictwem niezgodne z zasadami konkurencji zachowanie przedsiębiorstwa można przypisać innemu przedsiębiorstwu wtedy, gdy jego zachowanie na rynku nie jest wynikiem autonomicznej decyzji, ale zasadniczo zastosowania wytycznych wydanych przez to inne przedsiębiorstwo ze względu na istniejące między nimi powiązania natury ekonomicznej i prawnej (zob. w szczególności wyrok z dnia 16 listopada 2000 r. w sprawie C-294/98 P Metsä-Serla i in. przeciwko Komisji, Rec. str. I-10065, pkt 27).
- 118 Sama tylko okoliczność, że kapitał dwóch odrębnych spółek handlowych należy do tej samej osoby lub do tej samej rodziny nie wystarcza do ustalenia, że te dwie spółki tworzą razem jedną jednostkę gospodarczą, co zgodnie ze wspólnotowym prawem konkurencji prowadzi do przypisania działań jednej spółki drugiej spółce i zobowiązaniem jednej spółki do zapłaty grzywny za drugą (zob. wyrok z dnia 2 października 2003 r. w sprawie C-196/99 P Aristrain przeciwko Komisji, Rec. str. I-11005, pkt 99).

119 Jednak w niniejszym przypadku Sąd nie wywiódł istnienia jednej jednostki gospodarczej tworzącej grupę Henss/Isoplus wyłącznie z faktu, że dane przedsiębiorstwa były kontrolowane kapitałowo przez jedną osobę, w niniejszym przypadku W. Henssa.

120 Z pkt 56–64 zaskarżonego wyroku w sprawie HFB i in. przeciwko Komisji wynika, że Sąd wyciągnął wniosek o istnieniu jednej jednostki gospodarczej na podstawie szeregu okoliczności składających się na kontrolę sprawowaną przez W. Henssa nad danymi spółkami, oprócz posiadania przez niego lub jego małżonkę bezpośrednio lub pośrednio całości lub prawie całości udziałów w spółce, sprawowanie przez W. Henssa kluczowych funkcji w organach zarządzających tych spółek oraz okoliczności, że osoba ta podczas spotkań grupy dyrektorów — jak wskazano w pkt 20 niniejszego wyroku — reprezentowała różne przedsiębiorstwa i że właśnie tym przedsiębiorstwom przydzielono jedyną kwotę w ramach kartelu.

121 Grupa Henss/Isoplus podnosi wreszcie subsydiarnie, że poszczególne przedsiębiorstwa zaliczone przez Komisję do jednej grupy nie należą do tej samej jednostki gospodarczej, ponieważ nie zostały one pozbawione autonomii i nie są zależne od wytycznych z zewnątrz. Tym argumentem wnosząca odwołanie podnosi, że dane przedsiębiorstwa w ten czy inny sposób nie znajdowały się pod faktyczną kontrolą W. Henssa.

122 W tym względzie zaznaczyć należy, że rozważania Sądu w pkt 56–64 zaskarżonego wyroku w sprawie HFB i in. przeciwko Komisji prowadzące do ustalenia istnienia jednej jednostki gospodarczej opierają się na szeregu twierdzeń natury faktycznej, których nie można omawiać w ramach odwołania, chyba że doszło do wypaczenia

istotnych faktów lub dowodów przedstawionych Sądowi lub z dokumentów załączonych do akt sprawy wynika, że ustalenia faktyczne Sądu są nieprawidłowe (zob. podobnie w szczególności ww. wyroki w sprawie Metsä-Serla i in. przeciwko Komisji, pkt 37 i w sprawie Mag Instrument przeciwko OHIM, pkt 39 i 76).

- 123 Jeśli chodzi o pkt 57 zaskarżonego wyroku, Sąd nie orzekł, jak podnosi to grupa Henss/Isoplus, że podczas okresu odniesienia, tzn. przyjętego przez Komisję czasu trwania naruszenia od października 1991 r. do marca/kwietnia 1996 r. W. Henss był nie tylko dyrektorem, ale także udziałowcem Isoplus Fernwärmetechnik Vertriebsgesellschaft mbH. W tej kwestii nie ma żadnej sprzeczności z aktami sprawy, w związku z czym należy oddalić część zarzutu siódmego wnoszącej odwołanie opartą na podnoszonych uchybieniach proceduralnych.
- 124 Jeśli chodzi o pkt 58 tego zaskarżonego wyroku, Sąd nie orzekł również, jak utrzymuje wnosząca odwołanie, że podczas okresu odniesienia W. Henss dysponował za pośrednictwem powierników większością udziałów w Isoplus Fernwärmetechnik Gesellschaft mbH, ale nigdy nie sprawował funkcji dyrektora.
- 125 Z tego powodu należy stwierdzić, że szczególna krytyka pkt 57 i 58 zaskarżonego wyroku nie wykazuje w jakikolwiek sposób wypaczenia przez Sąd istotnych faktów

ani dowodów, ani też nie wskazuje na istnienie nieprawidłowych ustaleń faktycznych tego Sądu wynikających z dokumentów załączonych do akt sprawy.

126 Jeśli chodzi o Isoplus Fernwärmetechnik GmbH, to grupa Henss/Isoplus podnosi, że W. Henss i małżonkowie Papsdorf nigdy nie byli dyrektorami i że w okresie odniesienia jedna trzecia udziałów tej spółki była w posiadaniu Isoplus Fernwärmetechnik Gesellschaft mbH, która dysponowała nimi we własnym imieniu oraz jedna trzecia w posiadaniu małżonków Papsdorf za pośrednictwem spółki Isoplus Fernwärmetechnik Gesellschaft mbH, która działała jako powiernik, oraz jedna trzecia w posiadaniu innych osób fizycznych, także za pośrednictwem tego powiernika.

127 Dokładnie takie fakty zostały stwierdzone przez Sąd w pkt 59 zaskarżonego wyroku i w związku z tym wypaczenie istotnych faktów lub środków dowodowych nie zostało w tym względzie wykazane. Ponadto z dokumentów załączonych do akt sprawy nie wynika, aby ustalenia faktyczne Sądu były nieprawidłowe.

128 Grupa Henss/Isoplus dodaje, że z tych faktów wynika, że zarówno W. Henss, jak i małżonkowie Papsdorf nie mieli wpływu na spółkę Isoplus Fernwärmetechnik GmbH.

129 Zarzut ten nie jest dopuszczalny, albowiem dotyczy tego, czy w niniejszym przypadku warunki istnienia jednej jednostki gospodarczej zostały rzeczywiście

spełnione. Analiza taka, która opiera się na ocenie faktów, nie może jako taka być kwestionowana w ramach odwołania (zob. ww. wyrok Metsä-Serla i in. przeciwko Komisji, pkt 30).

- 130 W tych okolicznościach nie można zarzucać Sądowi, że dokonując ogólnej i w zasadzie swobodnej oceny całości okoliczności faktycznych, orzekł, że poszczególne przedsiębiorstwa tworzące grupę Henss/Isoplus należy uważać za należące do jednej jednostki gospodarczej.
- 131 Z tego powodu zarzut ten należy oddalić.

2. W przedmiocie zarzutów opartych na naruszeniu art. 85 ust. 1 traktatu z powodu przypisania grupie Henss/Isoplus i Brugg naruszenia reguł konkurencji ze względu na udział w spotkaniu, które miało antykonkurencyjny cel

- 132 W zarzutach czwartym i piątym odpowiednio grupa Henss/Isoplus i Brugg, każda z nich w zakresie, w jakim dotyczy jej wyrok, zarzucają Sądowi, że w pkt 223–227 zaskarżonego wyroku w sprawie HFB i in. przeciwko Komisji i w pkt 52–66 zaskarżonego wyroku w sprawie Brugg Rohrsysteme przeciwko Komisji orzekł, iż Komisja słusznie w spornej decyzji przypisała im naruszenie lub jego część ze względu na udział w spotkaniach, które miały przedmiot niezgodny z prawem konkurencji.

- 133 Grupa Henss/Isoplus nie zgadza się w szczególności z poglądem, iż z udziału W. Henssa w spotkaniach mających antykonkurencyjny cel, które odbyły się przed październikiem 1994 r., można wyprowadzić wniosek o udziale tej grupy w kartelu będącym skutkiem spotkań, które odbyły się w okresie od października 1991 r. do października 1994 r.
- 134 Brugg utrzymuje, że z udziału w spotkaniu w dniu 24 marca 1995 r., podczas którego poruszono temat bojkotu Powerpipe, Sąd niesłusznie wyciągnął wniosek o rzeczywistym udziale w bojkocie.
- 135 Grupa Henss/Isoplus opiera się na zasadzie analogii na orzecznictwie, według którego Komisja może odmówić dostępu do niektórych dokumentów z tego powodu, że przedsiębiorstwo zajmujące pozycję dominującą może podjąć środki odwetu wobec przedsiębiorstwa, które współpracowało przy dochodzeniu prowadzonym przez Komisję (wyroki Trybunału z dnia 6 kwietnia 1995 r. w sprawie C-310/93 P BPB Industries i British Gypsum przeciwko Komisji, Rec. str. I-865, pkt 26 i 27 i Sądu z dnia 1 kwietnia 1993 r. w sprawie T-65/89 BPB Industries i British Gypsum przeciwko Komisji, Rec. str. II-389, pkt 33).
- 136 Wynika z tego, jej zdaniem, że nawet gdy słabsze ekonomicznie przedsiębiorstwa nie dystansują się otwarcie od treści spotkań, których cel jest niezgodny z prawem konkurencji i na które zostały zaproszone przez przedsiębiorstwa zajmujące pozycję dominującą lub od nich ekonomicznie silniejsze, to powinny one zostać zwolnione z odpowiedzialności za udział w nielegalnym kartelu, jeżeli nie stosują w praktyce ustaleń wynikających z tych spotkań.

- 137 Utrzymuje, że w niniejszym przypadku grupa Henss/Isoplus nie ujawniła treści spotkań, w których uczestniczyła, ponieważ w kartelu brała udział także ABB — przedsiębiorstwo zajmujące pozycję dominującą — oraz LR A/S — przedsiębiorstwo o wiele od niego silniejsze.
- 138 W każdym razie grupa Henss/Isoplus twierdzi, że nie zastosowała jednak w praktyce wyników tych spotkań, na co wskazuje obniżka cen na rynku rur preizolowanych pomiędzy październikiem 1991 r. a październikiem 1994 r.
- 139 Brugg podnosi, że jako zwykły odsprzedawca wspomnianych towarów nie mogła zastosować w praktyce bojkotu.
- 140 Ponadto, jej zdaniem, Sąd niesłusznie orzekł w pkt 62 zaskarżonego wyroku w sprawie Brugg Rohrsysteme przeciwko Komisji, że skoro Powerpipe była bezpośrednim konkurentem Brugg na rynku niemieckim, Brugg miała interes w tym, aby inni uczestnicy kartelu zastosowali bojkot wobec Powerpipe.
- 141 Sąd jednak słusznie oddalił te zarzuty.
- 142 Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem wystarczy, by Komisja wykazała, że dane przedsiębiorstwo uczestniczyło w spotkaniach, w trakcie których zawarto antykonkurencyjne porozumienia, nie sprzeciwiając się im wyraźnie, żeby udowodnić

w wystarczający sposób, że to przedsiębiorstwo uczestniczyło w kartelu. Jeśli uczestnictwo w takich spotkaniach zostanie wykazane, to na tym przedsiębiorstwie spoczywa obowiązek przedstawienia dowodów, które mogą świadczyć, że jego udziałowi w tych spotkaniach w najmniejszym stopniu nie przyświecał antykonkurencyjny cel, poprzez wykazanie, że poinformowało ono swoich konkurentów o tym, że uczestniczy w tych spotkaniach w innym aniżeli oni celu (zob. w szczególności wyrok z dnia 7 stycznia 2004 r. w sprawie C-204/00 P, C-205/00 P, C-211/00 P, C-213/00 P, C-217/00 P i C-219/00 P Aalborg Portland i in. przeciwko Komisji, Rec. str. I-123, pkt 81 i przywołane tam orzecznictwo).

143 Milcząca zgoda na niedozwoloną inicjatywę bez otwartego zdystansowania się od jej treści lub zawiadomienia o niej organów administracyjnych zachęca do kontynuowania naruszenia i utrudnia jego wykrycie. Współudział ten stanowi bierny rodzaj uczestnictwa w naruszeniu, który tym samym może być podstawą uznania odpowiedzialności tego przedsiębiorstwa w ramach jednolitego porozumienia (zob. ww. wyrok w sprawie Aalborg Portland i in. przeciwko Komisji, pkt 84).

144 Ponadto okoliczność, że przedsiębiorstwo nie stosuje w praktyce rezultatów spotkania, które miało antykonkurencyjny cel, nie może uwolnić go od odpowiedzialności za udział w kartelu, chyba że zdystansowało się ono otwarcie od jego treści (zob. ww. wyrok w sprawie Aalborg Portland i in. przeciwko Komisji i przywołane tam orzecznictwo).

145 Do zastosowania art. 85 ust. 1 traktatu wystarczy, że porozumienie ma na celu zapobieżenie, ograniczenie lub zakłócenie konkurencji niezależnie od jego rzeczywistych skutków. Tak więc w przypadku porozumień, do których dochodzi podczas spotkań konkurujących ze sobą przedsiębiorstw, naruszenie tego postanowienia ma miejsce, gdy spotkania mają taki właśnie cel i zmierzają w ten sposób do sztucznej regulacji rynku. W takim przypadku przedsiębiorstwo ponosi odpowie-

działność z powodu naruszenia, gdy uczestniczyło w tych spotkaniach, znając ich cel, nawet jeśli potem nie zastosowało w praktyce środków ustalonych podczas tych spotkań. Mniej więcej regularny udział przedsiębiorstwa w spotkaniach oraz mniej więcej pełne stosowanie w praktyce ustalonych środków nie ma wpływu na istnienie odpowiedzialności, ale mają wpływ jej zakres, a tym samym na wysokość sankcji (zob. wyrok z dnia 15 października 2002 r. w sprawie C-238/99 P, C-244/99 P, C-245/99 P, C-247/99 P, od C-250/99 P do C-252/99 P i C-254/99 P *Limburgse Vinyl Maatschappij i in. przeciwko Komisji*, Rec. str. I-8375, pkt 508–510).

¹⁴⁶ Z powyższego wynika, że przywołana przez Brugg okoliczność, że nie zastosowała i zresztą nie mogła zastosować w praktyce bojkotu ustalonego podczas spotkania w dniu 24 marca 1995 r., nie może uwolnić jej od odpowiedzialności za udział w tym bojkocie, chyba że zdystansowała się ona otwarcie od jego treści, czego wnosząca odwołanie nie podniosła.

¹⁴⁷ Rzeczywiście nie ma znaczenia w tym względzie, jak podnosi Brugg i inaczej niż orzekł Sąd w pkt 62 zaskarżonego wyroku w sprawie Brugg Rohrsysteme przeciwko Komisji, że wnosząca odwołanie miała interes w tym, aby inni uczestnicy kartelu zastosowali bojkot wobec jednego z jej bezpośrednich konkurentów (zob. podobnie ww. wyrok w sprawie Aalborg Portland i in. przeciwko Komisji, pkt 335).

¹⁴⁸ Chodzi tu jednakże o zarzut skierowany przeciwko nieistotnemu motywowi wyroku, który nie może prowadzić do jego uchylecia i dlatego jest nieistotny dla sprawy (zob.

w szczególności wyrok z dnia 7 listopada 2002 r. w sprawie C-184/01 P Hirschfeldt przeciwko AEE, Rec. str. I-10173, pkt 48 i przywołane tam orzecznictwo).

149 Ze spornej decyzji wynika także, że Komisja, w przeciwieństwie do twierdzeń Brugg, nie uwzględniła jej udziału w bojkocie Powerpipe jako okoliczności obciążającej, ponieważ jedyna okoliczność obciążająca, która została uwzględniona w jej przypadku, dotyczy kontynuacji naruszenia po przeprowadzeniu kontroli.

150 Okoliczność przytoczona przez grupę Henss/Isoplus zgodnie z przywołanym w pkt 142–145 niniejszego wyroku orzecznictwem, a mianowicie udział w kartelu przedsiębiorstw zajmujących pozycję dominującą lub szczególnie silnych ekonomicznie, które mogłyby podjąć środki odwetu wobec innych, o wiele słabszych uczestników, gdyby te zdystansowały się otwarcie od treści spotkań, które miały cel niezgodny z prawem konkurencji, nie ma wpływu na odpowiedzialność tych słabszych ekonomicznie przedsiębiorstw z tytułu ich uczestnictwa w antykonkurencyjnym działaniu, ale może w stosownym przypadku mieć wpływ na wysokość sankcji.

151 Jak zresztą słusznie wskazała Komisja, przeciwny pogląd nie może być przyjęty, ponieważ prowadziłby do zróżnicowania przesłanek stosowania art. 85 ust. 1 traktatu w zależności od wielkości przedsiębiorstwa, tak że słabsze przedsiębiorstwa byłyby bardziej uprzywilejowane.

152 W zwiazku z powyższym omówione zarzuty należą oddalić.

C — W przedmiocie zarzutów materialnoprawnych dotyczących ustalania kwoty grzywien

153 Wszystkie wnoszące odwołanie kwestionują zaskarżone wyroki w części dotyczącej obliczenia kwoty nałożonych na nie grzywien.

154 W pierwszej kolejności zbadane zostaną zarzuty oparte na naruszeniu niektórych zasad na skutek stosowania wytycznych do takich naruszeń, jak w niniejszym przypadku, a następnie zarzuty dotyczące legalności zawartej w wytycznych lub stosowanej w spornej decyzji metody obliczenia grzywien.

1. W przedmiocie zarzutów dotyczących naruszenia zasad ochrony uzasadnionych oczekiwań i niedziałania prawa wstecz poprzez zastosowanie wytycznych do spornych naruszeń

155 Większość wnoszących odwołanie zarzuca Sądowi, że orzekł, iż Komisja, stosując w decyzji wytyczne do niniejszego przypadku, nie naruszyła zasad ochrony uzasadnionych oczekiwań i niedziałania prawa wstecz.

a) W przedmiocie zarzutów opartych na naruszeniu zasady uzasadnionych oczekiwań

156 Odpowiednio w swoich zarzutach Dansk Rørindustri (zarzut drugi), KE KELIT (zarzut pierwszy), LR A/S (zarzut drugi), Brugg (zarzuty pierwszy i drugi) LR GmbH (druga część zarzutu pierwszego) i ABB (zarzut drugi) podnoszą ogólnie, że mogły opierać uzasadnione oczekiwania na wcześniejszej praktyce wydawania decyzji przez Komisję przy obliczaniu kwoty grzywien, którą można było zaobserwować w czasie, w którym dokonano naruszeń.

157 Ich zdaniem chodzi tu o spójną i długoletnią praktykę polegającą na obliczaniu kwoty grzywien na podstawie obrotu osiągniętego z danego towaru na rynku uważanym za geograficznie właściwy (zwanego dalej „obrotem właściwym”), która nie może w żadnym razie przekraczać maksymalnej kwoty grzywiny, o której mowa w art. 15 ust. 2 rozporządzenia nr 17, a mianowicie 10% wartości całkowitego obrotu przedsiębiorstwa ze wszystkich towarów razem wziętych (zwanego dalej „całkowitym obrotem”)

158 Ich zdaniem z tej praktyki wynika także, że maksymalna kwota grzywiny nie przekracza 10% wartości właściwego obrotu.

159 Według wnoszących odwołanie Komisja nie mogła zastosować wobec nich, bez naruszenia ich uzasadnionych oczekiwań co do wcześniej praktyki, metody

obliczania zgodnej z wytycznymi, które wydano po tym, jak doszło i do naruszeń, i przesłuchań stanowiących ostatni etap postępowania administracyjnego przed Komisją, albowiem metoda ta jest zupełnie nowa.

160 Metoda ta jest nowa przede wszystkim z tego względu, że jako punkt wyjścia obliczeń stosuje niektóre określone uprzednio kwoty podstawowe, które odzwierciedlają wagę naruszenia i nie mają jako takie żadnego związku z właściwym obrotem, a które mogą być następnie podwyższone lub obniżane w zależności od czasu trwania naruszenia i ewentualnych okoliczności obciążających lub łagodzących oraz które mogą w ostatnim stadium być obniżone z tytułu ewentualnej współpracy z Komisją w trakcie postępowania administracyjnego.

161 Wnoszące odwołanie wskazują, że Komisja nie mogła arbitralnie odejść od wcześniejszej praktyki wydawania decyzji lub powinna była przynajmniej powiadomić je w odpowiednim czasie o takiej zmianie lub szczególnie uzasadnić zastosowanie nowej metody.

162 Utrzymują ponadto, że oczekiwania, które mogły mieć co do wcześniejszej praktyki wydawania przez Komisję decyzji odnośnie do obliczania grzywien, były tym bardziej uzasadnione, że ich decyzja o współpracy z Komisją opierała się w sposób oczywisty na tej praktyce, a w szczególności na korzyściach, na które mogły liczyć, biorąc ją pod uwagę, w przypadku gdyby się współpracy podjęły.

163 Twierdzą, że zgodnie z samą treścią komunikatu w sprawie współpracy uzasadnione oczekiwania wywołane komunikatem dotyczą także obliczania kwoty grzywny, która służy za podstawę obliczeń i następnie zostaje procentowo obniżona z uwagi na współpracę.

164 Zarzuty Dansk Rørindustri i KE KELIT oparte na naruszeniu zasady uzasadnionych oczekiwań należy już na samym początku odrzucić jako niedopuszczalne.

165 Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem dopuszczenie, aby strona po raz pierwszy podniosła przed Trybunałem zarzut, którego nie podniosła przed Sądem, oznaczałoby, że dopuszcza się, aby Trybunał, którego właściwość w zakresie odwołania ma charakter ograniczony, rozpoznał spór, który wykracza poza granice sporu rozpatrzonego przez Sąd. W ramach odwołania właściwość Trybunału ogranicza się zatem do zbadania dokonanej przez Sąd oceny zarzutów, które zostały przed nim podniesione (zob. w szczególności wyrok z dnia 3 października 2000 r. w sprawie C-458/98 P Industrie des poudres sphériques przeciwko Radzie, Rec. str. I-8147, pkt 74).

166 Tymczasem stwierdzić należy, że Dansk Rørindustri i KE KELIT nie podniosły przed Sądem zarzutu opartego na naruszeniu zasady ochrony uzasadnionych oczekiwań z powodu zastosowania wytycznych.

167 Dlatego w przypadku wnoszących odwołanie chodzi o nowe zarzuty, które są niedopuszczalne na tym etapie postępowania.

- 168 Co do istoty sprawy LR A/S, Brugg, LR GmbH i ABB zarzucają Sądowi, że odpowiednio w pkt 241–248 zaskarżonego wyroku w sprawie LR AF 1998 przeciwko Komisji, w pkt 137–144 zaskarżonego wyroku w sprawie Brugg Rohrsysteme przeciwko Komisji, pkt 248–257 zaskarżonego wyroku w sprawie Lögstör Rör przeciwko Komisji i pkt 122–136 zaskarżonego wyroku w sprawie ABB Asea Brown Boveri przeciwko Komisji naruszył zasadę uzasadnionych oczekiwań, oddalając zarzuty, które przedstawiły one przed Sądem w oparciu o tę zasadę.
- 169 W tym względzie wskazać należy, że Sąd słusznie przypomniał, że fakt, iż Komisja wymierzała już w przeszłości grzywny w określonej wysokości za określone rodzaje naruszeń, nie może pozbawić jej możliwości podwyższenia tej wysokości w granicach wyznaczonych w rozporządzeniu nr 17, jeśli jest to konieczne, aby zapewnić realizację wspólnotowej polityki konkurencji. Natomiast skuteczne stosowanie wspólnotowych reguł konkurencji wymaga, aby Komisja mogła w każdej chwili dostosować wysokość grzywien do potrzeb tej polityki (wyrok z dnia 7 czerwca 1983 r. w sprawach od 100/80 do 103/80 *Musique Diffusion française* i in. przeciwko Komisji, Rec. str. 1825, pkt 109 i ww. wyrok *Aristrain* przeciwko Komisji, pkt 81).
- 170 Zadanie nadzoru, jakie powierzają Komisji art. 85 ust. 1 traktatu i art. 86 traktatu WE (obecnie art. 82 WE), nie obejmuje jedynie zadania ścigania i karania poszczególnych naruszeń, ale obejmuje również obowiązek prowadzenia ogólnej polityki zmierzającej do stosowania w zakresie konkurencji zasad ustanowionych w traktacie i nadawania takiego kierunku zachowaniom przedsiębiorstw (zob. ww. wyrok w sprawie *Musique Diffusion française* i in. przeciwko Komisji, pkt 105).
- 171 Zatem, jak trafnie zaznaczył Sąd, podmioty gospodarcze nie mogą pokładać uzasadnionych oczekiwań w utrzymaniu istniejącej sytuacji, którą Komisja może

zmienić w ramach przysługującego jej uznania (wyrok z dnia 14 lutego 1990 r. w sprawie C-350/88 Delacre i in. przeciwko Komisji, Rec. str. I-395, pkt 33 i przywołane tam orzecznictwo).

172 Zasadę tę stosuje się niewątpliwie w ramach polityki konkurencji, którą charakteryzuje szeroki zakres uznania Komisji, w szczególności, jeśli chodzi o ustalanie kwoty grzywien.

173 Dlatego też Sąd słusznie wyciągnął wniosek, że przedsiębiorstwa uczestniczące w postępowaniu administracyjnym, które może zakończyć się nałożeniem grzywny, nie mogą mieć uzasadnionych oczekiwań co do tego, że grzywny wymierzone przez Komisję nie przekroczą wysokości wcześniej nakładanych grzywien. Zatem w niniejszym przypadku wnoszące odwołanie nie mogły w szczególności oczekiwać grzywien o takiej wysokości, jakie zostały nałożone w decyzji Komisji 94/601/WE z dnia 13 lipca 1994 r. w sprawie postępowania zgodnie z art. 85 traktatu WE (IV/C/33.833 — Karton) (Dz.U. L 243, str. 1). Uzasadnione oczekiwania, jak również wskazała Komisja, nie mogą także dotyczyć metody obliczania grzywien.

174 Niektóre wnoszące odwołanie podnoszą, że orzecznictwo to zostało podważone w wyroku z dnia 12 listopada 1987 r. w sprawie Ferriere San Carlo przeciwko Komisji (344/85, Rec. str. 4435, pkt 12 i 13). W tym wyroku Trybunał orzekł, że skoro podmiot gospodarczy nie został indywidualnie powiadomiony we właściwym

czasie o zniesieniu praktyki Komisji, która stosowana była przez nią od dwóch lat i polegała na tolerowaniu niektórych przekroczeń kwot, nałożona przez tę instytucję grzywna za to przekroczenie sprzeciwiała się uzasadnionym oczekiwaniom, jakie miał ten podmiot gospodarczy co do kontynuacji tej praktyki.

- 175 Tymczasem, jak wskazała Komisja, wnioski, jakie ewentualnie można wyciągnąć z powyższego wyroku, nie przekładają się na szczególną sytuację, w której Komisji przysługują uprawnienia nadzorcze w dziedzinie prawa konkurencji, do których mają zastosowanie zasady przywołane w pkt 169–170 niniejszego wyroku.
- 176 Ponadto Sąd słusznie wskazał, że wcześniejsza praktyka wydawania decyzji przez Komisję nie opierała się wyłącznie na właściwym obrocie i dlatego uzasadnione oczekiwania nie mogą dotyczyć takiej praktyki.
- 177 W tym względzie przypomnieć należy, że Sąd jest jako jedyny właściwy do oceny istotnych okoliczności oraz oceny dowodów. Ocena tych okoliczności i dowodów nie stanowi zatem, chyba że doszło do ich wypaczenia, kwestii prawnej, która sama w sobie podlega kontroli Trybunału w ramach odwołania (zob. w szczególności ww. wyrok w sprawie Mag Instrument przeciwko OHIM, pkt 39).
- 178 LR A/S, Brugg, LR GmbH i ABB nie kwestionują istnienia decyzji, do których odwołuje się Sąd, ale utrzymują, że chodzi o pojedyncze przypadki. W tym względzie zwracają uwagę na różne decyzje i stanowiska Komisji, z których, ich zdaniem,

wynika dostatecznie spójna, wyraźna i utrwalona praktyka wydawania decyzji, która dotyczy obliczania kwoty grzywien na podstawie procentu właściwego obrotu.

179 Tymczasem argument ten, nawet jeśli jest trafny, nie świadczy o jakimkolwiek wypaczeniu faktów ani dowodów przedstawionych Sądowi. W rzeczywistości chodzi o podważenie swobodnej oceny faktów przez ten Sąd. Argument ten zatem nie może zostać przytoczony na etapie odwołania.

180 Co się tyczy twierdzenia wnoszących odwołanie, że z wcześniejszej praktyki wydawania decyzji przez Komisję wynika, że maksymalna kwota grzywny nie może przekraczać 10% wartości właściwego obrotu, to chodzi tu o kwestię natury faktycznej, której Trybunał nie może rozstrzygnąć w ramach odwołania.

181 Należy jednak wskazać, jak uczyniła Komisja, że ograniczenie takie nie wynika w żadnym razie z art. 15 ust. 2 rozporządzenia nr 17, ponieważ ograniczenie przewidziane w tym przepisie dotyczy całkowitego obrotu, a nie właściwego obrotu przedsiębiorstw (zob. podobnie ww. wyrok w sprawie *Musique Diffusion française* i in. przeciwko Komisji, pkt 19).

182 Wnoszące odwołanie utrzymują ponadto, że mogły opierać uzasadnione oczekiwania na wcześniejszej praktyce wydawania decyzji przez Komisję w przedmiocie

obliczania grzywien, ponieważ ich decyzja o współpracy z tą instytucją była z pewnością oparta na tej praktyce, a w szczególności na korzyściach, jakie mogły odnieść ze współpracy, biorąc pod uwagę taką praktykę.

- 183 Na zasadzie analogii do wyroku z dnia 28 kwietnia 1988 r. w sprawie Mulder (120/86, Rec. str. 2321, pkt 24) twierdzą one, że Komisja zachęciła je do współpracy poprzez publikację komunikatu w sprawie współpracy i w tym przypadku odniosła z niej korzyść, tak iż zobowiązała się nie zmieniać podstawy, na jakiej ta współpraca została zaoferowana.
- 184 Podnoszą, że uzasadnione oczekiwania, które podmioty gospodarcze mogą opierać na komunikacie dotyczącym współpracy, tzn. oczekiwania co do prawa skorzystania z obniżenia grzywiny, stałyby się pozorne, gdyby Komisja miała prawo zmieniać dowolnie metodę obliczania kwoty grzywien.
- 185 Ich zdaniem podmioty gospodarcze powinny zatem móc ocenić korzyści, jakie przyniesie ewentualna współpraca i powinny być w stanie z góry obliczyć całkowitą kwotę należnej grzywiny w zależności od tego, czy zdecydują się na współpracę, czy też nie.
- 186 W tym względzie stwierdzić należy, tak jak uczynił to Sąd w pkt 143 zaskarżonego wyroku w sprawie Brugg Rohrsysteme przeciwko Komisji i w pkt 127–128

zaskarżonego wyroku w sprawie ABB Asea Brown Boveri przeciwko Komisji, że komunikat w sprawie współpracy nie pozwala na wysnucie wniosku, że może on stanowić podstawę uzasadnionych oczekiwań co do obliczania lub wysokości kwoty grzywien.

187 Z części E pkt 3 komunikatu w sprawie współpracy wynika, że Komisja jest świadoma, że ten komunikat wzbudza uzasadnione oczekiwania, na które będą powoływały się przedsiębiorstwa zamierzające poinformować Komisję o istnieniu kartelu. Część A pkt 5 tego komunikatu przewiduje, że współpraca przedsiębiorstwa z Komisją jest jedną z wielu okoliczności, które Komisja bierze pod uwagę przy wymierzaniu grzywiny.

188 Z łącznej lektury tych punktów wynika, że uzasadnione oczekiwania, które podmioty gospodarcze mogą wywodzić z takiego komunikatu, ograniczają się do zapewnienia możliwości skorzystania z pewnej procentowej obniżki. Nie obejmują one jednak metody obliczania grzywiny ani tym bardziej określonej wysokości grzywiny, która może być obliczona w chwili, w której podmiot gospodarczy decyduje się na realizację zamiaru współpracy z Komisją.

189 Ponadto LR A/S i LR GmbH zarzucają Sądowi, że w pkt 244–246 zaskarżonego wyroku w sprawie LR AF 1998 przeciwko Komisji i w pkt 255–257 zaskarżonego wyroku w sprawie Lögstör Rör przeciwko Komisji orzekł, że współpraca wnoszących odwołanie nie zobowiązywała Komisji do stosowania praktyki dotyczącej obniżania grzywiny w takiej postaci, jaka istniała w chwili, w której rzeczywiście doszło do

współpracy, tj. praktyki, która została ogłoszona w projekcie komunikatu w sprawie współpracy, i uważa się, że odpowiadała praktyce przyjętej w decyzji 94/601. Wnoszące odwołanie zarzucają ponadto Sądowi, że we wspomnianych punktach orzekł, iż Komisja powinna była stosować komunikat w sprawie współpracy, chociaż wydany on został po tym, jak doszło do współpracy, i chociaż jest mniej korzystny dla obu wnoszących odwołanie aniżeli wspomniana praktyka.

190 Wnoszące odwołanie uważają ogólnie, że mogły opierać uzasadnione oczekiwania na tej praktyce Komisji i że nie mogła ona stosować ostatecznej wersji komunikatu w sprawie współpracy, który jest dla nich mniej korzystny.

191 Tymczasem Sąd słusznie oddalił ten zarzut z tego powodu, że podmioty gospodarcze nie mogą oczekiwać, że taka praktyka będzie trwała, albowiem Komisji przysługuje uznanie w zakresie określania kwoty grzywien, które pozwala jej podwyższyć w każdej chwili ogólny wymiar grzywien w granicach wyznaczonych przez rozporządzenie nr 17, jeśli jest to konieczne dla zapewnienia realizacji wspólnotowej polityki konkurencji, jak zostało wskazane w pkt 169 i 170 niniejszego wyroku.

192 Wynika z tego, że Sąd słusznie orzekł, iż sam fakt przyznania przez Komisję zgodnie z wcześniejszą praktyką wydawania decyzji pewnej procentowej obniżki ze względu na określone zachowanie nie oznacza, że ma ona obowiązek przyznania takiej samej, proporcjonalnej obniżki, gdy ocenia podobne zachowanie w ramach późniejszego postępowania administracyjnego.

- 193 Sąd również słusznie stwierdził, że LR A/S i LR GmbH nie mogły w żadnym razie być przekonane w chwili, w której nawiązały kontakt z Komisją, że Komisja zastosuje w ich przypadku metodę ogłoszoną w projekcie komunikatu w sprawie współpracy, tym bardziej, że z jego treści wynika jasno, że chodzi o projekt.
- 194 W końcu nie można zarzucać Sądowi, że w pkt 245 zaskarżonego wyroku w sprawie LR AF 1998 przeciwko Komisji orzekł, że komunikat w sprawie współpracy mógł wywołać uzasadnione oczekiwania, zobowiązując w ten sposób Komisję do jego stosowania.
- 195 Część E pkt 3 komunikatu przewiduje wyraźnie, że „Komisja jest świadoma, że niniejszy komunikat wzbudza uzasadnione oczekiwania, na które będą powoływały się przedsiębiorstwa zamierzające zawiadomić Komisję o istnieniu kartelu”.
- 196 Punkt 245 zaskarżonego wyroku w sprawie LR AF 1998 przeciwko Komisji należy rozumieć w ten sposób, że podmioty gospodarcze mogły oczekiwać stosowania komunikatu w sprawie współpracy, natomiast oczekiwanie, że podnoszona wcześniejsza praktyka Komisji będzie stosowana, nie było uzasadnione.

197 Z powyższych rozważań wynika, że zbadane zarzuty należy w całości oddalić.

b) W przedmiocie zarzutów opartych na naruszeniu zasady niedziałania prawa wstecz

198 Odpowiednio w swoich zarzutach Dansk Rørindustri (zarzut drugi), grupa Henss/Isoplus (zarzut pierwszy), KE KELIT (zarzut trzeci), LR A/S (zarzut drugi), Brugg (zarzut pierwszy) i LR GmbH (zarzut pierwszy) zarzucają Sądowi — każda z nich w zakresie, w jakim dotyczy jej wyrok — że w pkt 162–182 zaskarżonego wyroku w sprawie Dansk Rørindustri przeciwko Komisji, w pkt 487–496 zaskarżonego wyroku w sprawie HFB i in. przeciwko Komisji, w pkt 108–130 zaskarżonego wyroku w sprawie KE KELIT przeciwko Komisji, w pkt 217–238 zaskarżonego wyroku w sprawie LR AF 1998 przeciwko Komisji, w pkt 106–129 zaskarżonego wyroku w sprawie Brugg Rohrsysteme przeciwko Komisji i w pkt 215–238 zaskarżonego wyroku w sprawie Løgstør Rør przeciwko Komisji orzekł, iż Komisja, stosując w tych przypadkach metodę obliczania kwoty grzywien przewidzianą w wytycznych, nie naruszyła zasady niedziałania prawa wstecz.

199 Na wstępie przeanalizować należy zarzut podniesiony przez LR A/S, że Sąd nie stwierdził naruszenia, jakim jest jej zdaniem dotknięta sporna decyzja, polegającego na retroaktywnym zastosowaniu komunikatu w sprawie współpracy.

200 Stwierdzić należy, że zarzut ten nie został podniesiony przed Sądem. Mamy do czynienia zatem, zgodnie z orzecznictwem przywołanym w pkt 165 niniejszego wyroku, z zarzutem nowym i tym samym niedopuszczalnym na etapie odwołania.

- 201 W poszczególnych zaskarżonych wyrokach Sąd oddalił te zarzuty na podstawie w zasadzie identycznego rozumowania. Można je streścić w następujący sposób.
- 202 Sąd słusznie wskazał na wstępie, że zasada niedziałania wstecz prawa karnego, której poświęcony jest art. 7 EKPC, jako prawo podstawowe stanowi ogólną zasadę prawa wspólnotowego, której należy przestrzegać przy nakładaniu grzywien za naruszenie reguł konkurencji, i że z tej zasady wynika, że sankcje muszą odpowiadać sankcjom przewidzianym w czasie, w którym doszło do naruszenia.
- 203 Sąd orzekł następnie, że wytyczne mieszczą się w ramach prawnych regulujących wyznaczanie kwoty grzywien, jakie określone zostały w art. 15 rozporządzenia nr 17 przed dokonaniem naruszeń.
- 204 Zdaniem Sądu metoda obliczania grzywien przewidziana w wytycznych nadal opiera się na zasadach, jakie przewiduje ten przepis, ponieważ rachunek ten uwzględnia wagę i czas trwania naruszenia, a grzywna nie może przekroczyć maksymalnej kwoty wynoszącej 10% całkowitego obrotu.
- 205 Sąd uważa, że wytyczne nie zmieniają zatem ram prawnych sankcji, które nadal wyznacza wyłącznie rozporządzenie nr 17. Wcześniejsza praktyka wydawania decyzji przez Komisję nie jest częścią tych ram prawnych.

- 206 Wreszcie, zdaniem Sądu, wytyczne nie zaostrzają retroaktywnie grzywien, nawet jeśli mogą w pewnych przypadkach pociągać za sobą ich podwyższenie. Wynika to z zakresu uznania, jakim dysponuje Komisja zgodnie z rozporządzeniem nr 17 przy określaniu kwoty grzywien. Instytucja ta może także w każdej chwili podwyższyć wysokość grzywien dla potrzeb prowadzonej przez nią polityki konkurencji, pod warunkiem że zachowane zostaną granice wyznaczone w rozporządzeniu nr 17, jak wynika z przywołanego w pkt 169 niniejszego wyroku orzecznictwa.
- 207 W związku z tym stwierdzić należy, że analiza ta oparta jest zasadniczo na założeniu, że wytyczne nie są częścią ram prawnych określających kwotę grzywien, ponieważ ramy te wyznacza wyłącznie art. 15 rozporządzenia nr 17, co skutkuje tym, że stosowanie wytycznych do naruszeń dokonanych przed ich przyjęciem nie może naruszać zasady niedziałania prawa wstecz.
- 208 Takie założenie nie jest prawidłowe.
- 209 Trybunał orzekł już odnośnie do środków wewnętrznych przyjętych przez administrację, że nie można uznać ich za normę prawną, której w każdym razie musi przestrzegać administracja, lecz za normę postępowania, która stanowi pewną wskazówkę dla praktyki administracyjnej i od której administracja nie może odstąpić w konkretnym przypadku bez podania powodów, które byłyby zgodne z zasadą równego traktowania. Środki takie stanowią zatem akt o charakterze generalnym, którego niezgodność z prawem mogą przywoływać zainteresowani urzędnicy i inni pracownicy na poparcie skargi skierowanej przeciwko indywidualnym decyzjom wydanym na ich podstawie (zob. wyrok z dnia 15 stycznia 2002 r. w sprawie C-171/00 P Libéros przeciwko Komisji, Rec. str. I-451, pkt 35)

- 210 Takie orzecznictwo ma tym bardziej zastosowanie do norm dotyczących postępowania, których celem jest wywołanie zewnętrznych skutków, jak w przypadku wytycznych, które skierowane są do podmiotów gospodarczych.
- 211 Przyjmując takie normy postępowania i ogłaszając poprzez publikację, że będzie je stosować od tej pory do przypadków w nich przewidzianych, dana instytucja sama sobie wyznacza granice uznania i nie może odejść od tych norm bez narażania się na sankcję lub naruszenie ogólnych zasad prawa takich jak zasada równego traktowania lub zasada ochrony uzasadnionych oczekiwań. Z tego powodu nie można wyłączyć, że takie ogólnie obowiązujące normy postępowania, pod pewnymi warunkami i w zależności od ich treści, mogą wywoływać skutki prawne.
- 212 Ponadto, jak wskazał ogólnie rzecznik generalny w pkt 59 opinii, orzecznictwo, o którym mowa w pkt 209 niniejszego wyroku, dotyczące skutków prawnych takich norm postępowania potwierdza słuszność wniosku, do którego doszedł Sąd w pkt 420 zaskarżonego wyroku w sprawie HFB i in. przeciwko Komisji i w pkt 276 zaskarżonego wyroku w sprawie LR AF 1998 przeciwko Komisji, zgodnie z którym wytyczne, nawet jeśli nie stanowią podstawy prawnej spornej decyzji, ponieważ opiera się ona na art. 3 i 15 ust. 2 rozporządzenia nr 17, mogą jednak być przedmiotem zarzutu o niezgodności z prawem na mocy art. 184 traktatu.
- 213 Dlatego Sąd słusznie wskazał w pkt 418 zaskarżonego wyroku w sprawie HFB i in. przeciwko Komisji i w pkt 274 zaskarżonego wyroku w sprawie LR AF 1998 przeciwko Komisji, że wytyczne wprowadzicie nie stanowią podstawy prawnej spornej

decyzji, jednakże określają w sposób generalny i abstrakcyjny tryb postępowania, jaki narzuciła sobie Komisja dla celów ustalenia kwoty grzywien nałożonych w tej decyzji i zapewniają w konsekwencji tym przedsiębiorstwom pewność prawa.

214 Podobnie jak dopuszczalność zarzutu niezgodności z prawem, który podniesiono wobec takich norm postępowania jak wytyczne, nie zależy od tego, czy stanowią one podstawę prawną aktu, którego niezgodność z prawem jest podnoszona, tak i znaczenie wytycznych z punktu widzenia zasady niedziałania prawa wstecz nie zakłada, iż wytyczne stanowią podstawę prawną nałożenia spornych grzywien.

215 W tych okolicznościach przypomnieć należy orzecznictwo Europejskiego Trybunału Praw Człowieka dotyczące art. 7 ust. 1 EKPC, przywołane zresztą przez niektóre z wnoszących odwołanie (zob. w szczególności, wyroki ETPC z dnia 22 listopada 1995 r. w sprawie S.W. i C.R. przeciwko Zjednoczonemu Królestwu, seria A nr 335-B i 335-C, § 34-36 i § 32-34; z dnia 15 listopada 1996 r. w sprawie Cantoni przeciwko Francji, *Zbiór wyroków i decyzji* 1996-V, § 29-32 oraz z dnia 22 czerwca 2000 r. w sprawie Coëme i in. przeciwko Belgii, *Zbiór wyroków i decyzji* 2000-VII, § 145).

216 Z tego orzecznictwa wynika, że pojęcie „prawa” w rozumieniu art. 7 ust. 1 odpowiada pojęciu „ustawy”, które jest użyte w innych przepisach EKPC i obejmuje prawo zarówno stanowione, jak i sędziowskie.

217 Wprawdzie przepisu tego, który stanowi w szczególności, że zarówno czyn zagrożony karą, jak i kara muszą być określone w ustawie (*nullum crimen, nulla poena sine lege*), nie można interpretować w ten sposób, że zakazuje on stopniowego uszczegóławiania zasad odpowiedzialności karnej, ale może zgodnie z tym orzecznictwem sprzeciwiać się retroaktywnemu stosowaniu nowej wykładni normy określającej naruszenie.

218 Ma to miejsce zgodnie z tym orzecznictwem w przypadku wykładni sądowej, której wynik — biorąc pod uwagę wykładnię spornego przepisu prawnego obowiązującą wówczas w orzecznictwie — nie był logicznie przewidywalny w chwili, w której doszło do naruszenia.

219 Z orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka wynika, że znaczenie pojęcia przewidywalności zależy w dużym zakresie od treści konkretnego tekstu, dziedziny, którą obejmuje, oraz liczby i właściwości jego adresatów. Przewidywalność ustawy nie wyklucza konieczności zasięgnięcia porady przez zainteresowaną osobę w celu dokonania oceny, jakie konsekwencje wynikają w danym przypadku z konkretnego aktu. Dotyczy to w szczególności profesjonalistów, którzy przyzwyczajeni są podczas wykonywania swojego zawodu do zachowania szczególnej ostrożności. Można także od nich wymagać, aby z należytą starannością oceniali ryzyko, które stwarza ich zawód (zob. ww. wyrok w sprawie *Cantoni* przeciwko Francji, § 35).

220 Zasady te znajdują odzwierciedlenie w utrwalonym orzecznictwie Trybunału, zgodnie z którym obowiązek sądu krajowego odwoływania się do treści dyrektywy

podczas dokonywania wykładni istotnych norm prawa krajowego jest ograniczony ogólnymi zasadami prawa, które stanowią część prawa wspólnotowego, a w szczególności zasadą pewności prawa i zasadą niedziałania prawa wstecz (zob. wyrok z dnia 8 października 1987 r. w sprawie 80/86 Kolpinghuis Nijmegen, Rec. str. 3969, pkt 13).

- 221 Zgodnie z tym orzecznictwem wykładnia taka nie może w rzeczywistości skutkować powołaniem się w stosunku do jednostki na obowiązek przewidziany przez dyrektywę, która nie została transponowana, ani tym bardziej skutkować określeniem lub zastrzeżeniem na podstawie dyrektywy i w przypadku braku ustawy wydanej w celu jej wykonania odpowiedzialności karnej osób, które naruszają przepisy wspólnotowe (zob. w szczególności ww. wyrok w sprawie Kolpinghuis Nijmegen, pkt 14 i wyrok z dnia 26 września 1996 w sprawie C-168/95 Arcaro, Rec. str. I-4705, pkt 42).
- 222 W świetle orzecznictwa w zakresie rozwoju nowej linii orzeczniczej zmiana polityki represyjnej, w tym przypadku ogólnej polityki konkurencji Komisji w zakresie grzywien, w szczególności gdy następuje ona poprzez przyjęcie takich norm postępowania jak wytyczne, może odnosić skutki z punktu widzenia zasady niedziałania prawa wstecz.
- 223 Ze względu w szczególności na ich skutki prawne i ich powszechne obowiązywanie, normy postępowania, jak wskazano w pkt 211 niniejszego wyroku, mieszczą się w zasadzie w zakresie pojęcia „prawa” w rozumieniu art. 7 ust. 1 EKPC.

- 224 Jak wskazano w pkt 219 niniejszego wyroku, aby ustalić, czy zasada niedziałania prawa wstecz nie została naruszona, należy sprawdzić, czy dana zmiana była logicznie do przewidzenia w czasie, w którym dokonano naruszeń.
- 225 W tym względzie stwierdzić należy, jak wskazało kilka spośród wnoszących odwołanie, że zasadnicza nowość wytycznych polega na wzięciu za punkt wyjścia obliczeń kwoty podstawowej określonej przy pomocy widełek przewidzianych w tym celu w wytycznych, które odzwierciedlają różny stopień naruszeń, ale które nie mają związku z właściwym obrotem. Metoda ta opiera się na taryfikacji grzywien, aczkolwiek względnej i elastycznej.
- 226 Należy zatem zbadać, czy ta nowa metoda obliczania grzywien, pod warunkiem że skutkuje podwyższeniem wysokości nałożonych grzywien, była logicznie do przewidzenia w czasie, w którym dokonano spornych naruszeń.
- 227 Z orzecznictwa Trybunału wynika, jak już przypomniano w pkt 169 niniejszego wyroku odnośnie do zarzutów opartych na naruszeniu zasady ochrony uzasadnionych oczekiwań, że fakt, że Komisja wymierzała już w przeszłości grzywny w określonej wysokości za określone rodzaje naruszeń, nie może pozbawić jej możliwości podwyższenia tej wysokości w granicach wyznaczonych

w rozporządzeniu nr 17, jeśli jest to konieczne, aby zapewnić realizację wspólnotowej polityki konkurencji. Natomiast skuteczne stosowanie wspólnotowych reguł konkurencji wymaga, aby Komisja mogła w każdej chwili dostosować wysokość grzywien do potrzeb tej polityki.

- 228 Z powyższego wynika, jak również wskazano w pkt 173 niniejszego wyroku, że przedsiębiorstwa uczestniczące w postępowaniu administracyjnym, które może zakończyć się nałożeniem grzywiny, nie mogą mieć uzasadnionych oczekiwań co do tego, że grzywiny wymierzone przez Komisję nie przekroczą wysokości wcześniej nakładanych grzywien ani co do metody obliczania grzywien.
- 229 W konsekwencji przedsiębiorstwa te muszą brać pod uwagę możliwość, że w każdej chwili Komisja zdecyduje podnieść wysokość grzywien w stosunku do poziomu stosowanego w przeszłości.
- 230 Dotyczy to nie tylko przypadku, gdy Komisja podnosi wysokość grzywien, nakładając je w indywidualnych decyzjach, ale także, gdy do podniesienia grzywien dochodzi na skutek stosowania w konkretnych przypadkach ogólnie obowiązujących norm postępowania takich jak wytyczne.
- 231 Biorąc pod uwagę w szczególności przywołane w pkt 219 niniejszego wyroku orzecznictwo, należy dojść do wniosku, że wytyczne, a w szczególności nowa metoda

obliczania grzywien przewidziana w tych wytycznych, przy założeniu, że skutkuje podniesieniem wysokości nakładanych grzywien, były racjonalnie przewidywalne dla przedsiębiorstw, takich jak skarżąca, w czasie, w którym dokonano spornych naruszeń.

232 Z tego powodu Komisja, stosując w spornej decyzji wytyczne do naruszeń dokonanych przed ich przyjęciem, nie naruszyła zasady niedziałania prawa wstecz.

233 Mając na uwadze powyższe rozważania, wszystkie omówione zarzuty należy oddalić

2. W przedmiocie zarzutów dotyczących legalności metody obliczania kwoty grzywien przewidzianej w wytycznych lub zastosowanej w spornej decyzji

234 Odpowiednio w swoich zarzutach Dansk Rørindustri (zarzut pierwszy), grupa Henss/Isoplus (zarzuty pierwszy i trzeci), KE KELIT (zarzuty pierwszy i drugi), LR A/S (zarzuty pierwszy i trzeci), Brugg (zarzut czwarty), LR GmbH (zarzut drugi) i ABB (zarzut trzeci) krytykują Sąd, że oddalił ich zarzuty, które zmierzały do wykazania, że niektóre aspekty metody obliczania kwoty grzywiny przewidzianej w wytycznych lub zastosowanej w spornej decyzji są sprzeczne z art. 15 ust. 2 rozporządzenia nr 17 i niektórymi ogólnymi zasadami, a w szczególności zasadą proporcjonalności i równego traktowania, ewentualnie z prawem do obrony.

235 W tym względy grupa Henss/Isoplus i LR GmbH, a subsydiarnie również LR A/S kwestionują zgodność z prawem wytycznych na tej podstawie, że ich nieodłączną cechą jest niezgodność z prawem metody obliczania zastosowanej w niniejszym przypadku.

236 Dopuszczalność zarzutu niezgodności z prawem podniesionego przez wnoszące odwołanie i dopuszczonego przez Sąd nie może być kwestionowana.

237 Ze względu na skutki prawne, jakie mogą wywoływać takie normy postępowania jak wytyczne, i ponieważ zawierają one ogólnie obowiązujące przepisy, które niewątpliwie zostały zastosowane przez Komisję w spornej decyzji, jak wskazano w pkt 209–214 niniejszego wyroku, stwierdzić należy, że rzeczywiście istnieje bezpośredni związek pomiędzy decyzją a wytycznymi.

a) W przedmiocie zarzutów opartych na naruszeniu art. 15 ust. 2 rozporządzenia nr 17 podczas ustalania w spornej decyzji wysokości grzywien według metody obliczania grzywien przewidzianej w wytycznych

238 Dansk Rørindustri, grupa Henss/Isoplus, LR A/S, LR GmbH i ABB utrzymują, że Sąd naruszył prawo, orzekając, że metoda obliczania kwoty grzywien, którą zastosowano w spornej decyzji, nie jest sprzeczna z art. 15 ust. 2 rozporządzenia nr 17.

239 Grupa Henss/Isoplus, LR A/S i LR GmbH wyciągają z tego taki wniosek, że Komisji nie przysługiwała kompetencja do przyjęcia wytycznych.

240 Na wstępie przypomnieć należy po pierwsze, że zgodnie z orzecnictwem Trybunału przy określaniu kwoty grzywien należy brać pod uwagę czas trwania i wszystkie inne okoliczności mogące mieć wpływ na ocenę wagi naruszeń (zob. ww. wyrok w sprawie Musique Diffusion française i in. przeciwko Komisji, pkt 129).

241 Wagę naruszeń należy ustalić na podstawie licznych okoliczności, do których należą szczególnie okoliczności sprawy, jej kontekst i odstrasżające działanie grzywien, przy czym nie ma potrzeby ustalania wiążącej lub wyczerpującej listy kryteriów, które należy obowiązkowo uwzględnić (zob. w szczególności ww. wyrok w sprawie Limburgse Vinyl Maatschappij i in. przeciwko Komisji, pkt 465).

242 Wśród okoliczności, które mogą wpływać na ocenę wagi naruszeń, znajduje się zachowanie każdego przedsiębiorstwa, rola odgrywana przez każde z nich w ustalaniu uzgodnionych praktyk, korzyść, jaką odniosły z tych praktyk, ich rozmiary i wartość odnośnych towarów oraz zagrożenie, jakie stanowi ten rodzaj naruszeń dla celów Wspólnoty (zob. ww. wyrok w sprawie Musique Diffusion française i in. przeciwko Komisji, pkt 129).

243 Wynika z tego z jednej strony, że w celu wymierzenia grzywny można brać pod uwagę zarówno całkowity obrót przedsiębiorstwa, który stanowi wskazówkę, aczkolwiek przybliżoną i niedoskonałą, wielkości tego przedsiębiorstwa i jego siły

gospodarczej, jak i obrót uzyskany z towarów będących przedmiotem naruszenia, który może zatem stanowić wskazówkę co do rozmiaru tego naruszenia. Z drugiej strony wynika z tego, że nie ani jednemu, ani drugiemu obrotowi nie należy przypisywać nieproporcjonalnie dużego znaczenia w porównaniu z innymi kryteriami oceny i, w konsekwencji, że wymierzenie stosownej grzywny nie może być wynikiem zwykłego rachunku opartego na całkowitym obrocie. Dotyczy to w szczególności sytuacji, gdy odnośne towary mają jedynie ułamkowy udział w tym obrocie (zob. ww. wyrok w sprawie *Musique Diffusion française i in. przeciwko Komisji*, pkt 121 i z dnia 9 listopada 1983 r. w sprawie 322/81 *Michelin przeciwko Komisji*, Rec. str. 3461, pkt 111).

244 Po drugie należy przypomnieć, że w ramach odwołania kontrola Trybunału ma na celu z jednej strony zbadanie, w jakim zakresie Sąd poprawnie z punktu widzenia prawa uwzględnił wszystkie czynniki istotne dla oceny wagi określonego zachowania w świetle art. 85 traktatu i art. 15 rozporządzenie nr 17, i z drugiej strony sprawdzenie, czy Sąd odpowiedział w sposób wymagany prawem na wszystkie argumenty przedstawione przez wnoszącego odwołanie na rzecz zniesienia lub zmniejszenia grzywny (zob. w szczególności ww. wyrok w sprawie *Baustahlgewebe przeciwko Komisji*, pkt 128 i wyrok z dnia 29 kwietnia 2004 r. w sprawie C-359/01 P *British Sugar przeciwko Komisji*, Rec. str. I-4933, pkt 47).

245 Jeśli chodzi jednak o podnoszoną nieproporcjonalność grzywny, to warto przypomnieć, że do obowiązków Trybunału, który rozstrzyga kwestie prawne w ramach odwołania, nie należy zastąpienie własną, bardziej słuszną oceną oceny Sądu, który w ramach nieograniczonego prawa orzekania orzeka o kwotach grzywien nałożonych na przedsiębiorstwa z powodu naruszenia przez nie prawa wspólnotowego (zob. w szczególności ww. wyroki w sprawie *Baustahlgewebe przeciwko Komisji*, pkt 129 i w sprawie *British Sugar przeciwko Komisji*, pkt 48).

- 246 W związku z powyższym zarzut, ponieważ ma na celu poddanie grzywien ponownemu i ogólnemu badaniu, uznać należy za niedopuszczalny (zob. w szczególności ww. wyroki w sprawie Baustahlgewebe przeciwko Komisji, pkt 129 i w sprawie British Sugar przeciwko Komisji, pkt 49).
- 247 Dansk Rørindustri, grupa Henss/Isoplus, LR A/S, LR GmbH i ABB podnoszą na wstępie, że metoda obliczania, którą zastosowano w niniejszym przypadku, jest sprzeczna z art. 15 ust. 2 rozporządzenia nr 17, tak jak rozumie go Trybunał, ponieważ bierze jako punkt wyjściowy obliczeń podstawowe kwoty określone w wytycznych, które nie uwzględniają właściwego obrotu.
- 248 Twierdzą, że chodzi tu o metodę polegającą na automatycznym rachunku, która nie uwzględnia, a przynajmniej nie w dostateczny sposób, właściwego obrotu i wymogu indywidualnego dostosowania grzywien do każdego przedsiębiorstwa, którego to dotyczy.
- 249 Grupa Henss/Isoplus, LR A/S i LR GmbH podnoszą na tej podstawie, że Komisja, przyjmując w wytycznych taką metodę obliczania, przekroczyła granice uznania przyznanego w rozporządzeniu nr 17, co skutkuje tym, że wytyczne te są niezgodne z prawem z powodu braku kompetencji tej instytucji.
- 250 Tymczasem z pogłębionej analizy treści wytycznych dokonanej w szczególności w pkt 223–232 zaskarżonego wyroku w sprawie LR AF 1998 przeciwko Komisji wynika, tak jak wskazuje zresztą pkt 1 akapit pierwszy tych wytycznych, że podstawowa kwota dla obliczania kwoty grzywien jest określana z uwzględnieniem

wagi i czasu trwania naruszenia, które są jedynymi kryteriami zawartymi w art. 15 ust. 2 rozporządzenia nr 17, a zatem mieści się w ramach prawnych sankcji, które określa ten przepis.

251 Jak w szczególności wynika z pkt 225–230 tego zaskarżonego wyroku, Sąd oparł taki wniosek na podstawie następującej analizy wytycznych:

„225 Zgodnie z wytycznymi Komisja jako punkt wyjścia dla obliczeń wysokości grzywien bierze kwotę ustaloną według wagi naruszenia [...]. Przy ocenie wagi naruszenia należy wziąć pod uwagę charakter naruszenia, jego rzeczywisty wpływ na rynek, jeżeli może być zmierzony, oraz rozmiar właściwego rynku geograficznego (pkt 1 A akapit pierwszy). Naruszenia będą więc zaliczane do jednej z trzech kategorii: »naruszenia o małym znaczeniu«, za które przewidziano grzywny w wysokości od 1000 do 1 miliona ECU, »poważne naruszenia«, za które wysokość grzywien waha się od 1 miliona do 20 milionów ECU oraz »bardzo poważne naruszenia«, za które wysokość grzywien przekracza 20 milionów ECU (pkt 1 A akapit drugi tiret pierwsze i drugie). W każdej z tych kategorii, a w szczególności jeśli chodzi o »poważne« lub »bardzo poważne« naruszenia, skala przewidzianych sankcji umożliwia zróżnicowane traktowanie przedsiębiorstw w zależności od charakteru dokonanych naruszeń (pkt 1 A akapit trzeci). Ponadto koniecznie należy uwzględnić rzeczywiste ekonomiczne możliwości sprawców naruszeń spowodowania znaczącej szkody innym podmiotom działającym na rynku, w szczególności konsumentom, oraz ustalić kwotę grzywny na poziomie, który zapewnia tym sankcjom odstraszący skutek (pkt 1 A akapit czwarty).

226 Następnie można wziąć pod uwagę fakt, że duże przedsiębiorstwa posiadają zazwyczaj wiedzę prawną i gospodarczą oraz infrastrukturę, która pozwala

im lepiej ocenić, w jakim zakresie ich zachowanie stanowi naruszenie oraz konsekwencje, które wynikają z prawa konkurencji w przypadku takiego zachowania (pkt 1 A akapit piąty).

- 227 W obrębie każdej z trzech kategorii przewidzianych powyżej w niektórych przypadkach może wystąpić potrzeba wyważenia ustalonych kwot w celu wzięcia pod uwagę szczególnej wagi naruszenia i tym samym rzeczywistego wpływu zachowania każdego przedsiębiorstwa stanowiącego naruszenie konkurencji, w szczególności tam, gdzie istnieje znaczna dysproporcja pomiędzy wielkością przedsiębiorstw popełniających naruszenie tego samego typu; oraz w konsekwencji potrzeba dostosowania kwoty wyjściowej do szczególnego charakteru każdego przedsiębiorstwa [...] (pkt 1 A akapit szósty).
- 228 Jeśli chodzi o czynnik dotyczący czasu trwania naruszenia, to wytyczne czynią rozróżnienie pomiędzy krótkotrwałymi naruszeniami (z reguły krótszymi niż jeden rok), za które przewidziana kwota ze względu na wagę naruszenia nie powinna zostać podwyższona, naruszeniami o średnim okresie trwania (z reguły od jednego do pięciu lat), za które kwota może być podwyższona o 50% oraz długotrwałymi naruszeniami (z reguły ponad pięć lat), za które kwota ta może za każdy rok być podwyższona o 10% (pkt 1 B akapit pierwszy tiret od pierwszego do trzeciego).
- 229 Następnie wytyczne przywołują na zasadzie przykładu listę okoliczności obciążających i łagodzących, które mogą być uwzględnione w celu podwyższenia lub zmniejszenia kwoty podstawowej, a w dalszej części odwołują się do komunikatu [w sprawie współpracy].

- 230 Na zasadzie ogólnej uwagi stwierdza się, że ostateczny wynik obliczeń kwoty grzywny według tego schematu (kwota podstawowa zwiększona lub zmniejszona procentowo na skutek uwzględnienia okoliczności obciążających lub łagodzących) nie może w żadnym wypadku przewyższać 10% wartości całkowitego obrotu przedsiębiorstwa zgodnie z art. 15 ust. 2 rozporządzenia nr 17 [pkt 5 lit. a)]. Ponadto wytyczne przewidują, że po dokonaniu wyżej opisanych obliczeń i w zależności od okoliczności należy uwzględnić niektóre obiektywne czynniki takie jak szczególnie kontekst ekonomiczny, wszelkie uzyskane przez naruszających prawo korzyści ekonomiczne lub finansowe, szczególne cechy danych przedsiębiorstw oraz ich realną możliwość zapłaty w określonym kontekście społecznym celem dostosowania in fine przewidzianej kwoty grzywien [pkt 5 lit. b)]".
- 252 Sąd mógł bez naruszenia prawa wyciągnąć z tego taki wniosek, że Komisja, ogłaszając w wytycznych metodę, którą zamierzała stosować przy obliczaniu nałożonych grzywien na podstawie art. 15 ust. 2 rozporządzenia nr 17, nie wyszła poza ramy prawne wyznaczone przez ten przepis i nie przekroczyła w żadnym wypadku granic uznania, które przyznał jej prawodawca, jak wskazano w pkt 432 zaskarżonego wyroku w sprawie HFB i in. przeciwko Komisji i w pkt 277 zaskarżonego wyroku w sprawie LR AF 1998 przeciwko Komisji.
- 253 Sąd zatem słusznie oddalił zarzuty dotyczące niezgodności wytycznych z prawem i oparte na braku kompetencji Komisji do ich przyjęcia.
- 254 Wniosek ten nie może zostać podważony przez zarzut pierwszy wnoszących odwołanie, tj. że zamieszczając w wytycznych metodę obliczania kwoty grzywien, która nie opiera się na obrocie zainteresowanych przedsiębiorstw, Komisja odeszła od wykładni art. 15 rozporządzenia nr 17 dokonanej w orzecznictwie.

- 255 Jak orzekł Sąd w szczególności w pkt 442 zaskarżonego wyroku w sprawie HFB i in. przeciwko Komisji i w pkt 278 zaskarżonego wyroku w sprawie LR AF 1998 przeciwko Komisji, Komisja nie ma obowiązku, przy ustalaniu kwoty grzywien w zależności od wagi i czasu trwania spornego naruszenia, traktować jako punkt wyjścia przy obliczaniu tych grzywien kwoty określone na podstawie obrotu zainteresowanych przedsiębiorstw.
- 256 Jak przedstawił Sąd w szczególności w pkt 443 i 444 zaskarżonego wyroku w sprawie HFB i in. przeciwko Komisji oraz w pkt 280 i 281 zaskarżonego wyroku w sprawie LR AF 1998 przeciwko Komisji, wniosek ten jest bez wątpienia oparty na zasadach, które według orzecznictwa Trybunału przywołanego w pkt 240–243 niniejszego wyroku wynikają z art. 15 rozporządzenia nr 17.
- 257 Z tych zasad wynika w istocie, że — z zastrzeżeniem górnej granicy przewidzianej w tym przepisie, która odnosi się do całkowitego obrotu (zob. ww. wyrok w sprawie Musique Diffusion française i in. przeciwko Komisji, pkt 119) — Komisja może uwzględnić obrót danego przedsiębiorstwa, oceniając wagę naruszenia przy ustalaniu kwoty grzywiny, jednak nie może przypisywać nieproporcjonalnie dużego znaczenia temu obrotowi w stosunku do innych kryteriów oceny.
- 258 Warto w tym przypadku dodać, jak słusznie wskazał Sąd w szczególności w pkt 447 zaskarżonego wyroku w sprawie HFB i in. przeciwko Komisji i w pkt 283 zaskarżonego wyroku w sprawie LR AF 1998 przeciwko Komisji, że chociaż wytyczne nie przewidują obliczania kwoty grzywien na podstawie całkowitego lub właściwego obrotu, to nie sprzeciwiają się uwzględnieniu tych obrotów przy ustalaniu kwoty grzywiny celem poszanowania ogólnych zasad prawa wspólnotowego i w sytuacji, gdy wymagają tego okoliczności.

259 W związku z tym Sąd, w szczególności w pkt 284 i 285 zaskarżonego wyroku w sprawie LR AF 1998 przeciwko Komisji, orzekł w następujący sposób:

„284 Okazuje się w istocie, że przy stosowaniu wytycznych obrót zainteresowanych przedsiębiorstw może odgrywać rolę, gdy uwzględnia się rzeczywiste ekonomiczne możliwości sprawców naruszeń spowodowania znaczącej szkody innym podmiotom działającym na rynku i konieczność zapewnienia grzywnie odstrasżającego skutku lub gdy uwzględnia się fakt, że duże przedsiębiorstwa posiadają zazwyczaj wiedzę prawną i gospodarczą oraz infrastrukturę, która pozwala im lepiej ocenić, w jakim zakresie ich zachowanie stanowi naruszenie oraz konsekwencje, które wynikają z prawa konkurencji w przypadku takiego zachowania (zob. powyżej pkt 226). Obrót zainteresowanych przedsiębiorstw może także odgrywać rolę podczas ustalania szczególnej wagi naruszenia i, tym samym, rzeczywistego wpływu zachowania każdego przedsiębiorstwa stanowiącego naruszenie na konkurencję, w szczególności tam, gdzie istnieje znaczna dysproporcja pomiędzy wielkością przedsiębiorstw popełniających naruszenie tego samego typu (zob. pkt 227 powyżej). Podobnie obrót przedsiębiorstw może wskazywać na korzyści gospodarcze lub finansowe, jakie uzyskali ewentualnie sprawcy naruszenia lub jakie są cechy sprawców naruszeń, które z kolei należy wziąć pod uwagę w konkretnych okolicznościach (zob. powyżej pkt 230).

285 Ponadto wytyczne stanowią, że zasada równych grzywien za takie samo zachowanie może, jeśli wymagają tego okoliczności, prowadzić do nakładania różnych grzywien na przedsiębiorstwa bez potrzeby opierania tych różnic na rachunku arytmetycznym (pkt 1 A akapit siódmy)”.

260 Tymczasem metoda obliczania przewidziana w wytycznych wydaje się lepiej odpowiadać zasadom sformułowanym w rozporządzeniu nr 17 i objaśnionym

w szczególności w wyroku w sprawie *Musique Diffusion française i in.* przeciwko Komisji aniżeli wcześniejsza praktyka Komisji przywołana przez wnoszące odwołanie, w ramach której właściwy obrót miał odgrywać względnie dużą i automatyczną rolę, ponieważ metoda ta przewiduje uwzględnienie wielu okoliczności przy ocenie wagi naruszenia celem ustalenia kwoty grzywny, między innymi korzyści uzyskanych na skutek naruszenia lub potrzeby zapewnienia grzywnom odstraszającego skutku.

261 Wnoszące odwołanie nie mogą zatem podnosić, że metoda obliczania zawarta w wytycznych, która za punkt wyjścia obliczeń bierze kwoty podstawowe, nieuwzględniające właściwego obrotu, jest sprzeczna z art. 15 ust. 2 rozporządzenia nr 17, tak jak zinterpretował go Trybunał.

262 Jak zauważył rzecznik generalny w pkt 73 opinii, sporna decyzja sama ponadto świadczy o tym, że metoda zawarta w wytycznych pozwala na uwzględnienie obrotu, ponieważ Komisja w tej decyzji podzieliła wnoszące odwołanie na cztery grupy według ich wielkości i w konsekwencji zasadniczo zróżnicowała kwoty podstawowe.

263 W tym względzie Sąd w pkt 295–297 zaskarżonego wyroku w sprawie LR AF 1998 przeciwko Komisji orzekł w następujący sposób:

«295 Następnie należy zauważyć, że Komisja celem uwzględnienia dysproporcji w wielkości pomiędzy przedsiębiorstwami uczestniczącymi w naruszeniu

podzieliła przedsiębiorstwa na cztery kategorie według ich znaczenia na rynku Wspólnoty oraz dokonała odpowiednich dostosowań celem zapewnienia odstrasżającego skutku ([pkt] 166 od akapitu drugiego do czwartego [uzasadnienia] decyzji). Z [pkt] 168–183 [tego uzasadnienia] wynika, że w celu obliczenia kwoty grzywien dla każdej kategorii ustalono według wielkości określone punkty wyjścia dla obliczeń, a mianowicie: 20, 10 i 1 milion ECU.

296 Jeśli chodzi o ustalenie punktów wyjścia obliczeń dla każdej z kategorii, Komisja w odpowiedzi na pytanie Sądu wyjaśniła, że kwoty te odzwierciedlają wielkość każdego przedsiębiorstwa z branży rur preizolowanych, biorąc pod uwagę jego znaczenie i wagę w stosunku do ABB oraz kontekst kartelu. W związku z tym Komisja uwzględniła nie tylko ich obrót na danym rynku, ale także względne znaczenie, jakie uczestnicy kartelu przypisywali każdemu z nich, tak jak wynika to z kwot przydzielonych w ramach kartelu wymienionych w załączniku 60 pisma w sprawie przedstawieniu zarzutów oraz z wyników uzyskanych i przewidywanych w 1995 r., które znajdują się w załącznikach 169–171 pisma w sprawie przedstawieniu zarzutów.

297 Ponadto Komisja podwyższyła punkt wyjścia dla obliczeń kwoty grzywny ABB do 50 milionów ECU w celu uwzględnienia jej pozycji jako jednej z największych grup europejskich ([pkt] 168 [uzasadnienia] decyzji)".

264 Stwierdzić należy, że chociaż zgodnie z wytycznymi w przypadku bardzo poważnych naruszeń, jak w niniejszym przypadku, należy przewidywać kwotę podstawową,

która przekracza 20 milionów EUR, to kwota ta została w spornej decyzji znacznie dostosowana do wszystkich zainteresowanych przedsiębiorstw zgodnie z metodą Komisji przedstawioną przez Sąd, jak wskazano w poprzednim punkcie niniejszego wyroku.

265 Rzeczywiście w spornej decyzji punkt wyjścia dla obliczeń został ustalony odpowiednio na 10 milionów EUR dla LR A/S, przedsiębiorstwa zaliczonego do drugiej kategorii, 5 milionów EUR dla Dansk Rørindustri, grupy Henss/Isoplus i LR GmbH, przedsiębiorstw zaliczonych do trzeciej kategorii i 1 milion EUR dla Brugg, przedsiębiorstwa zaliczonego do czwartej kategorii. W przypadku ABB wyznaczono szczególny punkt wyjścia w wysokości 50 milionów EUR.

266 Z analizy treści wytycznych dokonanej przez Sąd wynika, jak wskazano w pkt 251 niniejszego wyroku, inaczej aniżeli podnoszą wnoszące odwołanie, że nie chodzi tu o arytmetyczną metodę obliczania, która nie daje możliwości indywidualnego dostosowania grzywien do każdego zainteresowanego przedsiębiorstwa w zależności od zakresu jego udziału w naruszeniu.

267 Przeciwnie, analiza ta dowodzi, jak wskazał rzecznik generalny w pkt 75 opinii, że wytyczne zawierają elementy zwiększające elastyczność, przez co umożliwiają Komisji wykonywanie jej uprawnień dyskrecjonalnych w zgodności z przepisami art. 15 rozporządzenia nr 17, tak jak zinterpretował go Trybunał i odnośnie do którego przywołano orzecznictwo w pkt 240–243.

- 268 Jak już stwierdzono w pkt 264 niniejszego wyroku, metoda sformułowana w wytycznych i zastosowana w spornej decyzji zawiera zresztą istotne dostosowania kwot grzywien do szczególnych cech każdego podmiotu gospodarczego, a w szczególności kwot podstawowych.
- 269 Zarzuty wnoszących odwołanie należy oddalić w zakresie, w jakim kwestionują fakt, że Sąd nie podważył spornej decyzji z powodu niedostatecznego uwzględnienia właściwego obrotu.
- 270 Na podstawie orzecznictwa Trybunału, z którego wynika, że obrót jest tylko jednym z czynników, który Komisja może uwzględnić przy obliczaniu kwoty grzywien, jak wskazano w pkt 243 niniejszego wyroku, i z tego względu, że w spornej decyzji obrót ten niewątpliwie został uwzględniony, stwierdzić należy, że zaskarżone wyroki nie naruszają prawa.
- 271 W zakresie, w jakim wnoszące odwołanie zarzucają Sądowi naruszenie prawa, które dotyczy ustalenia lub oceny faktów wskazać należy, że ani nie wykazano żadnego wypaczenia faktów, ani z dokumentów załączonych do akt sprawy nie wynika, że fakty zostały nieprawidłowo ustalone przez Sąd.
- 272 Dansk Rørindustri, grupa Henss/Isoplus, LR A/S i LR GmbH podnoszą następnie, że skoro kwoty podstawowe nie są ustalone na podstawie właściwego obrotu każdego przedsiębiorstwa, ale na podstawie kwot absolutnych, które okazują się szczególnie

wysokie w przypadku małych i średnich przedsiębiorstw, to granica w postaci 10% całkowitego obrotu, o której mowa w art. 15 ust. 2 rozporządzenia nr 17, jest już przekroczona na początkowym etapie obliczeń w przypadku przedsiębiorstw ich wielkości, co w takiej sytuacji prowadzi w końcu do obliczania ostatecznej kwoty nałożonej grzywny w sposób arytmetyczny jedynie na podstawie całkowitego obrotu.

273 Twierdzą, że w takim przypadku skutek jest taki, że dostosowania z uwagi na czas trwania naruszenia lub ewentualne okoliczności obciążające lub łagodzące nie mogą wpływać na ostateczną kwotę grzywny, albowiem dotyczą kwoty, która przekracza granicę 10% całkowitego obrotu i dlatego nie są uwzględniane lub są uwzględniane jedynie abstrakcyjnie lub teoretycznie.

274 Tymczasem, ich zdaniem, art. 15 ust. 2 rozporządzenia 17 stawia wymóg, aby okoliczności te zostały rzeczywiście wzięte pod uwagę przy obliczaniu grzywny i aby faktycznie wpływały na jej ostateczną kwotę.

275 Grupa Henss/Isoplus, LR A/S i LR GmbH podnoszą wreszcie na tej podstawie, że Komisja, przyjmując w wytycznych taką metodę obliczeń, przekroczyła granice uznania wyznaczone w rozporządzeniu nr 17, czego skutkiem jest niezgodność z prawem tych wytycznych z powodu braku kompetencji tej instytucji.

- 276 Stwierdzić należy, że rozumowanie Sądu w szczególności w pkt 287–290 zaskarżonego wyroku w sprawie LR AF 1998 przeciwko Komisji, które prowadzi do odrzucenia tej argumentacji, nie narusza w żaden sposób prawa.
- 277 Sąd słusznie orzekł, co do zasady, że górną granicę grzywny, o której mowa w art. 15 ust. 2 rozporządzenia 17, należy rozumieć tak, że ostateczna kwota nałożonej na przedsiębiorstwo grzywny nie może przekroczyć tej granicy i że wytyczne zmierzają właśnie w takim kierunku, jak wynika z pkt 5 lit. a) tych wytycznych.
- 278 Jak prawidłowo orzekł Sąd, art. 15 ust. 2 rozporządzenia nr 17 nie zakazuje Komisji odwoływania się przy dokonywaniu obliczeń do pośredniej kwoty, która przekracza tę granicę. Nie sprzeciwia się on również temu, aby pośrednie obliczenia uwzględniające wagę i czas trwania naruszenia były dokonywane w oparciu o kwotę, która przekracza tę granicę.
- 279 Jeśli po dokonaniu obliczeń okaże się, że ostateczna kwota grzywny powinna zostać zmniejszona o kwotę przekraczającą tę górną granicę, fakt, że niektóre czynniki takie jak waga i czas trwania naruszenia nie wpływają rzeczywiście na kwotę nałożonej grzywny, jest tylko zwykłą konsekwencją zastosowania do tej ostatecznej kwoty owej górnej granicy.
- 280 Jak podniosła Komisja, górna granica służy uniknięciu nakładania grzywien, których przedsiębiorstwa przewidywalnie nie będą w stanie zapłacić ze względu na ich

wielkość określoną na podstawie całkowitego obrotu, jakkolwiek w sposób przybliżony i niedoskonały (zob. podobnie ww. wyrok w sprawie *Musique Diffusion française* i in. przeciwko Komisji, pkt 119 i 121).

281 Chodzi zatem o granicę mającą jednolicie zastosowanie do wszystkich przedsiębiorstw i uzależnioną od wielkości każdego z nich, która służy uniknięciu nadmiernych i nieproporcjonalnych grzywien.

282 Górna granica, w przeciwieństwie do kryteriów wagi i czasu trwania naruszenia, służy zatem odrębnemu i niezależnemu celowi.

283 Jej jedyną możliwą konsekwencją jest to, że kwota grzywny obliczona na podstawie tych kryteriów zostaje obniżona do dozwolonej maksymalnej wysokości. Jej zastosowanie oznacza, że zainteresowane przedsiębiorstwo nie płaci grzywny, która w zasadzie byłaby należna zgodnie z oceną opartą na tych kryteriach.

284 Dotyczy to szczególnie sytuacji, jak w przypadku *Dansk Rørindustri*, grupy *Henss/Isoplus*, *LR A/S* i *LR GmbH*, gdy dane dostosowania mogą mieć większy wpływ na zwiększenie kwoty grzywny.

- 285 Stwierdzić należy, że w przypadku wnoszących odwołanie Komisja nie doszukała się żadnej okoliczności łagodzącej i że kwota podstawowa mogła jedynie zostać zwiększona na skutek czynników, które wzięła pod uwagę, jak czas trwania naruszenia i niektóre okoliczności obciążające.
- 286 Zastosowanie górnej granicy miało zatem taką konsekwencję, że grzywny wnoszących odwołanie nie zostały zwiększone na skutek owych czynników obciążających.
- 287 W przeciwieństwie do twierzeń Dansk Rørindustri i LR A/S zastosowanie górnej granicy, o której mowa w art. 15 ust. 2 rozporządzenia nr 17, nie oznacza zatem, że kwota grzywny została obliczona jedynie na podstawie całkowitego obrotu przedsiębiorstwa.
- 288 Okoliczność, że ostateczna kwota grzywny równa się górnej granicy, nie oznacza, że została obliczona jedynie na podstawie tej granicy, lecz że ta kwota, która powinna zostać ustalona w zasadzie z uwzględnieniem wagi i czasu trwania naruszenia, została obniżona do poziomu tej granicy.
- 289 LR A/S nie może zatem zarzucać Sądowi, że ten sam sobie przeczy, orzekając z jednej strony, że zgodnie z orzecznictwem Trybunału ocena wagi naruszenia przy ustalaniu wysokości grzywny nie może przebiegać na podstawie jednego czynnika i, z drugiej strony, że w spornej decyzji kwota grzywien mogła zostać ustalona na poziomie tej górnej granicy.

290 Grupa Henss/Isoplus podnosi w odniesieniu do pkt 2 tiret piąte wytycznych, że wytyczne te wprowadziły nową okoliczność obciążającą, opartą na nielegalnych zyskach, jakie przedsiębiorstwo uzyskało dzięki naruszeniu.

291 Jej zdaniem art. 15 ust. 2 rozporządzenia nr 17 nie obejmuje wspomnianej okoliczności. Ponadto istnieje ryzyko, że zysk przedsiębiorstwa zostanie podwójnie uwzględniony, ponieważ został już raz uwzględniony podczas określania wagi naruszenia. Dlatego, jej zdaniem, wytyczne są w tym względzie niezgodne z prawem z powodu braku kompetencji Komisji do ich przyjęcia.

292 Tymczasem Sąd słusznie orzekł w pkt 454–456 zaskarżonego wyroku w sprawie HFB i in. przeciwko Komisji, że z orzecznictwa Trybunału wynika, iż zysk, jaki przedsiębiorstwa uzyskały z ich praktyk, stanowi okoliczność, która może zostać wzięta pod uwagę przy ocenie wagi naruszenia, oraz iż uwzględnienie tej okoliczności służy zapewnieniu odstraszającego skutku grzywny (zob. ww. wyrok w sprawie Musique Diffusion française i in. przeciwko Komisji, pkt 129).

293 Chodzi zatem niewątpliwie o okoliczność, która może być wzięta pod uwagę zgodnie z art. 15 ust. 2 rozporządzenia nr 17 niezależnie od wyraźnej wzmianki o niej w wytycznych.

294 Wytyczne przewidują, że jako okoliczność obciążającą należy uwzględnić konieczność podwyższenia sankcji w celu przewyższenia nielegalnych zysków uzyskanych

dzięki naruszeniu, jeśli tylko możliwy jest taki szacunek. Wynika z tego, jak podniosła Komisja, że uwzględnienie okoliczności obciążającej ma na celu podwyższenie kwoty podstawowej, jeśli obiektywny szacunek nielegalnych zysków pozwala na ustalenie, że wysokość kwoty podstawowej nie wystarcza do zneutralizowania zysku, jaki czerpie przedsiębiorstwo z naruszenia.

295 W tych warunkach wytyczne nie stwarzają ryzyka, że zysk zostanie podwójnie uwzględniony.

296 W związku z powyższym podniesione zarzuty należy oddalić.

b) W przedmiocie zarzutów opartych na naruszeniu zasad proporcjonalności i równego traktowania przy ustalaniu w spornej decyzji kwoty grzywien według metody obliczania przewidzianej w wytycznych

297 Dansk Rørindustri, grupa Henss/Isoplus, KE KELIT, LR A/S, Brugg i LR GmbH zarzucają Sądowi, że przy ustalaniu w spornej decyzji kwoty grzywien według metody obliczania przewidzianej w wytycznych oddalił ich zarzuty oparte na naruszeniu zasad proporcjonalności i równego traktowania.

298 Wyżej wymienione wnoszące odwołanie podnoszą zasadniczo, że według metody przewidzianej w wytycznych kwoty podstawowe nie są ustalone na podstawie

właściwego obrotu, lecz jako kwoty ryczałtowe, które zostały określone na szczególnie wysokim poziomie w przypadku przedsiębiorstw ich wielkości, tj. małych i średnich przedsiębiorstw zaliczonych w spornej decyzji do drugiej i trzeciej kategorii.

299 Twierdzą, że w konsekwencji górna granica 10% całkowitego obrotu, o której mowa w art. 15 ust. 2 rozporządzenia nr 17, jest już w przypadku takich przedsiębiorstw znacznie przekroczona na początkowym etapie obliczeń, co pomijając ewentualną obniżkę na podstawie komunikatu w sprawie współpracy, skutkuje tym, że grzywny, które zostały na nie nałożone, są rzeczywiście określone na poziomie tej górnej granicy i równają się zatem maksymalnej kwocie grzywny.

300 Ich zdaniem, wysokość kwot grzywien nałożonych na wnoszące odwołanie odzwierciedla nierówne traktowanie i naruszenie zasady proporcjonalności, które są szczególnie widoczne, jeśli porównać ją z kwotą grzywny nałożonej na ABB, które jest jedynym przedsiębiorstwem międzynarodowym działającym w branży ciepłowniczej i niezaprzeczalnym przywódcą kartelu, ponieważ kwota grzywny ABB przed obniżką na podstawie komunikatu w sprawie współpracy stanowi jedynie bardzo mały procent jego całkowitego obrotu, tj. 0.36%.

301 Już na wstępie należy odrzucić jako niedopuszczalny zarzut podniesiony przez LR A/S i zmierzający do wykazania naruszenia zasad proporcjonalności i równego traktowania, które miałyby wynikać z nałożenia na wnoszącą odwołanie grzywny

o maksymalnej wysokości pomimo następujących okoliczności łagodzących, które uważa ona za bezsporne:

- wnosząca odwołanie nie jest przywódcą kartelu;

- poddana była dużemu naciskowi ze strony ABB — przedsiębiorstwa o wiele bardziej od niej silniejszego. Zarzucone LR A/S naruszenie jest poza tym mniej poważne aniżeli naruszenie zarzucone ABB;

- LR A/S nie jest przedsiębiorstwem o wyspecjalizowanej działalności, która dotyczy jedyne go towaru, ponieważ na właściwym rynku produktowym uzyskało tylko 36,8% całkowitego obrotu;

- kartel był początkowo ograniczony do Danii i rozszerzył się na rynek wspólnotowy jedynie na względnie krótki okres;

- nie ma dowodu świadczącego o zysku, jaki LR A/S odniosła z naruszeń;

- istnieje także szereg innych okoliczności łagodzących.

- 302 Zarzut ten, tak jak został sformułowany, ma na celu ponowne całościowe przeanalizowanie grzywny, która została nałożona na LR A/S i dlatego jest on niedopuszczalny na etapie odwołania zgodnie z orzecznictwem przywołanym w pkt 245 i 246 niniejszego wyroku.
- 303 Należy także przypomnieć, że w ramach odwołania kontrola Trybunału ma na celu z jednej strony zbadanie, w jakim zakresie Sąd poprawnie z punktu widzenia prawa uwzględnił wszystkie czynniki istotne dla oceny wagi określonego zachowania w świetle art. 85 traktatu i art. 15 rozporządzenia nr 17, a z drugiej strony sprawdzenie, czy Sąd odpowiedział w sposób wymagany prawem na całość argumentów przedstawionych przez wnoszącego odwołanie na rzecz zniesienia lub zmniejszenia grzywny, jak zostało już wskazane w pkt 244 niniejszego wyroku.
- 304 Tymczasem w pkt 198–210 zaskarżonego wyroku w sprawie Dansk Rørindustri przeciwko Komisji, w pkt 292–301 zaskarżonego wyroku w sprawie LR AF 1998 przeciwko Komisji i w pkt 299–305 zaskarżonego wyroku w sprawie Lögstör Rör przeciwko Komisji Trybunał mógł orzec, nie popełniając uchybienia, które mogłyby zostać zakwestionowane na etapie odwołania, że wysokość kwoty grzywny nałożonej na wnoszące odwołanie, które zostały zaliczone do drugiej i trzeciej kategorii, w porównaniu w szczególności z wysokością kwoty grzywny nałożonej na ABB, nie może oznaczać nierównego traktowania.
- 305 Sąd wyciągnął powyższy wniosek po szczegółowym zbadaniu metody obliczania grzywien, która została zastosowana w spornej decyzji.
- 306 W tym względzie Sąd stwierdził, że kwoty grzywien obliczone zostały na podstawie kwot podstawowych ustalonych w oparciu o kwotę 20 milionów EUR przewidzianą

w wytycznych dla bardzo poważnych naruszeń, które z kolei zostały dostosowane do przypadków wszystkich zainteresowanych przedsiębiorstw w zależności między innymi od ich wielkości i zakresu ich udziału w naruszeniu.

- 307 W ten sposób kwota podstawowa dla Dansk Rørindustri, LR A/S i LR GmbH została ustalona na poziomie 5 milionów EUR. Sąd dalej wskazał, że kwota podstawowa dla ABB została podwyższona do 50 milionów EUR w celu uwzględnienia pozycji tego przedsiębiorstwa jako jednej z największych grup europejskich w tej branży.
- 308 Ponadto Trybunał zaznaczył, że podstawowa kwota dla ABB po jej podwyższeniu ze względu na czas trwania naruszenia została jeszcze raz podwyższona o 50% z uwagi na okoliczności obciążające, w tym między innymi na rolę, jaką odgrywała jako przywódca kartelu.
- 309 Poza tym wartości procentowe ustalone zostały dla Dansk Rørindustri, LR A/S i LR GmbH na znacznie niższym poziomie ze względu na określone i mniej ważne role, jakie odgrywały te przedsiębiorstwa w kartelu, jak wynika w szczególności z pkt 306 zaskarżonego wyroku w sprawie Lögstör Rör przeciwko Komisji.
- 310 W pkt 210 zaskarżonego wyroku w sprawie Dansk Rørindustri przeciwko Komisji, w pkt 298 zaskarżonego wyroku w sprawie LR AF 1998 przeciwko Komisji

i w pkt 304 zaskarżonego wyroku w sprawie Lögstör Rör przeciwko Komisji Sąd wywnioskował, nie naruszając prawa, że biorąc pod uwagę wszystkie istotne czynniki, różnica pomiędzy punktem wyjścia obliczeń z jednej strony dla Dansk Rørindustri, LR A/S i LR GmbH oraz z drugiej strony dla ABB jest obiektywnie uzasadniona.

311 Słuszność tego wniosku potwierdzają dodatkowo zawarte w spornej decyzji liczne wyważenia z uwagi na czas trwania naruszenia oraz okoliczności obciążające, które są bardzo zróżnicowane w zależności od zakresu udziału każdego przedsiębiorstwa w spornym naruszeniu.

312 Z zasad wymienionych w pkt 240–243 niniejszego wyroku wynika, jak słusznie orzekł Sąd w szczególności w pkt 442 zaskarżonego wyroku w sprawie HFB i in. przeciwko Komisji, że przy ustalaniu kwoty grzywien w zależności od wagi i czasu trwania spornego naruszenia Komisja nie ma obowiązku zapewnienia, w przypadku gdy grzywiny zostają nałożone na kilka przedsiębiorstwa uczestniczących w tym samym naruszeniu, aby ostateczne kwoty grzywien dla tych przedsiębiorstw wynikające z obliczeń odzwierciedlały wszelkie różnice pomiędzy nimi ze względu na ich całkowity lub właściwy obrót.

313 Sąd słusznie zatem oddalił zarzut o niezgodności z prawem podniesiony przez grupę Henss/Isoplus w zakresie, w jakim oparty jest on na niezgodności z prawem wytycznych z powodu naruszenia zasady równego traktowania poprzez zawarcie w nich metody obliczania, która nie opiera się na obrocie.

- 314 Zarzut podniesiony w tej kwestii przez grupę Henss/Isoplus nie może zatem zostać uwzględniony.
- 315 Sąd także słusznie wywnioskował z zasad wymienionych w pkt 240–243 niniejszego wyroku, że nie można zarzucać Komisji, iż do obliczeń zastosowała punkt wyjścia, który doprowadził do ostatecznej kwoty grzywny, która mierzona w procentach całkowitego obrotu, jest wyższa aniżeli grzywna nałożona na ABB.
- 316 Zasadniczo na podstawie takiego samego rozumowania, jak streszczone w pkt 306–310 niniejszego wyroku, Trybunał odrzucił argument, że Komisja nie uwzględniła dostatecznie właściwego obrotu LR A/S, co doprowadzić miało do nałożenia na tę spółkę dyskryminacyjnej grzywny w porównaniu z grzywnami nałożonymi na przedsiębiorstwa z trzeciej kategorii.
- 317 Zarzut podniesiony w tym względzie przez LR A/S w zakresie, w jakim jest dopuszczalny, nie jest jednak uzasadniony.
- 318 Zarzut oparty na podnoszonej dyskryminacji w porównaniu z przedsiębiorstwami z czwartej kategorii i podniesiony przez wnoszącą odwołanie nie jest dopuszczalny w ramach niniejszego odwołania, ponieważ taki zarzut nie został podniesiony w skardze wniesionej do Sądu.

319 Na podstawie takiego samego rozumowania przeprowadzonego w pkt 306–310 niniejszego wyroku Sąd także orzekł, nie naruszając w żaden sposób prawa, że tego rodzaju nałożone grzywny nie są nieproporcjonalne.

320 Jeśli przy ocenie proporcjonalności kwoty grzywny Sąd uwzględnił poprawnie z punktu widzenia prawa wszystkie czynniki istotne dla oceny wagi określonego zachowania w świetle art. 85 traktatu i art. 15 rozporządzenie nr 17, a z drugiej strony nie ustalono, że Sąd nie ustosunkował się w sposób wymagany prawem na całość argumentów przedstawionych przez wnoszącą odwołanie na rzecz zniesienia lub zmniejszenia grzywny, to przedstawione przez nią argumenty zmierzające do wykazania, że ten lub inny czynnik został niedostatecznie uwzględniony przez Sąd, są niedopuszczalne na etapie odwołania.

321 Dansk Rørindustri i LR GmbH zarzucają Sądowi, że nie podważył spornej decyzji na tej podstawie, że zastosowanie górnej granicy, o której mowa w art. 15 ust. 2 rozporządzenia nr 17, do ostatecznej kwoty grzywny skutkowało dla kilku przedsiębiorstw, w tym tych wnoszących odwołanie tym, że dostosowania kwoty podstawowej bezwzględnie lub względnie korzystne dla tych przedsiębiorstw nie wpłynęły na ostateczną kwotę, ponieważ dotyczyły kwoty przekraczającej górną granicę, chociaż w przypadku innych przedsiębiorstw uczestniczących w kartelu dostosowania te rzeczywiście znalazły odzwierciedlenie w ostatecznej kwocie grzywny, która została na nie nałożona. Taki wynik jest ich zdaniem sprzeczny z zasadą równego traktowania.

322 W tym względzie LR GmbH poddaje krytyce fakt, że odpowiednio krótszy czas trwania zarzuconego jej naruszenia w porównaniu z innymi przedsiębiorstwami, jak ABB, nie wpłynął na ostateczną kwotę jej grzywny, chociaż miało to miejsce

w przypadku innych przedsiębiorstw, takich jak Brugg i KE KELIT. W konsekwencji ostateczna kwota ich grzywny nie powinna być zostać zmniejszona do wysokości górnej granicy, o której mowa w art. 15 ust. 2 rozporządzenia nr 17. Dansk Rørindustri zarzuca w szczególności Sądowi, że ostateczna kwota nałożonej na nią grzywny nie odzwierciedla skrócenia czasu trwania zarzuconego jej naruszenia.

323 Tymczasem taki rezultat, jak wynika z pkt 278–283 niniejszego wyroku, nie może być podważony z punktu widzenia zasady równego traktowania, albowiem jest zwykłą konsekwencją zastosowania górnej granicy do ostatecznej kwoty grzywny, ponieważ w przypadku wnoszących odwołanie górna granica została przekroczona.

324 Następnie należy zbadać trzy szczególne zarzuty oparte na naruszeniu zasad równego traktowania i proporcjonalności.

325 Na wstępie, w ramach zarzutu pierwszego, LR A/S poddaje krytyce, że Sąd odrzucił w pkt 308 zaskarżonego wyroku w sprawie LR AF 1998 przeciwko Komisji jej argument, że grzywna jest nieproporcjonalna, ponieważ Komisja nie uwzględniła zdolności wnoszącej odwołanie do jej zapłaty i w ten sposób określiła kwotę grzywny na poziomie, który zagraża jej przetrwaniu.

326 Tego zarzutu nie można jednak uwzględnić.

327 Sąd słusznie w tym względzie orzekł w wymienionym punkcie, że Komisja nie miała obowiązku uwzględnienia przy ustalaniu kwoty grzywny deficytowej sytuacji finansowej przedsiębiorstwa, ponieważ uznanie takiego obowiązku oznaczałoby zapewnienie przedsiębiorstwom gorzej przystosowanym do warunków rynkowych nieuzasadnionej przewagi nad konkurencją (zob. podobnie wyrok z dnia 8 listopada 1983 r. w sprawach od 96/82 do 102/82, 104/82, 105/82, 108/82 i 110/82 IAZ International Belgium i in. przeciwko Komisji, Rec. str. 3369, pkt 54 i 55).

328 Następnie w zarzucie drugim KE KELIT krytykuje Sąd, że w pkt 167, 169 i 170 zaskarżonego wyroku w sprawie KE KELIT przeciwko Komisji orzekł, iż nie można zarzucać Komisji podwyższenia o 10% nałożonej na nią grzywny z uwagi na czas trwania przypisanego naruszenia wynoszącego piętnaście miesięcy, chociaż gdyby okres ten wynosił 12 miesięcy, grzywna nie zostałaby podwyższona.

329 Uważa, że ponieważ chodzi o naruszenie o średnim okresie trwania w rozumieniu pkt 1 B akapit pierwszy tiret drugie wytycznych, tj. trwające od jednego do pięciu lat, w przypadku którego grzywna może zostać podwyższona maksymalnie o 50%, to podwyżka należna z powodu przekroczenia o trzy miesiące okresu jednego roku, za który nie jest przewidziana zgodnie z pkt 1 B akapit pierwszy tiret pierwsze wytycznych żadna dodatkowa kwota, powinna być zostać obliczona w sposób liniowy za każdy miesiąc przekraczający ten okres. Podwyżka powinna zatem wynosić 1,042% za miesiąc, 50% podzielone na czterdzieści osiem miesięcy, czyli 3,126% za trzy miesiące przekroczenia.

- 330 Ten liniowy sposób obliczania wynika z zasady równego traktowania, według której kwota grzywien powinna odzwierciedlać różnice dotyczące czasu trwania naruszenia pomiędzy przedsiębiorstwami uczestniczącymi w kartelu.
- 331 Według KE KELIT Sąd postąpił tak w pkt 214–216 zaskarżonego wyroku w sprawie Dansk Rørindustri przeciwko Komisji, ponieważ obniżył grzywnę o 1% za każdy miesiąc, za który naruszenie nie zostało jego zdaniem udowodnione.
- 332 KE KELIT twierdzi, że w konsekwencji Sąd, nie stosując tego samego sposobu w jej przypadku, naruszył zasadę równego traktowania (zob. podobnie wyrok z dnia 16 listopada 2000 r. w sprawie C-280/98 P Wig przeciwko Komisji, Rec. str. I-9757, pkt 63).
- 333 Zarzut ten nie jest zasadny.
- 334 W pkt 167–171 zaskarżonego wyroku w sprawie KE KELIT przeciwko Komisji Sąd orzekł zasadniczo, że okoliczność, że Komisja w spornej decyzji nie oparła się na liniowym sposobie obliczania, nie oznacza, że stwierdzony w stosunku do KE KELIT czas trwania naruszenia był nieproporcjonalny.
- 335 Komisja uwzględniła fakt, jak wynika z pkt 170 i 178 uzasadnienia spornej decyzji, do której odwołuje się Sąd w pkt 170 tego zaskarżonego wyroku, że po pierwsze,

uzgodnienia były na początku niezupełne i odnosiły ograniczony skutek poza rynkiem duńskim, po drugie, że zostały one zawieszane między końcem 1993 r. i początkiem 1994 r., oraz po trzecie, że osiągnęły najbardziej rozwiniętą formę dopiero na skutek zawiązania w 1994 r. i 1995 r. kartelu na skalę wspólnotową.

336 Biorąc pod uwagę szeroki zakres uznania Komisji w dziedzinie ustalania kwoty grzywny, Sąd mógł wywnioskować, nie naruszając prawa, że podwyżka ze względu na stwierdzone w stosunku do KE KELIT czas trwania naruszenia nie była sprzeczna z zasadą równego traktowania.

337 Jeśli chodzi o argument podniesiony przez KE KELIT i oparty na zaskarżonym wyroku w sprawie Dansk Rørindustri przeciwko Komisji, to niewątpliwie z orzecznictwa Trybunału wynika, że wykonywanie nieograniczonego prawa orzekania nie może prowadzić przy ustalaniu kwoty grzywnien do dyskryminacji pomiędzy przedsiębiorstwami, które wzięły udział w porozumieniu sprzecznym z art. 85 ust. 1 traktatu, i że konieczne jest, jeśli Sąd zamierza odstąpić szczególnie wobec jednego z tych przedsiębiorstw od stosowanej przez Komisję metody obliczania, której nie podważył, aby wyjaśnił to w zaskarżonym wyroku (zob. w szczególności, wyrok z dnia 18 września 2003 r. w sprawie C-338/00 P Volkswagen przeciwko Komisji, Rec. str. I-9189, pkt 146).

338 Jednakże zasada ta nie ma zastosowania do niniejszego przypadku, albowiem niewątpliwie jest, że kwota nałożonej na KE KELIT grzywny nie została ustalona przez Sąd w ramach wykonywania nieograniczonego prawa orzekania, ale przez Komisję w spornej decyzji.

- 339 Ponadto z łącznej lektury pkt 55 i 215 zaskarżonego wyroku w sprawie Dansk Rørindustri przeciwko Komisji wynika, że Sąd nie zamierzał odstąpić od metody obliczania stosowanej przez Komisję, lecz chciał upewnić się, że stwierdzony w stosunku do Dansk Rørindustri okres naruszenia odzwierciedla trzy czynniki uwzględnione przez nią przy ocenie czasu trwania naruszenia, jak wskazano w pkt 335 niniejszego wyroku.
- 340 Poza tym nie zostało ustalone, że sytuacja KE KELIT jest podobna do sytuacji Dansk Rørindustri, ponieważ w przypadku pierwszej chodzi w szczególności o naruszenie o średnim okresie trwania w rozumieniu pkt 1 B wytycznych, tj. pięć lat, a drugiemu przedsiębiorstwu zarzucono długotrwałe naruszenie w rozumieniu tego samego przepisu, tj. przekraczające 5 lat.
- 341 Wreszcie w zarzucie czwartym Brugg poddaje krytyce pkt 149–157 zaskarżonego wyroku w sprawie Brugg Rohrsysteme przeciwko Komisji.
- 342 Według niej Komisja jako szczególny punkt wyjścia do obliczeń grzywny ustaliła odpowiednio dla przedsiębiorstw z trzeciej i czwartej kategorii stosunek od pięciu do jednego, który sam w sobie jest właściwy.
- 343 Jednak, jej zdaniem, podstawowa kwota ustalona dla przedsiębiorstw z trzeciej kategorii przekraczała już o 10% górną granicę, o której mowa w art. 15 ust. 2 rozporządzenia nr 17, dlatego odstąpiono od tego stosunku z powodu obniżenia tej kwoty do górnej granicy.

344 W opinii wnoszącej odwołanie należało zatem obniżyć także kwotę podstawową przedsiębiorstw z czwartej kategorii w celu przywrócenia na tym etapie obliczeń stosunku pięć do jednego.

345 Zarzut ten należy oddalić.

346 W istocie Sąd słusznie oddalił ten zarzut na tej podstawie, przywołanej w pkt 155 zaskarżonego wyroku w sprawie Brugg Rohrsysteme przeciwko Komisji, że nie można uznać za dyskryminację okoliczności, że uwzględniony dla przedsiębiorstw z trzeciej kategorii punkt wyjścia obliczeń doprowadził do ustalenia kwot, które powinny zostać obniżone w celu uwzględnienia granicy przewidzianej w art. 15 ust. 2 rozporządzenia nr 17 i wynoszącej 10% obrotu, mimo że obniżka taka nie była konieczna w przypadku przedsiębiorstw z czwartej kategorii. Zróżnicowane traktowanie jest tylko bezpośrednią konsekwencją określonej w rozporządzeniu maksymalnej granicy grzywien, której zgodność z prawem nie została zakwestionowana i która ma oczywiście zastosowanie jedynie w przypadku, w którym kwota przewidywanej grzywiny przekroczyłaby 10% obrotu zainteresowanego przedsiębiorstwa, jak wskazano w pkt 278–283 niniejszego wyroku.

347 Z powyższych rozważań wynika, że zarzuty przywołane przez wnoszące odwołanie, oparte na naruszeniu zasad proporcjonalności i równego traktowania należy w całości oddalić.

c) W przedmiocie zarzutów grupy Henss/Isoplus opartych na naruszeniu prawa do obrony przy ocenie okoliczności obciążających

348 W trzeciej części zarzutu pierwszego grupa Henss/Isoplus podnosi, że Sąd naruszył prawo, oddalając w pkt 474–481 zaskarżonego wyroku w sprawie HFB i in. przeciwko Komisji zarzut niegodności z prawem wytycznych, a w szczególności pkt 2 tiret drugie tych wytycznych, który przewiduje powiększenie kwoty podstawowej, „gdy występują okoliczności obciążające takie jak [...] odmowa współpracy lub próby utrudniania prowadzonego przez Komisję dochodzenia”.

349 Według wnoszącej odwołanie wytyczne naruszają w tej kwestii prawo do obrony i dlatego nie powinny być stosowane, ponieważ ową okoliczność obciążającą uwzględnia się wtedy, gdy przedsiębiorstwo korzysta z prawa do obrony, w szczególności gdy odmawia udzielenia informacji w rozumieniu art. 11 rozporządzenia nr 17 na tej podstawie, że mogą one działać na jego niekorzyść.

350 Nie można uwzględnić tego zarzutu.

351 Jak Sąd słusznie przypomniał w pkt 475 zaskarżonego wyroku w sprawie HFB i in. przeciwko Komisji, zachowanie przedsiębiorstwa w trakcie postępowania administracyjnego może być okolicznością, którą należy brać pod uwagę przy ustalaniu kwoty grzywny (zob. w szczególności wyrok z dnia 16 listopada 2000 r. w sprawie C-298/98 P Finnboard przeciwko Komisji, Rec. str. I-10157, pkt 56).

- 352 Jak wynika z pkt 478 tego zaskarżonego wyroku, pkt 2 tiret drugie wytycznych należy rozumieć w ten sposób, że na przedsiębiorstwo, które nie zgadzając się ze stanowiskiem Komisji, współpracuje z nią jedynie w zakresie, w jakim jest zobowiązana na mocy rozporządzenia nr 17, nie zostanie nałożona z tego powodu wyższa grzywna (zob. ww. wyrok w sprawie Finnboard przeciwko Komisji, pkt 58).
- 353 Z tego powodu okoliczność obciążająca polegająca na odmowie wszelkiej współpracy lub próbach utrudniania prowadzonego przez Komisję dochodzenia nie ma zastosowania w przypadku korzystania z prawa do obrony.
- 354 Ponadto w drugiej części zarzutu trzeciego grupa Henss/Isoplus podnosi, że Sąd naruszył prawo, orzekając w pkt 555–565 zaskarżonego wyroku w sprawie HFB i in. przeciwko Komisji, że jej podstawowe prawo do obrony nie zostało naruszone, ponieważ Komisja uznała za okoliczność obciążającą w przypadku tego przedsiębiorstwa fakt, że próbowało ono oszukać tę instytucję co do rzeczywistych powiązań, jakie istniały pomiędzy przedsiębiorstwami należącymi do tej grupy.
- 355 Według wnoszącej odwołanie Sąd niesłusznie orzekł, że Komisja mogła zarzucić jej fakt, iż zaprzeczyła istnieniu stosunków wynikających z prawa spółek i nie ujawniła ściśle poufnych stosunków powierniczych między poszczególnymi spółkami.
- 356 Twierdzi, że postępując w ten sposób, grupa Henss/Isoplus skorzystała jedynie ze swojego prawa do obrony, w związku z czym Komisja nie mogła uznać tych faktów za okoliczności ją obciążające.

- 357 Argument ten opiera się na błędnym zrozumieniu pkt 556–560 zaskarżonego wyroku.
- 358 W tych punktach Sąd orzekł mianowicie, że grupa ta nie ograniczyła się jedynie do zakwestionowania oceny faktów oraz stanowiska prawnego Komisji, ale że udzieliła jej niezupełnych i częściowo nieścisłych informacji.
- 359 Sąd doszedł do takiego wniosku w drodze swobodnej oceny dowodów, które zostały mu przedstawione, a w szczególności analizy odpowiedzi na wnioski o udzielenie informacji i uwag na temat pisma w sprawie przedstawienia zarzutów grupy Henss/Isoplus.
- 360 Treść pkt 557 zaskarżonego wyroku w sprawie HFB i in. przeciwko Komisji nie oznacza - inaczej niż sugeruje wnosząca odwołanie - że Sąd stwierdził, iż wniosek o udzielenie informacji skierowany do wnoszącej odwołanie na podstawie art. 11 rozporządzenia nr 17 zawierał pytanie dotyczące szczególnie stosunków powierniczych pomiędzy przedsiębiorstwami należącymi do tej grupy, których nie musiała i zresztą nie mogła znać Komisja.
- 361 Sąd stwierdził natomiast, że wnosząca odwołanie w odpowiedzi na bardziej ogólne pytanie, w którym żądano od niej wyszczególnienia wszystkich informacji dotyczących spotkań, które odbyły się z udziałem konkurencyjnych spółek, a w szczególności dotyczących uczestników tych spotkań, ich nazwisk, przedsiębiorstw i pełnionych funkcji, udzieliła pewnych informacji, które były niezupełne i częściowo nieścisłe.

362 Nie ma zatem wyraźnie żadnej sprzeczności pomiędzy tym stwierdzeniem a aktami sprawy. Z tego powodu część zarzutu siódmego grupy Henss/Isoplus, dotycząca uchybień proceduralnych należy oddalić.

363 W świetle powyższych rozważań zarzuty podniesione przez grupę Henss/Isoplus, oparte na naruszeniu prawa do obrony przy ocenie okoliczności obciążających należy oddalić.

d) W przedmiocie zarzutu LR A/S opartego na nieuwzględnieniu okoliczności łagodzących

364 W zarzucie trzecim LR A/S krytykuje Sąd, że orzekł w pkt 336–346 zaskarżonego wyroku w sprawie LR AF 1998 przeciwko Komisji, iż Komisja miała prawo nie uwzględnić wobec niej żadnej okoliczności łagodzącej.

365 W tej kwestii LR A/S podnosi na wstępie, że jej grzywna powinna była zostać obniżona z powodu następujących okoliczności łagodzących:

— jej drugorzędnej roli w porównaniu z ABB — najsilniejszym podmiotem gospodarczym i jedyną międzynarodową grupą z branży ciepłowniczej oraz przywódcą kartelu;

— presji ekonomicznej wywieranej przez ABB na LR A/S, aby uczestniczyła ona w kartelu i wykonywała decyzje podjęte przez kartel;

— stwierdzenia o wiele poważniejszych naruszeń ABB w porównaniu z LR A/S.

366 Tymczasem Sąd słusznie orzekł w szczególności w pkt 338 zaskarżonego wyroku, że fakt, że wnosząca odwołanie jest przedsiębiorstwem średniej wielkości, nie może stanowić okoliczności łagodzącej.

367 LR A/S utrzymuje - inaczej niż orzekł Sąd w pkt 339 tego zaskarżonego wyroku - jeśli chodzi w szczególności o jej pozycję względem ABB, że wymóg ustalenia kwoty nałożonej na nią grzywny na podstawie wszystkich poszczególnych i istotnych czynników oznacza, że presja wywierana przez ABB na inne przedsiębiorstwa biorące udział w kartelu, takie jak LR A/S, musi prowadzić do obniżenia jej grzywny, a nie wyłącznie podwyższenia grzywny ABB.

368 LR A/S twierdzi, że podwyższenie grzywny nie zapewni odzwierciedlenia przez nią ewentualnych różnic pomiędzy sytuacją LR A/S a innymi przedsiębiorstwami, które nie zostały lub w mniejszym stopniu zostały poddane presji, i prowadzi do systematycznej dyskryminacji wnoszącej odwołanie względem tych przedsiębiorstw.

- 369 Tymczasem nie można krytykować Sądu za to, że oddalił ten zarzut na tej podstawie, że LR A/S mogła raczej zawiadomić właściwe władze o wywieranej na nią presji i złożyć skargę do Komisji na podstawie art. 3 rozporządzenia nr 17 aniżeli uczestniczyć w kartelu.
- 370 Istnienie presji nie zmienia w istocie nic, jeśli chodzi o faktyczne istnienie i wagę naruszenia dokonanego przez wnoszącą odwołanie.
- 371 Wreszcie LR A/S kwestionuje pkt 345 zaskarżonego wyroku w sprawie LR AF 1998 przeciwko Komisji, w którym Sąd orzekł, że wprowadzania przez wnoszącą odwołanie programu zgodności z prawem wspólnotowym nie można uznać za okoliczność łagodzącą prowadzącą do obniżenia grzywny. Jej zdaniem Sąd nie wziął pod uwagę ustalonej praktyki.
- 372 Tego argumentu nie można uwzględnić.
- 373 Sąd nie naruszył prawa, orzekając we wspomnianym punkcie tego wyroku, że wprawdzie istotne jest, że LR A/S podjęła kroki w celu zapobieżenia w przyszłości nowym naruszeniom wspólnotowego prawa konkurencji przez jej pracowników, jednak nie zmienia to nic, jeśli chodzi o faktyczne istnienie naruszenia, które stwierdzono w niniejszym przypadku. Sąd słusznie orzekł, że okoliczność ta sama w sobie nie zobowiązuje Komisji do obniżenia kwoty grzywny wnoszącej odwołanie z powodu istnienia okoliczności łagodzącej.

374 Mając na względzie powyższe rozważania, zbadany zarzut należy oddalić.

e) W przedmiocie zarzutów grupy Henss/Isoplus i LR A/S opartych na nieuwzględnieniu lub niedostatecznym uwzględnieniu ich współpracy w trakcie postępowania administracyjnego

375 W pierwszej części zarzutu trzeciego grupa Henss/Isoplus krytykuje Sąd, że orzekł w pkt 607–623 zaskarżonego wyroku w sprawie HFB i in. przeciwko Komisji, iż Komisja słusznie odmówiła obniżenia kwoty grzywny na podstawie komunikatu w sprawie współpracy i że z tego powodu instytucja ta nie naruszyła art. 15 ust. 2 rozporządzenia nr 17.

376 Grupa Henss/Isoplus zarzuca Sądowi na wstępie, że orzekł w pkt 609 i 610 tego zaskarżonego wyroku, iż Komisja słusznie odmówiła obniżenia kwoty grzywny na podstawie pkt 3 tiret szóste wytycznych z tego powodu, że warunkiem obniżenia grzywny jest istnienie naruszenia, które nie wchodzi w zakres stosowania komunikatu w sprawie współpracy, natomiast kartel porównywalny ze spornym kartelem wyraźnie wchodzi w zakres opisany w części A pkt 1 tego komunikatu.

377 Jej zdaniem, treść część A pkt 1 nie wskazuje na to, że komunikat ten ma zastosowanie wyłącznie do takich naruszeń.

378 W jej opinii, z komunikatu w sprawie współpracy nie wynika także, że Komisja może uwzględnić częściowe przyznanie się lub częściową współpracę jedynie na podstawie tego komunikatu. Zbyt wąska wykładnia tego rodzaju jest w każdym razie sprzeczna z art. 6 EKPC i z zasadą domniemania niewinności jako ogólną zasadą prawa wspólnotowego.

379 Argumentacja grupy Henss/Isoplus w tej kwestii wynika z błędnego zrozumienia pkt 609 i 610 tego zaskarżonego wyroku.

380 W istocie Sąd w oparciu o wykładnię pkt 3 tiret szóste wytycznych, która ze swej strony nie wykazuje żadnego naruszenia prawa, ograniczył się do stwierdzenia, że szczególna okoliczność łagodząca, o której tam mowa, nie ma zastosowania do naruszeń, które nie wchodzą w zakres zastosowania komunikatu w sprawie współpracy.

381 Tymczasem bezsporne jest, jak twierdzi Sąd, że w niniejszym przypadku chodzi o kartel i w konsekwencji o naruszenie, które wchodzi w zakres zastosowania tego komunikatu.

382 Z tego powodu Sąd słusznie wywiódł, że nie można zarzucać Komisji nieuwzględnienia współpracy wnoszącej odwołanie z uwagi na ową okoliczność łagodzącą.

- 383 Grupa Henss/Isoplus utrzymuje dalej, że ostatnie zdanie pkt 615 tego zaskarżonego wyroku jest dotknięte uchybieniem proceduralnym, ponieważ z akt sprawy wynika, że w odpowiedzi na pismo w sprawie przedstawienia zarzutów wszystkie spółki należące do tej grupy przyznały się do udziału w kartelu na skalę wspólnotową pomiędzy końcem 1994 r. a początkiem 1996 r.
- 384 W tym zarzucie wnosząca odwołanie krytykuje zasadniczo Sąd, że orzekł, iż w swoich uwagach dotyczących pisma w sprawie przedstawienia zarzutów odnośnie spółki tej grupy kwestionowały nie tylko ich udział w kartelu w okresie przed październikiem 1994 r., ale także w całym okresie stwierdzonego naruszenia.
- 385 Tymczasem argumentacja przedstawiona w tym względzie przez grupę Henss/Isoplus przed Trybunałem nie pozwala w żadnym razie na stwierdzenie, że Sąd nieprawidłowo ocenił znaczenie odpowiedzi na pismo w sprawie przedstawienia zarzutów, interpretując je w ten sposób, że w tym dokumencie odnośnie przedsiębiorstwa zakwestionowały ich udział w kartelu w całym okresie jego trwania.
- 386 Z dokumentów załączonych do akt sprawy nie wynika, że ustalenia faktyczne Sądu są w tym zakresie nieprawidłowe.

387 Grupa Henss/Isoplus utrzymuje wreszcie - inaczej niż orzekł Sąd - że na Komisji spoczywał obowiązek znacznego obniżenia kwoty jej grzywny na podstawie części D komunikatu w sprawie współpracy.

388 W jej opinii, w odróżnieniu od części B i C tego komunikatu, stała i pełna współpraca nie była wymagana do obniżki grzywny na podstawie części D; jej jedynym warunkiem było jednakże udzielenie pewnych informacji lub dokumentów, lub innych dowodów, które przyczyniłyby się do potwierdzenia istnienia naruszenia, zanim wysłane zostało pismo w sprawie przedstawienia zarzutów.

389 Według niej zarówno Sąd w pkt 617 zaskarżonego wyroku w sprawie HFB i in. przeciwko Komisji, jak i Komisja w trakcie przesłuchań i w pkt 110 i 180 spornej decyzji stwierdzili, że współpraca i przyznanie się wnoszących odwołanie, chociaż były tylko częściowe, spełniały w zasadzie przesłanki niezbędne do zastosowania części D pkt 2 tiret pierwsze komunikatu w sprawie współpracy.

390 Zdaniem grupy Henss/Isoplus nie można było odmówić jej obniżenia grzywny z powodu istnienia okoliczności obciążających lub na tej podstawie, że korzystając z prawa do obrony, nie ujawniła Komisji pewnych okoliczności, udzieliła jej błędnych informacji lub zakwestionowała niektóre fakty.

- 391 Zarzut ten należy oddalić.
- 392 Z pkt 617 zaskarżonego wyroku w sprawie HFB i in. przeciwko Komisji wynika - jak wskazuje wnosząca odwołanie - że Sąd przyznał, iż współpracowała ona, aczkolwiek w sposób niezdecydowany, oraz że przyznała się, aczkolwiek tylko częściowo.
- 393 Jednakże Sąd słusznie i bez naruszenia prawa, które mogłoby zostać zakwestionowane na etapie odwołania, orzekł, że informacje udzielone przez wnoszącą odwołanie i mogące w zasadzie uzasadniać obniżenie kwoty grzywny na podstawie części D pkt 2 komunikatu w sprawie współpracy, nie zobowiązywały Komisji do obniżenia grzywny wnoszącej odwołanie na podstawie tego komunikatu.
- 394 Komisji przysługuje bowiem w tym zakresie uznanie, jak wynika z treści pkt 2, a w szczególności ze słów wprowadzających „Ma to miejsce w szczególności, gdy [...]”.
- 395 Ponadto obniżenie grzywny na podstawie komunikatu w sprawie współpracy jest w szczególności tylko wtedy uzasadnione, gdy udzielone informacje, a bardziej ogólnie zachowanie danego przedsiębiorstwa, mogłyby świadczyć o prawdziwej współpracy z jego strony.

396 Obniżka na podstawie komunikatu w sprawie współpracy może być przyznana tylko wtedy, gdy przedsiębiorstwo wykazuje swoim zachowaniem wolę współpracy, jak wynika z samego pojęcia współpracy użytego w tekście, a w szczególności we wprowadzeniu i części D pkt 1 tego komunikatu.

397 Tymczasem Sąd stwierdził w pkt 618 i 622 tego zaskarżonego wyroku, że w niniejszym przypadku grupa Henss/Isoplus nie może powoływać się na takie zachowanie, ponieważ udzieliła niepełnych i częściowo nieścisłych informacji.

398 Wbrew twierdzeniom wnoszącej odwołanie, Sąd nie naruszył zasady prawa karnego, zgodnie z którą każde przyznanie się, nawet częściowe, powinno bezwzględnie prowadzić do obniżenia grzywny, ani prawa do obrony czy też zasady non bis in idem.

399 Jeśli chodzi o obniżenie kwoty grzywny, którego celem jest wynagrodzenie przedsiębiorstwa za jego wkład w postępowanie administracyjne, które ułatwiło Komisji ustalenie i ewentualnie przerwanie naruszenia, obowiązek przyznania przez nią takiej obniżki byłby zdaniem tej instytucji absurdalny, skoro wkład tego przedsiębiorstwa nie pozwala na osiągnięcie tego celu, lecz wręcz temu przeszkadza.

- 400 Jak stwierdzono już w pkt 358–362 niniejszego wyroku, grupa Henss/Isoplus nie może w takim przypadku uważać, że jej prawo do obrony zostało naruszone.
- 401 Na wnoszącej odwołanie nie ciążył obowiązek jakiegokolwiek współpracy ani przyznania się. Ponadto prawo do obrony nie pozwala na udzielanie niezupełnych i częściowo niedokładnych informacji.
- 402 Nie można także wtedy stwierdzić naruszenia zasady non bis in idem, gdy sporne zachowanie zostało już uwzględnione jako okoliczność obciążająca.
- 403 Brak wynagrodzenia za współpracę przedsiębiorstwa, które nie ułatwiło Komisji ustalenia lub ewentualnie zakończenia naruszenia, nie może być uważane za sankcję w postaci stwierdzenia okoliczności obciążającej, która ma wpływ na wymiar kary.
- 404 W zarzucie czwartym LR A/S podnosi, że w pkt 359–370 zaskarżonego wyroku w sprawie LR AF 1998 przeciwko Komisji Sąd naruszył prawo, ponieważ potwierdził

obniżenie o 30% kwoty grzywny przyznane przez Komisję z uwagi na współpracę wnoszącej odwołanie w postępowaniu administracyjnym, chociaż zdaniem wnoszącej odwołanie miała prawo do większego obniżenia grzywny.

405 Po pierwsze wnosząca odwołanie nie mogła, jak stwierdzono także w pkt 191–196 niniejszego wyroku w odpowiedzi na jej zarzut drugi, opierać uzasadnionych oczekiwań na praktyce wydawania decyzji, która jej zdaniem istniała w czasie, w którym doszło do współpracy i która w tym przypadku była bardziej korzystna niż komunikat w sprawie współpracy.

406 Z tego powodu zarzut czwarty LR A/S należy oddalić w zakresie, w jakim na tej podstawie kwestionuje pkt 361 i 366 zaskarżonego wyroku.

407 Po drugie wnosząca odwołanie podnosi, że jej grzywna powinna była zostać bardziej obniżona z tego powodu, że była ona pierwszym przedsiębiorstwem, które podjęło współpracę z Komisją, co skłoniło inne przedsiębiorstwa do postąpienia w ten sam sposób.

408 W tym względzie wystarczy stwierdzić, że Trybunał w pkt 363–365 tego zaskarżonego wyroku orzekł w ramach swobodnej oceny okoliczności faktycznych, że kwota obniżki przyznanej LR A/S ze względu na jej współpracę była odpowiednia,

ponieważ Komisja, jak wynika przede wszystkim ze spornej decyzji, nie była gotowa obniżyć o 50% kwoty grzywny przedsiębiorstw, które nie przedstawiły informacji przed otrzymaniem wniosku o udzielenie informacji. Wnosząca odwołanie niewątpliwie przedstawiła dokumenty tej instytucji dopiero po otrzymaniu od niej tego wniosku.

409 Po trzecie LR A/S zarzuca Sądowi, że odrzucił w pkt 368 tego samego wyroku jej argument, że przysługiwało jej prawo do zwolnienia z grzywny za okres następujący po przeprowadzeniu kontroli, ponieważ była pierwszym przedsiębiorstwem, które ujawniło, że kartel nadal funkcjonował także po przeprowadzeniu kontroli przez Komisję.

410 Uzasadnienie przedstawione przez Sąd w pkt 368 zaskarżonego wyroku, zgodnie z którym naruszenie, a zatem i obniżkę, należy wziąć pod uwagę całościowo przy ocenie współpracy, nie jest decydujące i nie sprzeciwia się przyznaniu takiej wyższej obniżki.

411 W tym względzie Sąd słusznie i bez naruszenia prawa, które mogłyby zostać zakwestionowane na etapie odwołania, orzekł, że kontynuacja działalności kartelu, w szczególności po dokonanych kontrolach, stanowi nierozłączny aspekt naruszenia i że można było poddać je ocenie wyłącznie całościowo, w ramach stosowania komunikatu w sprawie współpracy.

- 412 Jeśli chodzi o kwestionowaną przez LR A/S kwotę obniżki, to rozumowanie Sądu w pkt 368 zaskarżonego wyroku w sprawie LR AF 1998 przeciwko Komisji, oparte na komunikacie w sprawie współpracy nie narusza prawa w zakresie wykładni. Z tego powodu zarzut ten nie może zostać uwzględniony.
- 413 Po czwarte LR A/S podnosi, że Sąd, orzekając w pkt 240–245 zaskarżonego wyroku w sprawie ABB Asea Brown Boveri przeciwko Komisji, że ABB powinna była skorzystać z większej aniżeli 30% obniżki grzywny, ponieważ - inaczej niż w szczególności LR A/S - nie zakwestionowała zasadniczych faktów po otrzymaniu pisma w sprawie przedstawienia zarzutów, ukarała LR A/S za zwykłe skorzystanie z przysługującego jej prawa do obrony. Z tego powodu Sąd naruszył podstawowe zasady ustanowione w art. 6 EKPC i ponadto potraktował ją w sposób dyskryminacyjny.
- 414 Tymczasem z pkt 243 zaskarżonego wyroku w sprawie ABB Asea Brown Boveri przeciwko Komisji wynika, że Sąd, odwołując się do pkt 26 akapit drugi i do pkt 27 akapit piąty uzasadnienia spornej decyzji, stwierdził, że — inaczej niż ABB — LR A/S utrzymywała, że kartel nie wykraczał przed 1994 r. poza rynek duński i że ponadto nie cechował się ciągłością. Oprócz tego zaprzeczyła, by brała udział w działaniach zmierzających do wykluczenia Powerpipe lub że stosowała takie sankcje.
- 415 W tych warunkach nie można zarzucać Sądowi, że potraktował LR A/S w sposób dyskryminacyjny w porównaniu z ABB.

- 416 LR A/S, wbrew swoim twierdzeniom, nie została gorzej potraktowana w porównaniu z ABB z tego powodu, że skorzystała z prawa do obrony.
- 417 W istocie w niniejszym przypadku ABB - inaczej niż pozostałe przedsiębiorstwa, jak np. LR A/S - zdecydowała się zrezygnować z prawa do kwestionowania zasadniczych faktów przedstawionych przez Komisję oraz wniosków przez nią wyciągniętych i w tym względzie w pełni podjęła współpracę z tą instytucją w celu skorzystania z dodatkowej obniżki grzywny.
- 418 Mamy tu do czynienia z wolnym wyborem ABB, który stanowił podstawę jej korzystnego potraktowania przez Komisję.
- 419 Możliwość taką miała także LR A/S. Nie skorzystała z niej, w związku z czym nie przyznano jej dodatkowej obniżki. Nie wynika z tego jednak, że została ona zmuszona z naruszeniem art. 6 EKPC do zeznawania pod groźbą zastosowania wobec niej sankcji i że została ukarana z powodu zwykłego korzystania z prawa do obrony.

420 Z powyższych rozważań wynika, że zarzut czwarty podniesiony przez LR A/S należy w całości oddalić.

D – W przedmiocie zarzutów dotyczących prawa do bycia wysłuchanym i obowiązku uzasadnienia

1. W przedmiocie zarzutów opartych na naruszeniu prawa do bycia wysłuchanym

421 Odpowiednio w swoich zarzutach Dansk Rørindustri (zarzut trzeci), grupa Henss/Isoplus (dwa pierwsze zarzuty), KE KELIT (zarzut czwarty), Brugg (trzeci zarzut) i LR GmbH (zarzut czwarty) krytykują Sąd, że oddalił ich zarzuty oparte na naruszeniu prawa do bycia wysłuchanym, ponieważ w trakcie postępowania administracyjnego, a w szczególności w odpowiedzi na pismo w sprawie przedstawienia zarzutów, nie miały możliwości przedstawienia swojego stanowiska dotyczącego ich zdaniem retroaktywnego stosowania wytycznych w niniejszym przypadku, ponieważ Komisja na żadnym etapie postępowania administracyjnego nie wskazała, że ma zamiar je zastosować.

422 Na wstępie stwierdzić należy — jak słusznie zauważyła Komisja — że skoro zarzut przedstawiony przez Dansk Rørindustri nie został podniesiony przed Sądem, stanowi nowy zarzut i tym samym jest niedopuszczalny na etapie odwołania.

- 423 W replice wnosząca odwołanie podnosi ogólnie, że nie chodzi o nowy zarzut, ponieważ można go wywieść w sposób dorozumiany z przedstawionych przez nią przed Sądem zarzutów i argumentów w przedmiocie ustalenia grzywny.
- 424 Jednakże z akt sprawy przekazanych przez Sąd wynika, że ani w skardze, ani w replice złożonej w Sądzie wnosząca odwołanie nie podniosła zarzutu dotyczącego prawa do bycia wysłuchanym na poparcie któregoś z zarzutów podniesionych przez nią w pierwszej instancji.
- 425 Ponadto należy stwierdzić, że w tym względzie odwołanie nie wskazuje i nie pozwala na ustalenie, jakie punkty i fragmenty wyroku zostały poddane krytyce.
- 426 Tymczasem przypomnieć należy, że — zgodnie z utrwalonym orzecznictwem — z art. 168 A traktatu WE (obecnie art. 225 WE), art. 51 akapit pierwszy Statutu WE Trybunału i art. 112 ust. 1 akapit pierwszy lit. c) regulaminu Trybunału wynika, że odwołanie powinno dokładnie określać te części wyroku, których uchylenia zażądano oraz argumenty na poparcie właśnie tego żądania, gdyż inaczej odwołanie lub dany zarzut są niedopuszczalne (zob. w szczególności ww. wyrok w sprawie *Limburgse Vinyl Maatschappij i in. przeciwko Komisji*, pkt 497 i przywołane tam orzecznictwo).
- 427 Jeśli chodzi o zarzuty przedstawione w tym przedmiocie przez grupę Henss/Isoplus, KE KELIT, Brugg i LR GmbH, to w pkt 310–322 zaskarżonego wyroku w sprawie

HFB i in. przeciwko Komisji, w pkt 75–89 zaskarżonego wyroku w sprawie KE KELIT przeciwko Komisji, w pkt 82–98 zaskarżonego wyroku w sprawie Brugg Rohrsysteme przeciwko Komisji i w pkt 192–206 zaskarżonego wyroku w sprawie Lögstör Rör przeciwko Komisji Sąd oddalił je zasadniczo z tych samych powodów, oprócz kilku aspektów właściwych wnoszącym odwołanie, które zbadane zostaną w dalszej kolejności w zakresie, w jakim są krytykowane w niniejszym odwołaniu.

428 W wyżej wymienionych wyrokach Sąd na wstępie słusznie przypomniał, że zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Trybunału Komisja czyni zadość obowiązkowi poszanowania prawa przedsiębiorstw do bycia wysłuchanym, jeśli wskazuje wyraźnie w piśmie w sprawie przedstawienia zarzutów, że zbada, czy należy nałożyć na te przedsiębiorstwa grzywny i jeśli wymienia zasadnicze okoliczności faktyczne i prawne, które mogą prowadzić do nałożenia takiej grzywny, tj. wagę i czas trwania domniemanego naruszenia i jego dokonanie „umyślnie lub przez niedbalstwo”. Sąd także słusznie orzekł, że w ten sposób Komisja podaje im informacje, które są niezbędne do obrony nie tylko przed stwierdzeniem naruszenia, ale także przed nałożeniem grzywny (zob. podobnie w szczególności ww. wyrok w sprawie Musique Diffusion française i in. przeciwko Komisji, pkt 21).

429 Sąd stwierdził dalej, że w przypadku każdej z wymienionych wyżej wnoszących odwołanie analiza pisma w sprawie przedstawienia zarzutów wykazała, że zawiera ono okoliczności faktyczne i prawne, na podstawie których Komisja zamierzała obliczyć kwotę grzywny wobec tych przedsiębiorstw, a następnie doszedł do wniosku, że w tym względzie prawo wnoszących odwołanie do bycia wysłuchanymi zostało należycie zachowane.

430 Jeśli chodzi o ocenę dowodów, tzn. pisma w sprawie przedstawienia zarzutów każdej z wymienionych wyżej wnoszących odwołanie, to kontrola Trybunału na etapie odwołania ogranicza się jedynie do przypadków wypaczenia tych dowodów (zob. w szczególności ww. wyrok w sprawie Mag Instrument przeciwko OHIM, pkt 39).

- 431 Tymczasem argumenty grupy Henss/Isoplus, KE KELIT, Brugg oraz LR GmbH nie zmierzają do wykazania takiego wypaczenia i dlatego ta część zaskarżonych wyroków nie może być krytykowana.
- 432 Wnoszące odwołanie utrzymują, że Sąd naruszył prawo, orzekając, że pismo w sprawie przedstawienia zarzutów skierowane do każdej z tych wnoszących odwołanie zawierało wystarczające wskazówki, aby umożliwić poszanowanie prawa do bycia wysłuchanym, i że z tego wynika, że w niniejszym przypadku dla zapewnienia poszanowania tego prawa nie musiały zostać spełnione żadne inne warunki, i że w związku z tym Komisja nie miała obowiązku w trakcie postępowania administracyjnego powiadamiania wnoszących odwołanie o zamiarze zastosowania nowej metody obliczania grzywien.
- 433 Wnoszące odwołanie podnoszą też ogólnie, że w niniejszym przypadku zamiar zastosowania wytycznych powinien być zasygnalizowany w trakcie postępowania administracyjnego, ponieważ przepisy te dokonały gruntownej reformy metody obliczania grzywien, a na dodatek chodziło o retroaktywne ich zastosowanie. W tych okolicznościach informacja taka była niezbędna do obrony wnoszących odwołanie w kwestii obliczania kwoty grzywien.
- 434 W tym względzie Sąd słusznie przypomniał, że zgodnie z utrwalonym orzecznictwem udzielenie wskazówek dotyczących wysokości przewidywanych grzywien przed umożliwieniem przedsiębiorstwom przedstawienia uwag dotyczących postawionych im zarzutów oznaczałoby uprzedzenie w sposób niewłaściwy decyzji Komisji (zob. ww. wyroki w sprawie Musique Diffusion française i in. przeciwko Komisji, pkt 21 i w sprawie Michalin przeciwko Komisji, pkt 19).

- 435 Sąd także słusznie dodał, że zgodnie z tym samym orzecnictwem Komisja nie miała obowiązku wskazania w piśmie w sprawie przedstawienia zarzutów możliwości ewentualnej zmiany polityki ustalania wysokości kwoty grzywien, która to możliwość podyktowana jest ogólnymi względami polityki konkurencji pozostającymi bez bezpośredniego związku z konkretnymi okolicznościami rozpatrywanych spraw (zob. ww. wyrok w sprawie *Musique Diffusion française* i in. przeciwko Komisji, pkt 22).
- 436 Wprawdzie nie ulega wątpliwości, że wytyczne zawierają nową metodę obliczania kwoty grzywien, która stanowi zasadniczą zmianę w tej dziedzinie, w szczególności w zakresie taryfikacji, aczkolwiek względnej i elastycznej, kwot podstawowych przewidzianych w nich jako punkt wyjścia obliczeń.
- 437 Jednakże, jak wynika z odrzucenia zarzutów dotyczących podnoszonej niezgodności z prawem wytycznych (zob. pkt 250–253 niniejszego wyroku), nowa metoda nadal opiera się na bezwzględnie obowiązujących kryteriach, takich jak waga i czas trwania naruszenia przewidzianych w art. 15 ust. 2 rozporządzenia nr 17, ponieważ sprowadza się do uściślenia sposobu posługiwania się przez Komisję tymi kryteriami przy ustalaniu kwoty grzywien.
- 438 Prawdą jest, że wytyczne zawierają istotne wyjaśnienia w tym zakresie i może być pożądane, aby Komisja udzieliła przedsiębiorstwom takich wyjaśnień, jeśli nie prowadzi to do uprzedzenia w niewłaściwy sposób jej decyzji.

- 439 Jednak — jak słusznie orzekł Sąd — prawo do bycia wysłuchanym na okoliczność obliczania kwoty grzywien nie obejmuje sposobu posługiwania się przez Komisję przy ustalaniu kwoty grzywien bezwzględnie obowiązującymi kryteriami, takimi jak waga i czas trwania naruszenia.
- 440 Należy stwierdzić, podobnie jak w pkt 231 niniejszego wyroku, że jeśli chodzi o argument wnoszących odwołanie, że miały one prawo być wysłuchane co do zamiaru Komisji retroaktywnego zastosowania wytycznych, to nowa metoda obliczania zawarta w tych wytycznych była logicznie do przewidzenia przez te przedsiębiorstwa w czasie, kiedy dokonano naruszeń. W tych warunkach wnoszące odwołanie nie mogą powoływać się na prawo do bycia wysłuchanym co do retroaktywnego zastosowania wytycznych. Ten zarzut należy również oddalić.
- 441 Następnie należy zająć się kilkoma szczegółowymi argumentami przedstawionymi przez niektóre wnoszące odwołanie na poparcie zarzutów opartych na naruszeniu prawa do bycia wysłuchanym.
- 442 Grupa Henss/Isoplus zarzuca Sądowi, że w pkt 312 zaskarżonego wyroku w sprawie HFB i in. przeciwko Komisji wskazał, że odnośnie do ustalania kwoty grzywien przedsiębiorstwa korzystają z dodatkowej gwarancji prawa do obrony, ponieważ Sąd orzeka w ramach nieograniczonego prawa orzekania i może w szczególności uchylić lub obniżyć grzywnę na podstawie art. 17 rozporządzenia nr 17.

443 Zdaniem wnoszącej odwołanie ma ona prawo na podstawie tego rozporządzenia, aby jej sprawa rozpoznana była w dwóch instancjach dysponujących nieograniczonym prawem orzekania, tj. przez Komisję i Sąd, i nie może być pozbawiona jednej instancji przez naruszenie prawa do bycia wysłuchaną odnośnie do obliczania grzywny. Naruszenie prawa do obrony, które nastąpiło na etapie postępowania administracyjnego, nie może zostać naprawione w trakcie postępowania przed Sądem.

444 Zarzut ten nie jest zasadny.

445 Jak zauważyła Komisja, w pkt 312 zaskarżonego wyroku w sprawie HFB i in. przeciwko Komisji Sąd orzekł jedynie i przy tym słusznie, że dodatkową gwarancją jest jego nieograniczone prawo orzekania w zakresie grzywien. Nie orzekł ani też nie zasugerował, jak podnosi grupa Henss/Isoplus, że chodzi o zastąpienie postępowania w [niższej] instancji, to jest przed Komisją, które pozwala Sądowi naprawić jakiegokolwiek naruszenie prawa do obrony, do którego doszło na etapie takiego postępowania.

446 Wnosząca odwołanie podnosi także, że Sąd naruszył prawo, oddalając jej zarzut oparty na naruszeniu prawa do bycia wysłuchanym, ponieważ w szczególności okoliczność obciążająca przewidziana w pkt 2 tiret drugie wytycznych, jaką stanowi odmowa wszelkiej współpracy lub próby utrudniania prowadzonego przez Komisję dochodzenia, została uwzględniona na jej niekorzyść bez poinformowania jej o zamiarze Komisji postąpienia w ten sposób oraz w konsekwencji bez wysłuchania jej w tym zakresie.

- 447 W tym względy wystarczy stwierdzić, że ten argument nie może zostać uwzględniony, ponieważ z akt sprawy wynika, że okoliczność ta wyraźnie nie mogła być przedmiotem pisma w sprawie przedstawienia zarzutów, gdyż pojawiła się ona w postępowaniu administracyjnym na etapie odpowiedzi na to pismo złożonej przez grupę Henss/Isoplus, i utrzymywała się w późniejszym czasie.
- 448 Brugg zarzuca Sądowi, że w pkt 97 zaskarżonego wyroku w sprawie Brugg Rohrsysteme przeciwko Komisji oddalił argument, że w trakcie przesłuchania Komisja dała do zrozumienia wnoszącej odwołanie, że grzywna zostanie ustalona na podstawie właściwego obrotu. Jej zdaniem Sąd stwierdził w tym samym punkcie wyroku, że Komisja zażądała wyraźnie od Brugg potwierdzenia tego obrotu. Uważa, że Komisja nigdy nie zapowiedziała, że wyda decyzję w oparciu o wytyczne.
- 449 W tym względy wystarczy uznać, że w tym zarzucie wnosząca odwołanie polemizuje z oceną okoliczności faktycznych dokonaną przez Sąd, która nie stanowi, z wyjątkiem przypadku wypaczenia dowodów, kwestii prawnej, która podlega kontroli Trybunału.
- 450 Zarzut ten należy zatem oddalić, ponieważ wnosząca odwołanie nie przytacza żadnego argumentu na uzasadnienie jakiegokolwiek wypaczenia dowodów omówionych w pkt 94–97 zaskarżonego wyroku w sprawie Brugg Rohrsysteme przeciwko Komisji.

2. W przedmiocie zarzutów opartych na naruszeniu obowiązku uzasadnienia dotyczącego obliczania grzywien

451 Odpowiednio w swoich zarzutach KE KELIT (zarzut piąty), LR A/S (zarzut drugi) i LR GmbH (zarzut trzeci) krytykują Sąd, że orzekł w pkt 205 zaskarżonego wyroku w sprawie KE KELIT przeciwko Komisji, w pkt 390 zaskarżonego wyroku w sprawie LR AF 1998 przeciwko Komisji i w pkt 374 zaskarżonego wyroku w sprawie Lögstör Rör przeciwko Komisji, że w spornej decyzji Komisja nie miała obowiązku wyjaśnienia, czy i z jakich powodów zastosowała w niniejszych przypadkach wytyczne.

452 KE KELIT i LR GmbH utrzymują, że biorąc pod uwagę zakres zmian, które wytyczne wnoszą do metody obliczania kwoty grzywien, powody tej zmiany oraz powody retroaktywnego zastosowania wytycznych powinny zostać w niniejszym przypadku szczególnie wyjaśnione w spornej decyzji. LR A/S podnosi, że w decyzji tej powinno znajdować się uzasadnienie retroaktywnego zastosowania wytycznych i komunikatu w sprawie współpracy.

453 W tym względzie na wstępie należy przypomnieć, że zgodnie z orzecznictwem Trybunału kwestia zakresu obowiązku uzasadnienia stanowi kwestię prawną, która podlega kontroli Trybunału w ramach odwołania, ponieważ kontrola zgodności z prawem decyzji w ramach odwołania musi koniecznie uwzględniać fakty, na podstawie których Sąd doszedł do wniosku, że uzasadnienie jest wystarczające lub niewystarczające (zob. podobnie wyrok z dnia 20 listopada 1997 r. w sprawie C-188/96 P Komisja przeciwko V, Rec. str. I-6561, pkt 24).

- 454 Jeśli chodzi o zarzut wnoszących odwołanie, że w spornej decyzji powinno znajdować się uzasadnienie retroaktywnego zastosowania wytycznych i komunikatu w sprawie współpracy, przypomnieć należy, że w pkt 231 niniejszego wyroku Trybunał orzekł, że nowa metoda obliczania przewidziana w wytycznych była logicznie do przewidzenia przez te przedsiębiorstwa w czasie, w którym dokonano spornych naruszeń. W tych warunkach retroaktywne zastosowanie wytycznych nie wymaga szczególnego uzasadnienia. Zarzut ten należy zatem również oddalić.
- 455 Zarzut LR A/S oparty na naruszeniu obowiązku uzasadnienia retroaktywnego zastosowania komunikatu w sprawie współpracy należy także oddalić.
- 456 Z tych samych powodów, co wymienione w pkt 227–231 niniejszego wyroku, zakładając nawet, że komunikat w sprawie współpracy podwyższał nałożone grzywny, to był on logicznie do przewidzenia przez takie przedsiębiorstwa jak wnosząca odwołanie w czasie, w którym dokonano spornych naruszeń, w związku z czym zastosowanie tego komunikatu do naruszeń dokonanych przed jego przyjęciem nie stanowiło naruszenia zasady niedziałania prawa wstecz.
- 457 Z tego powodu sporna decyzja nie musiała zawierać uzasadnienia retroaktywnego zastosowania komunikatu w sprawie współpracy.

458 W trzech zaskarżonych wyrokach w sprawie KE KELIT przeciwko Komisji, LR AF 1998 przeciwko Komisji i Lögstör Rör przeciwko Komisji Sąd stwierdził, że nie można zarzucać Komisji, że nie wyjaśniła ram prawnych mających zastosowanie do niniejszego przypadku, a w szczególności zastosowania wytycznych.

459 Z zaskarżonych wyroków, a w szczególności z pkt 209 wyroku w sprawie LR AF 1998 przeciwko Komisji wynika, że na żadnym etapie postępowania administracyjnego Komisja nie poinformowała o zamiarze zastosowania wytycznych.

460 Lektura spornej decyzji wykazuje, że nie ma w niej żadnej wyraźnej wzmianki o wytycznych.

461 Przypomnieć należy, że wytyczne są ogólnymi zasadami postępowania, które Komisja ma obowiązek stosować. W konsekwencji zgodność z prawem decyzji, w której zastosowano wytyczne, jak w przypadku spornej decyzji, można ocenić pod ich kątem, jak orzekł Trybunał w pkt 211 niniejszego wyroku.

462 Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem obowiązek uzasadnienia indywidualnej decyzji ma na celu umożliwienie Trybunałowi kontroli zgodności z prawem tej

decyzji i udzielenie zainteresowanemu wystarczających wskazówek do ustalenia, czy decyzja jest zasadna lub czy dotknięta jest wadą pozwalającą na zakwestionowanie jej ważności (zob. w szczególności wyrok z dnia 2 października 2003 r. w sprawie C-199/99 P Corus UK przeciwko Komisji, Rec. str. I-11177, pkt 145).

463 Zainteresowany powinien zatem zostać poinformowany o uzasadnieniu w zasadzie w tym samym czasie co o niekorzystnej dla niego decyzji. Brak uzasadnienia nie może zostać naprawiony w ten sposób, że zainteresowany dowie się o uzasadnieniu decyzji w trakcie postępowania przed Trybunałem (wyrok z dnia 26 listopada 1981 r. w sprawie 195/80 Michel przeciwko Parlamentowi, Rec. str. 2861, pkt 22).

464 Z powyższego wynika, że należy ustalić, czy w chwili wydania spornej decyzji przedsiębiorstwa miały wystarczającą pewność, że kwota grzywien została obliczona na podstawie nowej metody obliczania przewidzianej w wytycznych, aby mogły zakwestionować, stosownie do okoliczności, zgodność z prawem decyzji pod kątem tych wytycznych.

465 W zaskarżonych wyrokach Sąd słusznie orzekł, że obowiązek uzasadnienia zależy w szczególności od kontekstu i całości norm regulujących daną dziedzinę. Na tej podstawie wywnioskował, że Komisja nie miała obowiązku wyjaśnienia czy i z jakich powodów stosowała w niniejszym przypadku wytyczne, ponieważ na wstępie tych wytycznych przewidziano, że „nowa metoda określania kwoty grzywiny będzie zgodna z następującymi przepisami”. Komisja zobowiązała się w ten sposób do stosowania tych wytycznych przy ustalaniu kwoty grzywien za naruszenia reguł konkurencji.

466 Stwierdzić jednak należy, że fragment przywołanego w poprzednim punkcie niniejszego wyroku wstępu do wytycznych nie stanowi jasno i jednoznacznie, że ma na celu ustalenie ich zakresu czasowego obowiązywania i że w ten sposób obejmuje naruszenia, jak w niniejszym przypadku, które miały miejsce przed przyjęciem wytycznych.

467 Niemniej jednak Sąd wskazał w pkt 375 zaskarżonego wyroku w sprawie Lögstör Rör przeciwko Komisji, że w uzasadnieniu spornej decyzji dotyczącej zastosowania art. 15 ust. 2 rozporządzenia nr 17, a w szczególności w pkt 163–168 uzasadnienia decyzji Komisja w każdym razie wyraźnie odwołała się do analogicznych rozważań dotyczących obliczania kwoty grzywny, jak zawarte w wytycznych.

468 Analiza całego uzasadnienia spornej decyzji dotyczącego obliczania kwoty grzywny, tj. pkt 168–183, potwierdza, że zgodnie z logiką zainteresowane przedsiębiorstwa powinny były zrozumieć ją w ten sposób, że zastosowano w niej wytyczne oraz nową metodę obliczania przewidzianą przez te wytyczne.

469 W tych warunkach Sąd mógł wywnioskować, że sporna decyzja była dostatecznie uzasadniona.

470 Z tego powodu zarzuty podniesione przez KE KELIT, LR A/S i LR GmbH i oparte na naruszeniu obowiązku uzasadnienia, jeśli chodzi o obliczanie grzywien, należy oddalić.

VII — W przedmiocie kosztów

471 Zgodnie z art. 69 § 2 regulaminu, mającym zastosowanie do postępowania odwoławczego na podstawie art. 118 regulaminu, kosztami zostaje obciążona, na żądanie strony przeciwnej, strona przegrywająca sprawę. Ponieważ Komisja wniosła o obciążenie Dansk Rørindustri, grupy Henss/Isoplus, KE KELIT, LR A/S, Brugg, LR GmbH oraz ABB kosztami postępowania, a te przegrały sprawę, należy obciążyć je kosztami postępowania.

Z powyższych względów Trybunał (wielka izba) orzeka, co następuje:

1) **Sprawy C-189/02 P, C-202/02 P, od C-205/02 P do C-208/02 P i C-213/02 P** zostają połączone do celów niniejszego wyroku.

2) **Odwołania** zostają oddalone.

- 3) Dansk Rørindustri A/S, Isoplus Fernwärmetechnik Vertriebsgesellschaft mbH, Isoplus Fernwärmetechnik Gesellschaft mbH, Isoplus Fernwärmetechnik GmbH, KE KELIT Kunststoffwerk GmbH, LR af 1998 A/S, Brugg Rohrsysteme GmbH, LR af 1998 (Deutschland) GmbH i ABB Asea Brown Boveri Ltd zostają obciążone kosztami postępowania.**

Podpisy